

Globaali ja lokaali sukupuoli sosiaalityössä

Etnografinen tutkimus sosiaalityöstä ja sukupuolesta Tansaniassa

Elina Laine
510121
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
Helmikuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Sosiaalitieteiden laitos

LAINEN ELINA, Globaali ja lokaali sukupuoli sosiaalityössä – Etnografinen tutkimus sukupuolesta ja sosiaalityöstä Tansaniassa
Pro gradu tutkielma, 119 s., 5 liites.
Sosiaalityö
Helmikuu 2019

Tutkin sukupuolen merkitystä sosiaalityössä Tansaniassa. Sitoudun intersektionaalisen sukupuolen lähestymistapaan ja tarkastelen kolonialismia sekä patriarkaalista rakennetta suhteessa naisten ja tyttöjen asemaan. Tyttöjen ja naisten toimijuutta lähestyn yksilöllisenä toimintana, mutta myös rakenteiden rajoittamana. Sosiaalityö rakentuu sitä ympäröivässä kulttuurisessa ja paikallisessa kehityksessä. Samalla linkitin tutkielman viitekehysten globaaliin sosiaalityöhön, jonka keskiössä on ihmisoikeuksien edistäminen.

Keräsin aineiston etnografisella tutkimusotteella kolmen kuukauden sosiaalityön harjoittelun aikana Tansaniassa. Pohdin positioni merkitystä ja tarkastelen ruumiintietoa osana kenttäkokemusta. Aineisto koostuu havaintopäiväkirjasta, haastatteluista ja tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden sekä suomalaisten sosiaalityön opiskelijoiden kirjoituksista. Analyysissä hyödynnän ristiinlukemista, teemoittelua sekä sosiaalityön yksilöllisen ja yhteiskunnallisen tason hahmottamista.

Osoitan sukupuolen merkityksen hierarkkisessa sukupuolijärjestyksessä, jota sosiaalityöntekijät ylläpitävät ja kyseenalaistavat. Seksuaalisuuteen liittyvät tabut todentuvat sosiaalityön toimintaympäristössä, jota kehystävät maaseudun haastavat olosuhteet. Sosiaalityössä tytöille ja naisille tuotettiin erilaisia toimijuuksia, joihin liittyy kulttuurisia ja yhteiskunnallisia rajoitteita, mutta myös kollektiivisen hyvinvoinnin ja emansipatorisen identiteetin vahvistamista.

Sukupuolineutraali sosiaalityö on ongelmallista, koska sukupuoli on alati läsnä sosiaalityössä. Tansanialaisten ja suomalaisten sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten erot tuovat esille sosiaalityön kulttuurisidonnaisuuden, tansanialaisen sosiaalityön kivijalka on yhteisöperustainen toiminta. Globaalit ja lokaalit poliittiset päätökset koskettavat haavoittuvassa asemassa olevia naisia ja tyttöjä. Näitä purkaakseen sosiaalityön koulutuksen on tarjottava seksuaaliterveyteen ja globaaliin lukutaitoon liittyvää opetusta.

sukupuoli, tansanialainen sosiaalityö, globaali sosiaalityö, etnografinen tutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	TUTKIELMAN TAUSTA JA MOTIIVIT	2
1.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET- JA ONGELMAT	4
1.3	TUTKIELMAN RAKENNE	5
2	SUKUPOULEN MERKITYS TANSANIASSA	7
2.1	MIKÄ ON SUKUPUOLI?	7
2.2	KOLONIALISMI JA SUKUPUOLI	10
2.3	PATRIARKAALINEN YHTEISKUNTARAKENNE TANSANIASSA	12
2.4	NAISTEN JA TYTTÖJEN TOIMIJUUS TANSANIASSA	16
3	SOSIAALITYÖTÄ TANSANIASSA	21
3.1	GLOBAALI SOSIAALITYÖ	21
3.2	SOSIAALITYÖN PAIKKA AFRIKAN MAISSA	22
3.3	SOSIAALITYÖN TAUSTAA TANSANIASSA	24
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUSPROSESSI	28
4.1	ETNOGRAFINEN TUTKIMUS	28
4.2	AINEISTONKERUU KENTÄLLÄ	29
4.3	OSALLISTUVAA HAVAINNOINTIA TUTKIJANA VAI SOSIAALITYÖN HARJOITTELIJANA	36
4.4	ARKI JA RUUMIS KENTTÄTYÖSSÄ	39
4.5	TUTKIMUSETTISET KYSYMYKSET	42
4.6	KOLMIKIELINEN AINEISTO	45
4.7	AINEISTON ANALYYSI YKSILÖLLISELLÄ JA YHTEISKUNNALLISELLA TASOLLA	47
5	SUKUPOULEN MERKITYS SOSIAALITYÖSSÄ TANSANIASSA	51
5.1	SUKUPOULEN JÄSENTYMINEN JA SOSIAALINEN JÄRJESTYS	51
5.1.1	Sukupuolijärjestyksen performanssi	51
5.1.2	Kahlittu sukupuoli	56
5.1.3	Yhteisöjen sukupuoli	64
5.1.4	Tavoitteena tasa-arvon sukupuoli	72
5.2	TYTTÖJEN JA NAISTEN TOIMIJUUS SOSIAALITYÖSSÄ	79
5.2.1	Ikuiset äidit	79
5.2.2	Tabujen tytöt	81
5.2.3	Vertaisuuden tytöt	84
5.2.4	Tahtotilana tyttöjen täysivaltainen toimijuus	86
6	YHTEENVETO	91
6.1	TUTKIMUSASETELMA	91
6.2	TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	92
6.3	TUTKIELMAN KONTRIBUUTIO	96
	LÄHTEET	99
	LIITTEET	120

6.4	LIITE 1: TUTKIMUSLUPA	120
6.5	LIITE 2: KIRJOITUSPYYNTÖ ENGLANNIKSI	122
6.6	LIITE 3: KIRJOITUSPYYNTÖ SWAHILIKSI	123
6.7	LIITE 4: KIRJOITUSPYYNTÖ SUOMEKSI	124
<u>6.8</u>	LIITE 5: KIRJOITUKSIA JA HAASTATTELUJA KOSKEVA AINEISTOTAULUKKO	125

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkastelen sukupuolen merkitystä sosiaalityössä Tansaniassa. Tutkielmassa korostuvat naiseuteen ja tyttöyteen liittyvät teemat, koska globaalissa mitta-kaavassa sukupuoli on keskeinen eriarvoisuutta ja sosiaalisia ongelmia kumuloiva tekijä¹ (Valovirta 2010, 99). Kehittyvissä maissa² köyhyys heikentää erityisesti naisten yhteiskunnallista asemaa, koulutusmahdollisuuksia ja päivittäistä selviytymistä (Lorde 1984, 120; Chant 2008, 167; Plan International 2016). Sosiaalityön tutkimuksen yksi keskeisimmistä tehtävistä on tuoda haavoittuvissa tilanteissa elävien yksilöiden asema näkyviin (Granfelt 2000, 105), ja sosiaalityön kansainvälisen määritelmän mukaan sosiaalityön on edistettävä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien ja moninaisuuden periaatteita (International Federation of Social Workers 2014). Sosiaalityöntekijöiden on siis oltava keskeisiä yhteiskunnallisia toimijoita sukupuoleen liittyvien eriarvoisten rakenteiden purkajina. Esimerkiksi Tansaniassa tytöt ja naiset kohtaavat monia sosiaalityön toimintakenttään linkittyviä haasteita, kuten lähisuhdeväkivaltaa, puutteellisia koulutusmahdollisuuksia ja mitätöintiä perheessä (Otiso 2013, 160; Hagues 2017, 109).

¹ Sosiaalityön kannalta on keskeistä huomioida sosiaalisten ongelmien olevan sukupuolittuneita (Kuronen, Granfelt, Nyqvist & Petrelius 2004, 9). Esimerkiksi Suomessa naisten pidempi elinikä ja heikompi sosioekonominen asema ovat vaikuttaneet siihen, että naiset tarvitsevat miehiä enemmän sosiaalipalveluita (Eräsaari 2010, 219). Toisaalta asunnottomuus ja rikollisuus määritellään usein miesten ongelmaksi ja miehet tekevät vuosittain huomattavasti enemmän itsemurhia kuin naiset (Kuronen ym. 2004, 6; Tilastokeskus 2016, 85).

² Käytän tutkielmassa kehittyvät maat- ja kolmannet maat -käsitteitä, jotta voin tarkastella tutkielman paikantumista Länsimaiden ulkopuolelle ja haluan nostaa siihen liittyvät erityiskysymykset esille. Tiedostan kuitenkin käsitteiden ongelmallisuuden; esimerkiksi kolmannet maat-käsitteen kohdalla on hyvä kysyä, kenellä on ollut mahdollisuus määritellä itsensä ensimmäiseksi maailmaksi (Mohanty 1984, 353). Vuorostaan kehitys on historiallinen ja monimerkityksinen käsite, jonka määrittely on ideologista ja arvottavaa (Koponen 2016, 54–55).

1.1 TUTKIELMAN TAUSTA JA MOTIIVIT

Tutkiessani sukupuolen merkitystä tansanialaisessa yhteiskuntakehyksessä on huomioitava väestön heterogeenisyys ja yhteiskunnalliset olosuhteet. Tansanian yhdistynyt kansakunta muodostui vuonna 1964 kahden valtion Zanzibarin ja Tanganjikan liitosta (Kaikkonen, Rytönen & Sivonen 1989, 221). Väestöä on noin 55,5 miljoonaa ja väestönkasvu on yksiä maailman nopeimpia (Tanzania Population 2018). Tansaniassa on yli 120 etnistä ryhmää, ja sen uskonnot ovat kristinusko, islam ja luonnonuskonnot. Maan viralliset kielet ovat swahili ja englanti. (BBC News 2018.) Vuonna 2012 väestöstä 12 miljoonaa ihmistä eli köyhydessä ja 70 prosenttia tansanialaisista eli alle kahdella dollarilla päivässä. Suurin osa köyhydessä elävistä ihmisistä asuu maaseudulla. (Kepa 2007, 4; The World Bank 2018.)

Tansanian köyhyyden juuria voi paikantaa 70-luvun maailmanlaajuiseen lamaan. Niin kuin muissakin Afrikan maissa, lama laski merkittävästi useiden perheiden ja yksilöiden elintasoja ja palkkoja. (Tripp 1989, 601.) Lisäksi köyhyys kietoutuu osaksi eriarvoista maailmantaloutta, jonka juuret ulottuvat aina imperialismin aikoihin asti (Kaikkonen ym. 1989, 12). Tansania oli Saksan siirtomaa vuosina 1885-1919, ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen Tansania siirtyi Iso-Britannian hallintaan. Tämä imperialistinen ajanjakso vaikutti esimerkiksi halpatyövoiman hyödyntämiseen ja rikkoi perinteisten yhteisöjen koheesion. (Kaikkonen ym. 1989, 215; Koponen 1994, 556—577; Nkuba 2007; 8—9.) Siirtomaa-ajan sorto todentuu edelleen Tansaniassa esimerkiksi maanomistuksessa, luonnonvarojen riistossa ja maaseudulla asuvan väestön haavoittuvassa asemassa (Nygren, Käkönen & Ylhäisi 2016, 221).

Tansanian yhteiskunnallisen tilanteen lisäksi ymmärrän sukupuolen osana yhteisöjen valtasuhteita, jotka muodostuvat sosiaalisissa, poliittisissa ja historiallisissa tapahtumissa (Keskinen & Vuori 2012, 23). Tarkastellessani sukupuolen merkitystä Tansaniassa en voi sivuuttaa kolonialismin perintöä, ja sitoudun tutkielmassa jälkikoloniaalisen teorian lähtökohtiin. Tällä tarkoitetaan hierarkiaa ja valtaa ylläpitävän eurooppakeskeisyyden kritiikkiä. On kuitenkin pidettävä mielessä, että monia kolonialistisia vallankäytön muotoja on vaikea huomata. (Kuortti 2007, 11.) Esimerkiksi kolonialistisia ajatuksia

ylläpidetään mainonnassa, mediassa ja arkisissa puheissa, jolloin niitä ei nähdä vallankäyttönä, vaan luonnollisina ja kyseenalaistamattomina diskursseina (Rantonen 1994, 132; Rossi 2003, 200).

Käytän tutkielmassa länsimaa-käsitettä, mutta huomautan käsitteen kiinnittyvän osaksi kolonialistisia käytäntöjä. Stuart Hallin (1999) mukaan ”länsi” ja ”muu maailma” ovat historiallisia ja kielellisiä rakennelmia, joissa yhteiskuntia luokitellaan eri kategorioihin. Lisäksi käsitteenä länsi toimii vertailustandardina, jossa ei-läntisiä yhteiskuntia arvotetaan sen mukaan, kuinka lähellä tai etäällä ne ovat lännestä. Länsi ja ei-länsi muodostuvat kielteisiä ja myönteisiä tunteita. Esimerkiksi länsi viittaa usein kehitykseen, kun taas ei-länsi kehittymättömyyteen. (Emt. 79–83.)

Sukupuoli on osallisena lännen ja ei-lännen rajojen ja erojen tekemisessä esimerkiksi silloin, kun ”kolmansien maiden” naisten mahdollista haavoittuvaa asemaa perustellaan yhteiskuntien kehittymättömyydellä ja sivuutetaan naisten toimijuus (Mohanty 1984, 338). Naisten ja tyttöjen asema Tansaniassa näyttäytyy monista lähtökohdista katsottuna marginalisoidulle. Siitä huolimatta korostan, ettei tämän tutkielman tavoitteena ole tuottaa yksipuolista kuvaa tansanialaisista naisista ja tytöistä äänettöminä uhreina. Ennemmin tutkielman tavoite on nostaa esille, ettei sukupuolen merkitystä voida sivuuttaa sosiaalityössä, koska sukupuolen merkitys todentuu yksilöiden välisissä valtasuhteissa ja erilaisissa toimijuuksissa (Petrelius 2005, 52).

Kolonialismin merkityksen lisäksi on huomioitava, että naisten ja miesten välinen eriarvoisuus on todellisuutta myös länsimaissa. Esimerkiksi tasa-arvon mallimaaksi nimetyssä Suomessa sukupuolten välinen eriarvoisuus todentuu useilla eri yhteiskuntasektoreilla, kuten naisten ja miesten välisissä palkkaeroissa, uralla etenemisessä, väkivaltatilaisissa tai hoivan tuottamisessa (Esim. Brunila 2009, 27—31; Julkunen 2010; Danielsson & Salmi 2012; Kantola, Nousiainen & Saari 2012, 12; Tilastokeskus 2016). Vuoden 2018 aikana otsikoihin nousut Me too-kampanja osoitti, kuinka Suomessa ja muualla maailmalla on vielä paljon vaiettuja aiheita koskien sukupuolten välistä eriarvoisuutta ja vallankäyttöä. Mielestäni sukupuolten välinen eriarvoisuus on ymmärrettävä rakentei-

siin uppoutuneena historiallisena ja sosiaalisena ilmiönä ja sukupuolten välinen tasa-arvo askel askeleelta kehittyvänä prosessina, joka voi ottaa takapakkia. Kyseenalaistettiin ajatuksen, jossa sukupuolten välistä eriarvoisuutta tai naisten haavoittuvaa asemaa yhteiskunnassa selitetään jonkin yksittäisen kulttuurin staattisena ominaisuutena.

Välttääkseni stereotypioita ja yleistyksiä sitoudun intersektionaalisen sukupuolen lähestymistapaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että huomioin sukupuolen risteytyvän muiden kategorioiden, kuten iän, luokan, seksuaalisuuden ja etnisyyden kanssa, jotka vaikuttavat yksilön identiteettiin ja yhteiskunnalliseen asemaan (Davis 2008, 68; Hammaren, Lunneblad & Johansson 2015, 500). Tansanialaiset naiset ja tytöt ovat heterogeeninen ryhmä, joka rakentaa toimijuuttaan erilaisissa yhteiskunnallisissa paikoissa ja tilanteissa. Esimerkiksi naisten ja tyttöjen asema vaihtelee sen mukaan, asuvatko he maaseudulla vai kaupungissa. Tansaniassa ikä on keskeinen yksilön asemaan vaikuttava kategoria. Perinteisesti ikääntyneemmät ihmiset nauttivat yhteisön kunnioitusta, kun taas nuoret tytöt oppivat sukupuolensa ja ikänsä merkitsevän hierakkisesti alemmaa asemaa yhteiskunnassa. (Hagues 2017, 110; Opoku 2017, 266.)

1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET- JA ONGELMAT

Intersektionaalinen lähestymistapa sopii hyvin sosiaalityön tutkimukseen, koska sosiaalityön vuorovaikutustilanteiden on perustuttava erojen kunnioittamiselle (Juhila 2006 109—110). Intersektionaalista sukupuolta tarkastelen tansanialaisen kulttuurin kontekstissa. Kontekstin käsitteellä pyrin tavoittamaan ymmärryksen siitä, miten sukupuolen merkitys kietoutuu yhteiskunnallisiin rakenteisiin mutta myös mikrotason vuorovaikutuksiin sosiaalityössä (Eräsaari 2007, 151—157). Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten sukupuoli jäsentyy ja millaista sukupuolen sosiaalista järjestystä ylläpidetään sosiaalityössä Tansaniassa?
2. Millaisia toimijuuksia tytöille ja naisille tuotetaan sosiaalityössä Tansaniassa?

Kuten tutkimuskysymyksistä huomataan, olen kiinnostunut sosiaalityöstä ja sosiaalityöntekijöiden tavoista jäsentää sukupuolta. Sosiaalityötä on tutkittu yllättävän vähän sukupuolinäkökulmasta. Esimerkiksi Suomessa sukupuolen merkitys sosiaalityössä on varsin koskematon tutkimusalue (Kuronen ym. 2004, 5; Petrelius 2005, 19; ks. myös Hiitola 2015, 87). Tutkijat ovat huomauttaneet sukupuolen olevan alan koulutuksessa lähes näkymätön sivujuonne, eikä sosiaalialalla työskenteleville tarjota mahdollisuuksia jäsentää ja reflektoida sukupuolta osana ammatillisuutta (Grise-Owens 2002, 160—161; Kuronen ym. 2004, 9; McPhail 2008, 34; Hammaren ym. 2015, 501). Vuonna 2016 Suomen sosiaalialan opiskelijoidenliitto Taso Ry huomautti kannanotossa, että sosiaalialan koulutuksessa on huomioitava sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus entistä paremmin (Taso Ry 2016). Toisaalta viime vuosikymmenenä muutamissa kotimaisissa sosiaalityön tutkimuksissa on kiinnitetty huomioita esimerkiksi sukupuolen merkitykseen ja kulttuurisidonnaisuuteen lähisuhdeväkivallan (Esim. Keskinen 2012; Jäppinen 2015; Virkki & Lehtikangas 2015) ja lastensuojelun kehityksessä (Esim. Anis 2012; Hiitola 2015).

Aikaisempien tutkimuksien mukaan sosiaalityöntekijät tuottavat vuorovaikutustilanteissa sukupuolittuneita normeja ja alan käytäntöjä on kuvattu sukupuolineutraalin sosiaalityön käsitteellä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei sukupuolen merkitystä huomioida asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisessä vuorovaikutuksessa. (Petrelius 2005, 12; Eriksson 2009, 441.) Sukupuolineutraalius on kuitenkin ongelmallista sosiaalityössä, koska samalla sivuutetaan sukupuolten välinen eriarvoisuus ja asiakkaiden erilaiset palveluntarpeet. Lisäksi sukupuolineutraalius ei tarjoa sosiaalityöntekijälle mahdollisuutta reflektoida sukupuolta sosiaalityön asiakaskohtaamisissa. (Scourfield 2002, 3; Laine 2005, 176; Hammaren ym. 2015, 501.) Sukupuolineutraalin sosiaalityön purkamiseksi ja sukupuolen merkityksen näkyväksi tekemiseksi tarvitaan tutkimusta, jossa sukupuoli huomioidaan osana sosiaalityötä erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa.

1.3 TUTKIELMAN RAKENNE

Luvussa 2 määrittelen sukupuolikäsitteen ja tarkastelen kolonialismia sekä patriakaalista yhteiskuntarakennetta osana naisten ja tyttöjen elämää Tansaniassa, koska tarkastelen sukupuolen merkitystä suhteessa sitä ympäröivään historialliseen, rakenteelliseen sekä

kulttuuriseen kehykseen. Luvun lopussa kerron tyttöjen ja naisten toimijuudesta, koska olen kiinnostunut toimijuuden yksilöllisistä mahdollisuuksista, mutta myös sitä rajoittavista rakenteista. Luvussa 3 käsittelen globaalia- ja tansaniaalaista sosiaalityötä, koska sosiaalityön asiantuntijuudelle on tarvetta kansainvälisillä areenoilla, mutta samalla on huomioitava sosiaalityön rakentuvan paikallisessa ympäristössä. Luvussa 4 kuvaan etnografista tutkimusprosessia ja metodisia valintojani kenttätöön ja aineiston analyysin aikana, koska ne määrittelevät tutkielman lopputulosta. Luvussa 5 rakennan tutkielman empiirisen osion ja kuvaan sukupuolen jäsentymistä, sosiaalista järjestystä ja toimijuuksia sosiaalityössä Tansaniassa. Luvussa 6 teen yhteenvedon ja sidon tutkielman tulokset osaksi sosiaalityön tutkimusta ja teoriaa. Luvun lopussa osoitan tutkielman kontribuution sosiaalityölle.

2 SUKUPUOLEN MERKITYS TANSANIASSA

Johdannossa tarkastelin sukupuolen intersektionaalista lähestymistapaa, jota hyödynnän seuraavaksi sukupuolen määrittelyssä. Sitten pohdin kolonialismin merkitystä sukupuolelle, patriarkaalista yhteiskuntarakennetta ja tansanialaisten naisten sekä tyttöjen toimijuutta. Näiden teoreettisten lähestymistapojen avulla pyrin välttämään länsimaakeskeistä mielikuvaa tansanialaisista naisista ja tytöistä alistettuina uhreina, kuitenkin sivuuttamatta sitä, että yhteiskunnassa yksilön asemaan vaikuttaa sukupuoli.

2.1 MIKÄ ON SUKUPUOLI?

Kysymys sukupuolen olemuksesta voi alkuun kuulostaa turhalle, koska arjessa ja vuorovaikutuksessa sukupuoli ymmärretään usein luonnolliseksi ja itsestään selväksi osaksi yksilön minuutta (Jokinen 2004, 5). Tarkastelemalla sukupuolta teoreettisena käsitteenä paljastetaan kuitenkin käsitteen sopimuksenvaraisuus ja ajallisuus. Erilaisissa historiallisissa ajanjaksoissa sukupuoli on ymmärretty toisin kuin nykypäivänä ja sukupuolen määrittelyyn vaikuttaa tarkastellaanko, sitä esimerkiksi lääketieteellisestä, psykologisesta vai yhteiskunnallisesta kehyksestä käsin. (Colebrook 2004.) Tarkastelen sukupuolta sosiaalitieteellisessä viitekehyksessä, mutta korostan, ettei sukupuolen avaaminen teoreettisena käsitteenä ole helppoa³. Määriteltäessä sukupuolta tuotetaan herkästi stereotyyppioita ja rajoja, jotka eivät koskaan kerro koko totuutta siitä, mikä on hyvä tai normaali sukupuoli.

1500-luvulta lähtien sukupuolta on määritellyt käsitys kahdesta sukupuolesta: miehestä ja naisesta. Tätä sukupuolen erottamista kahteen toisensa poissulkevaan kategoriaan

³ Koska sukupuolta määriteltäessä on vaarana ajautua monitieteelliseen käsiteviidakkoon, on tutkielmassa jouduttu tekemään rajauksia. Selkeyden vuoksi seksuaalisuutta ei määritellä erikseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö seksuaalisuus olisi merkityksellinen ja hedelmällinen tapa lähestyä sukupuolta. WHO määrittelee seksuaalisuuden seuraavasti: ”Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, seksuaaliset suhteet ja lisääntymisen” (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2016).

kutsutaan binaarimalliksi. Binaarimallissa sukupuoli jaetaan kahteen fyysisesti erilaiseen kehoon, ja samalla tämä erottelu määrittää miehelle ja naiselle erilaisia rooleja ja odotuksia yhteiskunnassa. Binaarimalli sivuuttaa sukupuolen moninaisuuden kuten intersukupuolisuuden, muunsukupuolisuuden ja transukupuolisuuden⁴, sekä muut keskeiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet kuten iän, luokan ja etnisen taustan. (Lorde 1984, 115—123; Gringeri, Wahab & Anderson-Nathe 2010, 400; Rossi 2010, 25—26; Valovirta 2010, 94; Hammaren ym. 2015, 490.) Tässä tutkielmassa käytän käsitteitä nainen ja mies, koska tutkielmaan osallistuneet identifioivat itsensä näiden kategorioiden avulla. Lisäksi olen kiinnostunut naisten ja tyttöjen toimijuudesta, joka usein rakentuu suhteessa miehiin ja poikiin. Ymmärrän sukupuolen kuitenkin tätä binaarimallia laajemmassa merkityksessä ja onkin syytä huomioda, että tutkielmassa sivuutan esimerkiksi transsukupuolisten yksilöiden kokemukset kokonaan.

Tarkasteltaessa binaarimallia yhteiskunnallisessa ja kulttuurillisessa kontekstissa, voidaan mieheen ja naiseen liitettyjä ominaisuuksia määritellä käsitteiden maskuliinisuus ja feminiinisyys avulla. Usein ideaali maskuliinisuus määritellään tunteiden kontrolliksi, rationaaliseksi toiminnaksi ja fyysiseksi voimaksi. Feminiinisyys vuorostaan tarkoittaa empaattisuutta ja emotionaalisuutta. (Petrelius 2005, 35; Jokinen 2010, 128.) Maskuliinisuus ja feminiinisyys eivät itsessään kerro siitä, millaisia naiset tai miehet ovat. Sen sijaan ne ovat kulttuurisesti tuotettuja normatiivisia käsitteitä, jotka luovat miehille ja naisille erilaisia toimijuuksia yhteiskunnassa (Lindsey 1990, 37). Toisin sanoen sukupuolen määrittelyssä on huomioitava sitä ympäröivä kulttuurinen konteksti ja yhteiskunnallinen todellisuus. Esimerkiksi feminiinisyttä on tarkasteltava suhteessa vallitsevaan perheinstituutioon, yhteiskunnan eriarvoisiin rakenteisiin ja sosiaalisiin kerrostumiin (Kolawole 2004, 262.)

⁴ Intersukupuolisuus tarkoittaa, ettei ihminen ole syntynyt biologisilta ominaisuuksiltaan yksiselitteisesti naiseksi tai mieheksi. Transsukupuolisuus tarkoittaa, että ihmisen kokemus sukupuolesta ei vastaa hänen kehoaan. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.) Muunsukupuolisuus tarkoittaa, että henkilö kokee itsensä sukupuolettomaksi tai elää mieheyden ja naiseuden rajamaastossa (Paajanen 2013, 12). Sosiaalityössä sukupuoli määritellään usein käsitteiden nainen ja mies avulla. Tällöin sivuutetaan sukupuolen moninaisuus. Tämän voi aiheuttaa sen, että esimerkiksi transsukupuoliset kohtaavat syrjintää palvelujärjestelmässä. (Burdge 2007.)

Maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä ylläpidetään vuorovaikutustilanteissa rutiininomaisella käytöksellä ja kielellä. Tästä käytetään käsitettä sukupuolen performatiivisuus. Sukupuolen performatiivisuus tarkoittaa sitä, miten sukupuoli rakentuu hallitsevien diskurssien kanssa ja käsitykset sukupuolesta toistuvat yksilön ruumiissa, puheessa ja eleissä. Toisin sanoen ruumiin asennoilla ja pukeutumisella yksilö tuottaa sukupuolta päivittäin arkisissa toiminnoissa. Sukupuolen performatiivisuuden merkitys vahvistuu, kun yksilön teot, tavat ja kieli tuottavat sosiaalista järjestystä. (Butler 1990, 140—141; ks. myös Keskinen 2005, 39—41; Petrelius 2005, 19—20.) Sukupuolen performatiivisuutta voidaan tarkastella osana sosiaalityön institutionaalisia käytäntöjä, koska sukupuolen rutiininomainen tuottaminen on osana sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta. Esimerkiksi vanhemmilta voidaan odottaa sukupuolen perusteella erilaisia käyttäytymisen muotoja ja puheen tapoja (Kullberg 2007, 345).

Sukupuolen performatiivisuuden lisäksi sukupuoli voidaan käsitteellisesti jakaa biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen. Biologinen sukupuoli tarkoittaa naisen ja miehen olevan anatomisesti erilaisia. Tämä biologinen ero ei kuitenkaan yksin määrittele sukupuolta vaan on kiinnitettävä huomioita sukupuolen sosiaaliseen ulottuvuuteen. Sosiaalinen sukupuoli tarkoittaa historiallista ja kulttuurisidonnaista tapaa jäsentää sukupuolta, jolloin se saa vaihtelevia merkityksiä erilaisissa kulttuureissa ja yhteisöissä. (Beauvoir 2009.) Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli taipuvat sujuvammin englanninkielellä, jossa sukupuolta käsitteellistetään *sex* (biologinen) ja *gender* (sosiaalinen) sanoilla (Jokinen 2004, 6). Feministisessä tutkimuksessa *gender* ankkuroitiin osaksi 1970-luvun patriarkaattikritiikkiä. Tämä kritiikki kohdistui siihen, miten sukupuolittuneet valta-asetelmat kuten miehen parempi asema työelämässä tai naisen hoivavastuu perheessä ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti tuotettuja eivätkä perustu miehen tai naisen biologisiin ominaisuuksiin. (Mitchell 1973, 95—96; Rubin 1975, 163—164; ks. myös Rossi 2010, 27.)

Länsimaissa sukupuolen ajatellaan usein luonnostaan pohjautuvan biologiaan. Esimerkiksi kehollisen ominaisuuden ajatellaan määrittelevän yksilöt naisiksi tai miehiksi, vaikka nämä määritelmät ovat jo itsessään sosiaalisesti tuotettuja kategorioita. On myös

tiedostettava, ettei kaikissa kulttuurikonteksteissa sukupuolta määritellä välttämättä mieheksi tai naiseksi. Toisaalta länsimaiden harjoittama kolonialismi on vaikuttanut siihen, että nais- ja mieskategoriat sekä biologisen sukupuolen itsestäänselvyys ovat hyvin hegemonisia diskursseja. (Oyëwùmí, 1997, ix—xiii.)

2.2 KOLONIALISMI JA SUKUPUOLI

Johdannossa esitin jälkikolonialismin olevan yhteiskuntaa kriittisesti lähestyvä teoria, joka kuvaa eurooppalaisen kolonialismin vaikutuksia entisten siirtomaiden taloudellisiin, sosiaalisiin, psyykkisiin olosuhteisiin samoin kuin siihen, miten kolonialistista valtaa ja hierarkiaa ylläpidetään edelleen entisissä siirtomaissa ja muissa maailman osissa (Kuortti 2007, 12—13). Sen sijaan jälkikoloniaalinen feminismi tarkoittaa Elina Valovirran (2010, 98) sanoin tietoisuutta siitä, että kolonialistinen sorto kohdistuu naisiin ja miehiin eri tavoin ja kolonialismissa tuotetaan sukupuolittuneita valtasuhteita. Lisäksi kolonialismi kytkeytyy tiiviisti rasismiin, joka vuorostaan kietoutuu osaksi ”rotua” ja sukupuolta (emt. 99). Esimerkiksi eurooppalaisten rasistinen suhtautuminen on vaikuttanut Afrikan maiden naisten sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen rooliin kolonialismin aikana, jolloin afrikkalaisia naisia kuvattiin moraalittomina ja laiskoina (Schmidt 1991, 735). Mielikuvat elävät monin tavoin nykypäivänä ja puhuttaessa afrikkalaisesta kulttuurista värityy usein negatiivinen kuva primitiivisyydestä ja pysähtyneisyydestä (Löyttö 1994, 115—116; Kolawole 2004, 254).

Kolonialististen mielikuvien suhdetta yksilön identiteettiin voidaan kuvata toiseuden käsitteellä. Ymmärrän toiseuden Anna Kulmalan (2006, 70) tavoin kokemuksena erilaisuudesta ja ulkopuolisuudesta. Toiseus ja Toisten määrittely vaatii eron tekemistä niihin, joita ei nähdä toisiksi. Toiseus ja ei-toiset muodostavat siis binaarin, jossa valtaa pitävä ryhmä muodostaa käsityksen ”meistä” ja tarvitsee vastinparin ”muut”. Samalla valtaa pitävä ryhmä määrittelee normaalin ja hyväksyttävät tavan elää. (Rantonen 1994, 133; Hall 1999, 122—223.) Toiseus sopii hyvin kolonialistisen ajattelutavan tarkasteluun, koska siinä luodaan hierarkioita lännen ja ei-lännen välille. Esimerkiksi eurooppalaisten kolonialistiset käsitykset afrikkalaisista villeinä ja eksoottisina rakentavat järjestelmällisesti kuvaa Toisista, jotka rinnastetaan niin sanottuun eurooppalaiseen rationaalisuuteen ja sivistykseen (Arnfred 2004, 7). Toiseuden tuottaminen kiinnittyy osaksi

sukupuolta, ja Afrikan kolonialismin historiaa kehystää ajatus siirtomaaisännistä eli miehistä, jotka kohdistivat valtaa Toisiin miehiin. Naisten osa taas on ollut usein näkyvätön, vaikka Afrikan maissa asuva nainen on ollut sekä rasistisesti toiseutettu että sukupuolensa perusteella sorrettu. (Oyëwùmí 1997, 123—124.)

Heike Beckerin (2004, 36) mukaan tutkittaessa sukupuolta tai seksuaalisuuta siirtomaiden jälkeisissä yhteiskunnissa on huomioitava kolonialismin vaikuttavan edelleen maiden yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja sukupuolen merkitykseen. Kolonialismi muutti perinteisiä Afrikan maiden sosiaalisia rakenteita, ja monet siirtomaa-aikaiset lait rajoittivat naisten oikeuksia (Nkuba 2007, 43). Naisten lisäksi lainsäädäntö kosketti seksuaalivähemmistöjä, kun homoseksuaalisuus kriminalisoitiin ja homofobia lisääntyi siirtomaiden tuodessa lainsäädäntöään hallitsemiinsa Afrikan maihin (Ulkoministeriö 2014). Siirtomaa-aikainen lainsäädäntö elää monin tavoin nykypäivänä, esimerkiksi homoseksuaalit kohtaavat Tansaniassa jyrkkiä ennakkoluuloja ja homoseksuaalisesta kanssakäymisestä saa vähintään 30 vuotta vankeutta. Lainsäädännön juuret ovat Iso-Britannian siirtomaa-aikaisessa laissa. (Ulkoministeriö 2014; Ilga 2017; Helsingin sanomat 2018a.) Myös yli sata vuotta sitten saksalaisten lähetyssaarnaajien tuoma luterilainen uskonto vaikuttaa nykypäivänä voimakkaasti Tansaniassa siihen, miten sukupuolirooleja muodostetaan ja mikä määritellään normaaliksi tavaksi olla nainen (Haram 2004, 212).

Luterilaisen uskonnon vaikutuksen lisäksi tansanialaisten naisten alempi koulutustaso ja heikommat mahdollisuudet kouluttautua linkittyvät osaksi kolonialistisia käytäntöjä, koska historiallisesti naisilla ei ole ollut mahdollisuuksia samoihin palkkatöihin ja miehet ovat hallinneet julkista tilaa. Tällöin perheet eivät ole nähneet tyttöjen kouluttamista taloudellisesti kannattavana. (Otiso 2013, 159; Shoola 2014, 8.) Esimerkiksi Afrikan maissa kristillisen lähetystyön järjestämissä kouluissa tytöille ja pojille opetettiin erilaisia rooleja: poikien odotettiin kasvavan kirjureiksi, lähetystyöntekijöiksi tai pastoreiksi, kun taas tyttöjä opetettiin näyttämään viehättäville ja toimimaan vaimoina tai kodinhoitajina tuleville aviomiehilleen (Oyëwùmí 1997, 131—132). Toisaalta vuosikymmenien opetus- ja tutkimustyötä Tansaniassa tehneen Marja-Liisa Swanzin (2003, 271—272)

muistelmissa kuvataan, kuinka kirkon järjestämä tilaisuus myös tuki tyttöjen ja poikien yhdenvertaisuutta⁵.

Elizabeth Schmidtin (1991, 733—734) mukaan afrikkalaisten naisten sorrettu asema on yhteydessä kolonialistisen ajan sanelemaan maanomistus- ja työvoimapolitiikkaan. Kolonialismi muutti naisten ja miesten työnjakoa siten, että miehet palkattiin palkkatyöhön ja julkisiin tehtäviin, kun taas naiset velvoitettiin huolehtimaan yksityisestä elämänpäästä. Dorothy Hodgson (1999) on tutkinut Tansanian alueella elävää paimenkansaa, *Maasaista*. Hodgsonin mukaan yhteisössä naisten ja miesten välillä vallitsi työnjako karjanhoidossa ja päätöksenteossa, mutta kolonialismin aika muutti sukupuolten välisiä suhteita, esimerkiksi naisten ja miesten velvollisuudet jakautuivat aikaista tiukemmin yksityiseen ja julkiseen elämänalueeseen, jolloin miehille annettiin päätöksentekovalta ja valtiojärjestelmä vahvisti miehen asemaa määrittelemällä maanomistusoikeuksia uudelleen. (Emt. 43, 55—56.) Edelleen kaikkialla maaseudulla Tansaniassa naiset eivät saa perinnöksi⁶ vanhempien maita (Shoola 2014, 23). Maanomistuksen merkitys on ymmärrettävä sitä todellisuutta vasten, että Tansanian keskeisimpiä elinkeinoja on maatalous ja maataloustuotantoa ylläpidetään naisten tekemällä työllä (Nygren ym. 2016, 219).

2.3 PATRIARKAALINEN YHTEISKUNTARAKENNE TANSANIASSA

Patriarkaalinen yhteiskunnallinen rakenne ylläpitää sukupuolten välistä eriarvoisuutta. Patriarkaatti-käsitteellä on alun perin kuvattu isän valtaa perheessä ja suvussa. Käsite viittaa ikähierarkiaan, jossa yhteisön arvostusta nauttivat ikääntyneet miehet. Kyseessä on syvälle sosiaaliseen järjestykseen uppoutunut käytäntö, joka usein nähdään kyseenalaistamattomaksi osaksi yhteisöä. (Remy 1990, 43—44.) Patriarkaalisen vallan eri

⁵ Muistelmissa Swantz (2003, 114) huomauttaa siirtomaa-ajan koululaitoksen saaneen paljon kritiikkiä, mutta hänen kokemuksissaan peruskoulu ja opettajankoulutus ovat olleet edistyksellisiä.

⁶ Perustuslain ja maata sitovan kansavälisten sopimusten mukaan naisilla on maanomistusoikeus, mutta kansallisen lainsäädännön perintöoikeus on epätasa-arvoinen Tansaniassa (Kehityspolitiisen toimikunnan matkaraportti 2016, 4).

muodot ilmenevät esimerkiksi perheessä, työelämässä, kansalaisyhteiskunnassa ja valtion instituutioissa. Käsitettä on myös kritisoitu epähistorialliseksi ja yleistäväksi. (Kantola 2010, 82.) Tällä tarkoitetaan sitä, että patriarkaatti ymmärretään usein universaaliksi luonteenomaiseksi osaksi yhteisöä kiinnittämättä huomioita yhteiskunnalliseen ja kulttuurilliseen kehykseen (Vuorela 1987, 4; Walby 1989, 217).

On tiedostettava, että patriarkaalin teoreettinen viitekehys ei tarkoita kaikkien miesten luonnostaan alistavan naisia Tansaniassa (Myumbo 2018, 39). Esimerkiksi köyhillä ja työttömällä miehillä voi olla kokemuksia kyvyttömyydestä täyttää mieheen liitettyjä sosiaalisia odotuksia yhteiskunnassa. Tämä voi aiheuttaa sen, että mies pyrkii vahvistamaan maskuliinisuuteen liitettyjä odotuksia väkivallalla. (Silberschmidt 2004, 234, 242.) On siis yksinkertaistavaa ajatella kaikkien miesten hyötyvän patriarkaalisesta sukupuolijärjestyksestä (Kantola 2010, 83).

Ludovick Myumbo (2018, 46) tarkastelee Tansanian patriarkaalista sukupuolijärjestystä viiden käytännön näkökulmasta: poikalapsen ensisijaisuus, morsiusmaksut, lesken puhdistus, naisten rajoitetut oikeudet ja naista kuormittavat kodinhoitovelvollisuudet. Samalla on tiedostettava, että käytännöt vaihtelevat alueittain Tansaniassa (emt. 46). Myös Regina Opokun (2017, 268) mukaan patriarkaatti-käsite kuvaa hyvin tansanialaista sukupuolijärjestystä, hierarkiaa ja valtasuhteita. Käsitettä ei kuitenkaan tule ymmärtää vain miesten naisiin kohdistamana vallankäyttönä. Vaikka Tansaniassa miehillä on valta-asema yhteisössä, niin myös ikääntyneet naiset kohdistavat valtaa nuorempiin naisiin ja tyttöihin vaatimalla heitä täyttämään velvollisuutensa esimerkiksi ympärileikkauksen tekemisessä. (Emt. 268.) Lisäksi patriarkaalisia käytäntöjä saatetaan ylläpitää rakenteilla; esimerkiksi Tansaniassa lain mukaan aviomiehellä voi olla useita vaimoja, mutta naisella ei voi olla useita aviomiehiä (Tanzania Law of Marriage Act, 1971).

Patriarkaalisessa sukupuolijärjestyksessä ei ole kyse vain yksilöiden välisistä suhteista. Sylvia Walbyn (1989, 204) mukaan patriarkaatin käsite on ymmärrettävä kontekstuaalisena ja rakenteellisena. Walby esittää patriarkaalisen rakenteen ilmentyvän kuudella eri rakennetasolla: tuotannossa, työelämässä, valtion instituutioissa, miesten väkivallassa, seksuaalisuudessa ja kulttuurisissa instituutioissa kuten uskonnoissa, mediassa sekä

koulutuksessa (emt. 214). Lorretta Ntoimo ja Ushe Isiugo-Abanihe (2014) ovat hyödynneet Walbyn kuutta patriarkaattitasoa tutkimuksessa naimattomista naisista Nigeriassa ja todenneet patriarkaalisen rakenteen vaikuttavan esimerkiksi epäluuloisiin asenteisiin, joita naimattomat ja taloudellisesti itsenäisesti toimeentulevat naiset kohtaavat. Lisäksi patriarkaattirakenne todentui naisten lapsuuden kokemuksissa lähisuhdeväkivallasta. Naiset myös kokivat, että heidän seksuaalisuuttaan kontrolloitiin. (Emt.1993–2004.)

Tansaniassa köyhyys heikentää erityisesti tyttöjen koulunkäynnin mahdollisuuksia ja perheiden heikko sosioekonominen asema vaikuttaa perheiden haluun saattaa tytöt nopeasti avioliittoon. 21 prosenttia tansanialaisista 15-19 vuotiaista tytöistä oli synnyttänyt lapsen vuonna 2017, ja raskaaksi tullut tyttö erotetaan koulusta automaattisesti. (World Report 2018.) Tyttöjen koulunkäynnin haasteet linkittyvät osaksi sitä, että Tansaniassa miehillä on naisia parempi sosioekonominen asema ja taloudellinen valta perheessä sekä yhteisössä. Esimerkiksi naisten itsenäiseen taloudelliseen selviytymiseen vaikuttavat naisten heikommat palkat ja suuremmat vaikeuden saada töitä. (Nkuba 2007, 17; The World Bank 2017.) Tansanian maaseudulla naiset tekevät suurimman osan kotitöistä ja samalla heidän tekemästään työstään maksetaan miehiä pienempää palkkaa (Kepa 2007, 6).

Tansaniassa taloudellinen eriarvoisuus kiinnittyy osaksi sukupuolittunutta työnjakoa, jossa naisten tehtävä on huolehtia yksityisestä elämänpiiristä kuten kodista, lapsista, siivoamisesta ja ruuanlaitoista. Miesten tehtävä puolestaan on huolehtia perheen elätyksestä ja tärkeistä taloudellisista päätöksistä. (Otiso 2013, 158–159.) Miehen rooli perheen elättäjänä on keskeinen osa miehen identiteettiä Tansaniassa, ja usein miehet pyrkivät täyttämään odotukset taloudellisina vastuunkantajina perheessä (Stark 2017a, 166). Nämä perinteiset arvot ja odotukset sukupuolirooleista vaikuttavat siihen, ettei naisten odoteta osallistuvan päätöksentekoon (Dutt & Grabe 2017, 314).

Sukupuolirooleja ylläpidetään kasvatuksella; esimerkiksi usein pojat kasvatetaan siihen uskoon, että he ovat parempi sukupuoli ja että heidän velvollisuutensa on huolehtia perheen taloudellisesta toimeentulosta (Silberschmidt 2004, 241). Myös haastatteluissa

tansanialaiset tytöt kertoivat kokevansa olevansa vähemmän arvostettuja, kuin perheen pojat. Heillä oli enemmän kodinhoitovelvollisuuksia eikä heidän koulunkäyntiänsä pidetty yhtä arvokkaana kuin poikien. (Hagues 2017, 113.)

Naisten ja miesten erilaisten roolien lisäksi tilastojen mukaan 42 prosentilla tansanialaisista naisista on elämänsä aikana kokemuksia puolison kohdistamasta fyysisestä ja/tai seksuaalisesta väkivallasta, ja 30 prosentilla naisista on kokemuksia fyysisestä ja/tai seksuaalisesta väkivallasta viimeisen 12 kuukauden aikana. 10 prosenttia avioliitoista oli solmittu naisen ollessa alle 18-vuotias vuonna 2018, ja 10 prosentille⁷ naisista oli tehty ympärileikkaus vuonna 2017. (UnWomen 2016.) Ympärileikkausten lisäksi joillakin alueilla Tansaniassa ylläpidetään naisiin ja tyttöihin kohdistuvia väkivaltaisia käytäntöjä, kuten lesken puhdistuksia⁸. Ludovick Myumbo (2018, 84–85) kuvaa maaseudulla naisiin ja tyttöihin kohdistunutta väkivaltaa psykologisena, kulttuurisena, sosiaalisena rakenteena, jonka juuret ovat patriarkalisissa käytännöissä. Usein sekä miehet että naiset näkevät lähisuhdeväkivallan hyväksyttävänä ja normaalina osana parisuhdetta. Naiset voivat ajatella, että heidän on siedettävä seksuaalista tai fyysistä väkivaltaa. Lisäksi lähisuhdeväkivaltaa käsitellään harvoin oikeustoimin ja aiheesta vaietaan, koska perhettä ja sukua ei haluta saattaa häpeään. (McCleary-Sills, Namy, Nyoni, Rweyemamu, Salvatory & Steven 2016, 229.)

⁷ Unicefin (2013) mukaan 15 prosentille naisista oli tehty ympärileikkaus Tansaniassa vuonna 2013.

⁸ Regina Opoku (2017) on tutkinut tyttöjen ympärileikkauksia, lesken puhdistuksia ja naisten välisiä avioliittoja Tansanian järviolueilla. Lesken puhdistuksella tarkoitetaan sitä, että naisleski on sukupuoliyhteydessä puhdistajan kanssa ja näin leski todistaa syyttömyytensä aviomiehen menehtymiseen. Naisten välisillä avioliitoilla tarkoitetaan tilannetta, jossa lapseton tai vain tyttölapsia saanut nainen maksaa morsiusmaksut nuoremasta naisesta ja tulee hänen aviopuolisokseen. Nuoremman naisen on synnyttävä poikalapsen vanhemmalle naiselle. Tämä on ymmärrettävä sitä todellisuutta vasten, että lapsettomuus on usein tragedia naiselle Tansaniassa, koska erityisesti poikalapsien ajatellaan olevan turva vanhuudessa (Otiso 2013, 148).

Vaikka Tansania on allekirjoittanut keskeiset kansanväliset ihmisoikeussopimukset, on niiden laittaminen käytäntöön ollut haparoivaa johtuen hitaasta kansallisen lainsäädännön toimeenpanosta ja rakenteellisista ongelmista oikeuslaitoksessa (United Nations Tanzania 2015). Haitallisia käytäntöjä kuten tyttöjen sukuelinten silpomista ylläpitää pelko syrjäytyä yhteisöstä, mikä koetaan usein pahemmaksi vaihtoehdoksi kuin sakkojen tai rangaistuksien saaminen (Shoola 2014, 7; Opoku 2017, 255). Toisaalta kuten johdannossa mainitsin, eriarvoisuus tai tasa-arvo eivät ole staattisia tiloja. Viime vuosikymmenellä esimerkiksi äitiyskuolleisuus on vähentynyt ja tyttöjen koulunkäynti sekä naisten poliittinen osallistuminen ovat lisääntyneet (Kehityspoliittisen toimikunnan matkaraportti 2016, 2). Lisäksi miehet ovat lähteneet työn perässä maalta kaupunkeihin, ja näin ollen maaseudulla naiset ovat ottaneet hoitaakseen perinteisiä miesten tehtäviä. Myös avioerot ovat lisääntyneet Tansaniassa, mikä on luonut naisille uusia toimijuuden mahdollisuuksia. (Otiso 2013, 146–148.)

2.4 NAISTEN JA TYTTÖJEN TOIMIJUUS TANSANIASSA

Edellä olen tarkastellut kolonialismia ja patriarkaalista yhteiskuntarakennetta osana naisten ja tyttöjen elämää Tansaniassa. Naisten ja tyttöjen asema näyttäytyy näistä lähtökohdista käsin vähintäänkin marginalisoidulle. Toisaalta naisten ja tyttöjen haavoittuvan aseman tarkastelu vailla ymmärrystä yksilöiden elämän merkityksistä ja kokemuksista uusintaa vallalla olevia stereotypioita länsimaiden ulkopuolella elävistä naisista ja sivuuttaa naisten ja tyttöjen toimijuuden yhteiskunnassa. Ylipäätään Afrikan maissa elävien naisten kokemukset eivät ole kaikki samanlaisia ja tavat vastustaa eriarvoisia käytäntöjä ovat yksilöllisiä (Kolawole 2004, 252). Kuten Ludovic Myumbo (2018, 21) huomauttaa: ulkopuolelta tulevat näkemykset ja tiedot naisten elämästä eivät välttämättä ole valheellisia, mutta vailla naisten kokemusten huomioimista ne ovat vain paloja totuudesta ja muodostavat herkästi negatiivisen mielikuvan haavoittuvassa asemassa elävistä yksilöistä. Välttääkseni tällaista asetelmaa valitsen tutkielman yhdeksi teoreettiseksi käsitteeksi toimijuuden.

Anthony Giddensin (1979, 93–94) mukaan toimijuutta ja rakennetta ei voi erottaa toisistaan, vaan niitä tulee tarkastella toisiaan täydentävinä. Toimijuudella tarkoitetaan yksilön mahdollisuutta toimia toisin, mutta samalla rakenteelliset tekijät ja toiminnan

säännöt ylläpitävät toimijuuden pysyvää ja toistuvaa luonnetta (emt. 97, 107, 111). Toimijuus ei kuitenkaan tarkoita vain rakenteita vastustavaa ja valintoja tekevää yksilöä, vaan myös sitä, miten yksilö merkityksellistää itseään erilaisiin tilanteisiin ja paikkoihin (Ronkainen 1999, 49). Toimijuuden voi siis ymmärtää yksilöiden aktiivisuutena ja autonomisena luonteena, mutta toimijuutta voi tarkastella myös sosiaalisen todellisuuden kehystämänä ja rakenteiden rajoittamana (Jäppinen 2015, 54).

Rakenteiden rajoittama toimijuus todentuu esimerkiksi Tansaniassa, kun lähisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset päättävät olla kertomatta kokemuksistaan viranomaisille, koska naiset eivät saa näiltä tukea tai apua tilanteeseen (McCleary-Sills ym. 2016, 234). Lisäksi rakenteiden rajoittamaa toimijuutta voidaan tarkastella osana paikallaan oloa ja liikkeelle lähtöä. Esimerkiksi Tansanian maaseudulta kaupunkiin muuttaneilla naisilla voi olla taustalla traumaattisia kokemuksia seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja väkivallasta. Vaikka kaupunkiin muutto ei välttämättä paranna naisten tilannetta ja hyväksikäyttö jatkuu monin tavoin, niin naiset pyrkivät taloudelliseen ja sosiaaliseen itsenäisyyteen (Myumbo 2018, 121). Rakenteiden rajoittama toimijuus voi siis Maija Jäppisen (2015, 54) sanoin olla: "vähiin jääneitä vaihtoehtoja, paikalleen jäämistä, palaamista ja sietämistä".

Rakenteiden rajoittama toimijuus ei välttämättä tarkoita passiivisuutta. Taloudellisesta eriarvoisuudesta huolimatta tansanialaisilla naisilla on erilaisia toimintastrategioita kerjättä taloudellista pääomaa; esimerkiksi kojumyynnillä, ruoan laitolla ja verkostotutulla. Tämä vahvistaa naisten taloudellista selviytymistä ja itsenäisyyttä. Lisäksi naisten työssäkäynti ja toimeentulo muokkaavat käsityksiä naisen ja miesten rooleista yhteiskunnassa. (Tripp 1989, 613–618.) Dorothy Nkuban (2007, 22) mukaan maaseudulla elävät tansanialaiset naiset ovat korvaamattomia toimijoita yhteisölle, koska naiset pyrkivät aktiivisesti parantamaan perheen ja yhteisön hyvinvointia haasteellisissa olosuhteissa. Lisäksi naisten osallistuminen palkkatyöhön muokkaa perinteisiä ajatuksia sukupuolirooleista. Vaikka jotkut miehet kokevat naisten taloudellisen toimeentulon uhkana, usein sekä naiset että miehet kokevat tämän olevan välttämätöntä perheen taloudellisen selviytymisen kannalta (Silberschmidt 2004, 238). On siis huomioitava yhteiskunnallis-

ten ja taloudellisten olosuhteiden kehystävän ja muokkaavan erilaisia toimijuuksia ja toiminnan mahdollisuuksia.

Kuten jo mainitsin, Afrikan maiden naisten tavat vastustaa eriarvoisia rakenteita ovat yksilöllisiä, mutta toimijuutta voidaan lähestyä myös kollektiivisen osallisuuden näkökulmasta, esimerkiksi Saharan etelä-puolella toimivat naisliikkeet ja feministit ovat osaltaan vaikuttaneet naisten oikeuksien näkyväksi tekemiseen Afrikan maissa (Shoola 2013, 38–39). Lisäksi Afrikan maiden naisjärjestöt ovat tuoneet esille aikaisemmin vaiettuja aiheita, kuten tyttöjen sukuelinten silpomiseen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä tabuja (Tripp 2003, 253). Tansaniassa naisten poliittinen osallistuminen on lisääntynyt, ja vuoden 2015 valitussa parlamentissa yli kolmannes jäsenistä oli naisia ja ministeriössä neljännes oli naisia. Naisten määrän kasvun taustalla on parlamentin kiintiökäytännöt⁹. (Kehityspoliittisen toimikunnan matkaraportti 2016, 4.)

Poliittisen osallisuuden lisäksi Afrikan maiden tutkijat ja aktivistit ovat vuosikymmenien ajan nostaneet esille feministiseen tutkimukseen liittyvistä aiheista. Afrikan maiden sukupuolentutkimus on ollut kiinnostunut esimerkiksi siitä, miten luokka-asema, ”rotu” ja ikä risteytyvät yksilön asemassa ja miten sukupuolen merkitys on suhteessa imperia- lismiin ja kolonialismiin. (Adomako Ampofo, Beoku-Betts, Ngaruiya Njambi & Osirim 2004, 687, 707.)

Sukupuoleen liittyviä moraalikoodeja neuvotellaan sukupolvien välisissä vuorovaiku- tuksissa. Neuvottelut seksuaalisuudesta ovat aktiivisia prosesseja, joissa vanhat usko- mukset väistyvät nuorten keskuudessa Tansaniassa. (Stark 2015, 2.) Toimijuuden rajoja neuvotellaan siis yhteisön ja yksilöiden välisissä vuorovaikutustilanteissa. Esimerkiksi Liv Haram (2004) on tehnyt pitkän kenttätutkimuksen Pohjois-Tansanian maaseutualue-

⁹ Kiintiökäytännön myötä naiset saivat 113 paikkaa ja 25 kansanedustajaa valittiin kiintiön ulkopuolelta edellisissä vaaleissa. Kiintiöön kuuluvat edustajat eivät voi toimia valiokunnan puheenjohtajina. (Kehityspoliittisen toimikunnan maaraportti 2016, 4.)

eelle ja tutkinut muun muassa sitä, miten läheiseen kaupunkiin muuttavat yksinhuoltaja-äidit neuvottelevat suhdettaan kumppaneihinsa ja käsityksiin naiseudesta. Naiset saavat myös rahaa ja lahjoja miehiltä seksuaalista kanssakäymistä vastaan (ks. myös Stark 2013; 2015; 2017b). Haram kyseenalaistaa naisten määrittelemisen prostituoiduksi. Sen sijaan naiset rakentavat erilaisia selviytymisstrategioita ja neuvottelevat paikkaansa yhteisössä. Vaikka naiset ovat yhteisössä stigmatisoituja, niin samalla naiset haastavat perinteisiä normeja ja pyrkivät tulemaan toimeen itsenäisesti. (Emt. 227–228.) Naisilla on myös erilaisia syitä kaupalliseen seksiin, kuten hankkia perustarpeina ruokaa tai muita tavaroita kuten vaatteita tai koruja (Stark 2013, 15).

Toimijuuden teoreettisella kehyksellä pyrin tarkastelemaan tyttöjen ja naisten mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä ja toimia toisin kuin heiltä odotetaan. Toisaalta toimijuus voi olla myös vahingoittavaa tai vaikeasti havaittavaa. (Ojanen 2011, 26.) Toimijuuden käsitettä on kritisoitu yksioikeskeisyydestä, ja käsitteen soveltaminen saattaa hälventää kulttuuriset rakenteet, jotka määrittelevät naisten ja tyttöjen elämää (Honkasalo 2011, 254–255). Tässä tutkielmassa tarkastelen sitä, millaisia toimijuuksia sosiaalityössä tytöille ja naisille tuotetaan. Sosiaalityötä kehystävät aina kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät, ja pyrin huomioimaan nämä rakenteelliset puitteet suhteessa tyttöjen ja naisten toimijuuteen. Esimerkiksi patriarkaalinen yhteiskuntarakente on tiedostettava naisten ja tyttöjen kanssa tehtävässä sosiaalityössä Tansaniassa, koska yksilön on mahdollista toimia autonomisesti sortavissa rakenteissa, joissa pahimmillaan syyllistetään yksilöitä (Myumbo 2018, 130–131).

Kokoavasti totean tarkastelevani sukupuolikäsitettä osana historiallista, sosiaalista, kulttuurista kehystä. Vaikka ymmärrän sukupuolen sosiaalisesti tuotettuna, niin kiinnitän tutkielman aikana huomiota myös sukupuolen biologiseen ja ruumiilliseen ulottuvuuteen. Tässä luvussa olen myös halunnut korostaa kolonialismin merkitystä osana naisten ja tyttöjen haavoittuvaa asemaan Tansaniassa. Tämä on tärkeää, koska kolonialismin tarkastelu paljastaa sukupuolen merkityksen historiallisuuden, ja tuo esille länsimaisten siirtomaavaltojen keskeisen roolin sukupuolten välisen eriarvoisuuden juurruttajina Tansaniassa. Patriarkaalisen yhteiskuntarakenteen kuvaamisella olen halunnut tuoda esille eriarvoisuuden rakenteellisuuden, koska tämä auttaa huomioimaan sukupuolen

merkityksen todentuvan erilaisissa yhteiskunnallisissa tiloissa ja valtasuhteissa. Tyttöjen ja naisten toimijuuden tarkastelussa olen halunnut korostaa yhteiskunnallisten rakenteiden ja yksilöllisen toiminnan välistä suhdetta. Ylipäätään toimijuuskäsite sopii hyvin sosiaalityön tutkimukseen, koska on tärkeää ymmärtää rakenteellisen eriarvoisuuden kytkökset yksilöiden elämään ja samalla sosiaalityöltä vaaditaan taitoa tavoittaa jokaisen yksilön toimijuus ja ainutkertaisuus erilaisissa kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa.

3 SOSIAALITYÖTÄ TANSANIASSA

Ennen kuin lähdän analysoimaan sukupuolen merkitystä sosiaalityössä Tansaniassa, on tiedostettava sosiaalityön rakentuvan suhteessa sitä ympäröivään yhteiskunnalliseen kehukseen ja sosiaaliseen todellisuuteen (Rankopo & Osei-Hwedie 2011, 145). Tämän tutkielman aineisto on kerätty sosiaalityön harjoittelun aikana Tansaniassa. Seuraavaksi kuvaan lyhyesti tutkielman sijoittumista globaalin sosiaalityön viitekehukseen, jonka jälkeen kerron rakenteellisista haasteista, joita sosiaalityössä voidaan kohdata Afrikan maissa. Lisäksi tiivistän sosiaalityön käytännön ja koulutuksen taustaa Tansaniassa. Näiden teoreettisten lähestymistapojen avulla pyrin käsittelemään sosiaalityön globaalia kontekstia, kuitenkin sivuuttamatta tutkielman sijoittumista tansanialaiseen kulttuuriin kontekstiin, joka luo sosiaalityölle erityisen ja paikallisen luonteen.

3.1 GLOBAALI SOSIAALITYÖ

Vaikka globaalin sosiaalityön määritelmät ovat avoimia ja muuttuvia, niin usein globaalin sosiaalityön lähtökohtana on ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistämisen periaatteet maiden rajat ylittävässä toiminnassa (Rauhala, Jäppinen, Metteri & Ranta-Tyrkkö 2016, 30). Esimerkiksi Suomessa toimivan Globaali sosiaalityö Ry:n (2018) mukaan globaalin sosiaalityön keskiössä ovat ihmisoikeuksien, solidaarisuuden ja demokratian edistäminen. Sivuuattaessaan yhteisöt globaalin sosiaalityön ihmisoikeusajattelu saattaa kuitenkin kompastua liialliseen individualismiin (Rauhala ym. 2016, 27). On tärkeä huomata, että sosiaalityön käytäntö ja teoria voivat rakentua universaaleille arvoille, mutta samanaikaisesti sosiaalityöllä on muuttuva ja ainutlaatuinen luonne erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa (Rankopo & Osei-Hwedie 2011, 139). Globaalin sosiaalityön on siis perustuttava eroista liikkeelle lähtevälle strategialle, jossa huomioidaan paikallinen tieto ja yhteisöjen merkitys.

Sosiaalityön toimintaympäristöä voidaan tarkastella globaalissa kontekstissa, jossa sosiaaliset ongelmat ja marginalisaatio kiinnittyvät osaksi maiden rajat ylittävää polarisaatioita ja eriarvoista talousjärjestelmää (Penna, Paylor & Washington 2000, 110). Myös naisten ja tyttöjen kanssa tehtävää sosiaalityötä voidaan lähestyä tärkeänä globaalina kysymyksenä. Esimerkiksi *International Federation of Social Workers* – keskusjärjes-

tön (2012) mukaan sosiaalityöntekijöiden on lähestyttävä naisten ja tyttöjen asema keskeisenä ihmisoikeuskysymyksenä, ja sukupuolen merkitys on huomioitava yksilön koko elinkaaren aikana niin lisääntymisterveydessä, neuvolapalvelussa, koulunkäynnissä kuin mahdollisuuksissa taloudelliseen toimeentuloonkin. Kuten jo johdannossa mainitsin, globaalissa kontekstissa köyhyys heikentää erityisesti naisten ja tyttöjen elämänlaatua. Lisäksi humanitaarisessa työssä sukupuolta koskevat kysymykset jäävät usein muiden prioriteettien alle, vaikka konfliktialueilla naisilla ja tytöillä on suuri riski joutua hyväksikäytetyksi ja lapsiavioliitot sekä äitiyskuolleisuus lisääntyvät konflikti- ja kriisitilanteissa. (Lassila 2017.) Sosiaalityössä on siis kohdistettava erityistä huomioita naisten ja tyttöjen aseman vahvistamiseen globaalissa kontekstissa.

Naisten ja tyttöjen aseman huomioimisen tärkeyden lisäksi tarkastelen tutkielmassa suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden ja tansaniaalaisten sosiaalityöntekijöiden usein erilaisia ja ajoittain ristikkäisiä näkökulmia. Satu Ranta-Tyrkön (2010, 22) tavoin ajattelen kahden maan näkökulmien yhdistämisen ja vertailun tuovan esille sosiaalityön moninaisuuden globaalissa kontekstissa. Lähestyn sosiaalityötä siitä näkökulmasta, että sosiaalityöntekijät ovat keskeisessä roolissa ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun ja sosiaalisen muutoksen toteuttajina. Pyrin kuitenkin välttämään länsimaisen sosiaalityön hegemonista asennetta, jossa sivuutetaan muut tavat ymmärtää ja tehdä sosiaalityötä. (Ranta-Tyrkkö 2010, 22; Rauhala ym. 2016 28—29.)

3.2 SOSIAALITYÖN PAIKKA AFRIKAN MAISSA

Luvussa 2.2 olen käsitellyt kolonialismin merkitystä sukupuolelle. Myös sosiaalityöllä on roolinsa kolonialistisessa historiassa; esimerkiksi muutama vuosikymmen sitten Afrikan maiden sosiaalityöntekijät olivat ulkomaalaisia teollisuudenharjoittajia ja lähetysaarnajia, joiden toiminta perustui länsimaisiin arvoihin (Mwansa 2010, 131—132). Lisäksi ”kolmannet maat” on haluttu sosiaalityössä mukaan niin sanottuun moderniin ihanteeseen, jossa perinteiset yhteisöt ja elämäntavat korvataan teollistumisella ja teknologialla (Midgley 1990, 296). Lengwe-Katembula Mwansa (2010, 132) on kuitenkin todennut, ettei kaikkia sosiaalityön käytäntöjä ja teorioita voida sellaisenaan siirtää kulttuurisesta kontekstista toiseen, eikä Länsimaisen sosiaalityön tietoperusta voi ratkaista

Afrikan maiden ongelmia, mikäli niissä ei huomioida maiden kulttuurillisia käytäntöjä ja arjen todellisuutta.

Suurella osalla Afrikan maita sosiaalityötä voi opiskella yliopistoissa, mutta haasteita aiheuttaa opetuksen länsimaakeskeisyys eikä opetuksessa aina huomioida Afrikan maiden erityiskysymyksiä (Rwomire & Raditlhokva 1996, 13). Afrikan maiden sosiaalityön koulutusohjelmat hyödyntävät lähinnä eurooppalaista, amerikkalaista ja australialaista kirjallisuutta ja tutkimusta (Mwansa 2010, 132). Morena Rankopo ja Kwaku Osei-Hwedie (2011, 140) esittävät ammatillisen imperialismin jatkuvan globaalin pohjoisen ja etelän välisissä akateemisissa hierakisissa verkostoissa, joissa eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset sosiaalityön teoriat ja lähestymistavat dominoivat keskustelua. Esimerkiksi James Midgley (1990, 297) on kyseenalaistanut ajatuksen siitä, että ”kolmansien maiden” sosiaalityöntekijöiden olisi sisäistettävä länsimaalaisen sosiaalityön tietoperusta. Pikemminkin länsimaalaisen sosiaalityön on huomioitava, miten ”kolmansien maiden” sosiaalityöntekijät ovat äärettömän niukoissa ja haasteellisissa olosuhteissa kehittäneet yhteisöperustaisia palveluita ja huomioineet paikalliset voimavarat osana yksilöiden hyvinvoinnin edistämistä (Emt. 297).

Sosiaalityön haasteet Afrikan maissa liittyvät yleisesti esimerkiksi köyhyyteen, nälkään, sairauksiin, AIDS-epidemiaan ja korruption. Lisäksi nopea väestönkasvu ja muutto maalta kaupunkeihin sekä kasvanut työttömyys vaikuttavat sosiaalityön toimintaympäristöön. (Mwansa 2010, 130.) Sosiaalipalveluiden riittämättömät taloudelliset resurssit ja maiden konservatiiviset ideologiat voivat heikentää hallitusten haluja investoida sosiaalipalveluihin Afrikan maissa (Rwomire & Raditlhokva 1996, 12). Yleisesti kehittyvässä maissa tehdyt sosiaalipalveluiden leikkaukset koskettavat satuttavimmin naisia, jotka kantavat suurimman vastuun yksityisestä hoivasta ja huolenpidosta (Mattila, Sato, Sepänen, Vainio-Mattila & Vuola 2016, 266).

Sosiaalipalveluiden rajallisten resurssien lisäksi monissa Afrikan maissa on tapahtunut nopea yhteiskunnallinen muutos; esimerkiksi kaupungistuminen ja teollistuminen ovat heikentäneet perinteisten turvaverkostojen kuten perheen, klaanin ja yhteisön mahdollisuuksia vastata sosiaalisiin ongelmiin. Sosiaalityön ammatillisuudelle on siis tarvetta

Afrikan maissa, mutta ammatin vakiintuminen on vielä vaiheessa esimerkiksi Tansaniassa. (Rwomire 2011; ks. myös Opoku 2017, 91.) Lisäksi suuressa osassa Afrikan maissa sosiaalityöllä ei ole riittävästi voimavaroja tukea yksilöitä ja perheitä. Sosiaalisten ongelmien taustalla vaikuttavat eriarvoiset rakenteet, joten niiden ratkaisemiseksi ei pelkkä sosiaalityön yksilöllinen asiakastyö riitä vaan työn on kohdennuttava rakenteelliseen ja poliittiseen vaikuttamiseen. (Mmatili 2008, 297.)

Rakenteellisen sosiaalityön tärkeyden lisäksi kirkko ja uskonnolliset vapaaehtoisjärjestöt ovat edistäneet sosiaalista hyvinvointia jo useiden vuosikymmenien ajan Afrikan maissa (Rwomire & Raditlhokva 1996, 6). Lisäksi informaaliin tukiverkostojen hyödyntäminen ja yhteisöperustainen toiminta ovat keskeinen lähtökohta sosiaalityölle. Afrikan maissa sosiaalisia ongelmia ehkäistään usein perheen, suvun ja yhteisön voimalla. (Midgley 1990, 298; Rwomire & Raditlhokva 1996, 6.) Afrikan maiden sosiaalityön lähtökohdiksi onkin otettava alkuperäiskansojen tieto, yhteisöperustaiset interventiot ja paikalliset arvot (Mwansa 2010, 135). Myös Tansaniassa korostetaan perheen ja yhteisön merkitystä toisistaan riippuvaisina ja huolehtivina tahoina (Burke & Ngonyani 2004, 47).

3.3 SOSIAALITYÖN TAUSTAA TANSANIASSA

Tanzania Association of Social Workers (TASWO) on vuonna 1981 perustettu tansania-laisten sosiaalityöntekijöiden yhdistys, jonka nettisivuilla todetaan tansanialaisen sosiaalityön juurien ulottuvan aikaan ennen kolonialismia. Tällöin yhteisössä pidettiin huolta ikääntyneistä, ja lapsien kasvatus koettiin koko yhteisön vastuuksi. Kolonialistisen ajan tarve hyödyntää raaka-aineita ja työvoimaa vauhditti perusinfrastruktuurin, sairaaloiden ja koulujen rakentamista Tansaniassa. Tämä loi pohjaa sosiaalityön toiminnalle

ja lainsäädäntöä luotiin sosiaalityön kannalta keskeisiin toimintakenttiin kuten lastensuojeluun ja adoptioon¹⁰. (Emt.)

Tansanian itsenäistymisen jälkeisenä aikana sosialistinen yhteiskuntajärjestys, *ujamaa* loi maahan modernin sosiaalityön perustan (TASWO). Tällöin Julius Nyenenerin johdolla sosialistinen järjestelmä loi Tansaniaan vakaat olosuhteet, kansalaisyhteiskunnan toiminnan, ammatillisen koulutuksen ja yhteisöperustaiset organisaatiot, jotka ovat edelleen tärkeitä tukipilareita sosiaalipalveluiden toiminnalle (Links, Mabeyo, Omari, Petras, Lubin, Abebe, Steinitz, Kaijæ & Mason 2010, 992). Toisaalta tätä sosialistista ajanjaksoa voidaan kritisoida siitä, että maan yhtenäistämisyrittäykset johtivat erilaisten heimojen ja kielten tukahduttamiseen (Burke & Ngonyani 2004, 41).

Sosialismin hajoamisen jälkeen Tansania on muuttunut markkinapohjaiseksi monipuoluejärjestelmäksi, mutta pyrkimys mukautua markkinaideologiaan on todentunut siinä, että yksilöiden elämää halutaan parantaa ennemmin taloudellisten mahdollisuuksien panostuksella kuin sosiaalipalveluiden kehittämisellä (Burke & Ngonyani 2004, 41—42). Lisäksi Kansainvälinen valuuttarahasto IMF on soveltanut sopeutumistoimenpiteitä, jotka ovat johtaneet talouskuriin Tansaniassa. Monipuoluejärjestelmän käyttöönotto vuonna 1995 mahdollisti sosiaalialan yhdistysten ja ei valtiollisten järjestöjen toiminnan, joita kansainväliset kumppanit rahoittivat. Valtiollisella tasolla sosiaalipalveluilla on kuitenkin rajalliset resurssit käytännön uudistuksiin. (Manzanera-Ruiz & Lizárraga 2015, 221.)

Jean Burken & Balthazar Ngonyanin (2004, 42) mukaan sosiaaliset ongelmat Tansaniassa ilmenevät esimerkiksi päihteiden käytössä, naisiin ja lapsiin kohdistuvassa väki-

¹⁰Esimerkiksi Children and Young Persons Ordinance -laki vuonna 1937, Affiliation Ordinance -laki vuonna 1949, Probation of Offenders Ordinance -laki vuonna 1947 ja Foster Care ja Adoption Ordinance – lait vuonna 1955 (TASWO).

vallassa, seksuaalisessa väkivallassa ja yksinhuoltajuudessa. Lisäksi haasteita aiheuttaa absoluuttinen köyhyys, puutteelliset terveystalvelut, aliravitsemus ja lasten jääminen orvoksi (emt. 42). Orpous ei ole ainoa lastensuojelullinen haaste, vaan esimerkiksi Tansanian kaupunkien kaduilla elävät lapset ja erityisesti tyttölapset ovat karanneet tai heidät on lähetetty pois kotoa, koska he ovat tulleet ennen avioliittoa raskaaksi, perhe on naittanut heidät vanhemmalle miehelle tai vanhemmat toivovat tyttöjen lähtevän kaupunkiin tienamaan rahaa. Näillä lapsilla on suuri riski joutua hyväksikäytetyksi ja lapsikaupan uhreiksi. (Daily News 2018.)

Tansaniassa sosiaalityön koulutus on laajentunut askeleittain. Vuonna 1973 *Institute of Social Work* aloitti koulutusohjelman sosiaalityöntekijöille Dar es salaamissa (Links ym.2010, 992). Vuonna 1977 aloitettiin sosiaalityön jatkotutkinnon koulutusohjelma, jonka tarkoituksena oli nostaa ammatin kelpoisuusehtoja. Vuonna 1990 puolestaan aloitettiin koulutusohjelma, jonka tarkoituksena oli kouluttaa ammatillaisia työvoimatoimistoon. (TASWO.) Tansaniassa sosiaalityöntekijät pätevöityvät usein yhdestä kolmeen vuoteen kestävien opintojen aikana, ja sosiaalityön koulutusohjelma kantaa esimerkiksi nimeä *Social welfare and community development*, mutta koulutuksen sisältö vaihtelee instituuteittain (Burke & Ngonyani 2004, 44). Sosiaalityön koulutuksen laajentumisesta huolimatta Tansaniassa on vähän koulutettuja sosiaalityöntekijöitä (TASWO; Manzanera-Ruiz & Lizárraga 2015, 221).

Kuten muissakin Afrikan maissa, niin myös Tansaniassa sosiaalisiin ongelmiin vastaan sosiaalityön korjaavilla palveluilla, joissa pyritään turvaamaan ihmisten perustarpeet (Mwansa 2010; ks. Manzanera-Ruiz & Lizárraga 2015, 221). Neuvonnalla ja tietoisuuden lisäämisellä sosiaalityöntekijät edistävät yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia. Sosiaalityötä tehdään erityisesti kolmannella sektorilla, ei valtiollisissa järjestöissä. Sosiaalityön ammattinimikettä käytetään kuitenkin laajasti eri auttamista harjoittavien ammattilaisten keskuudessa. (Burke & Ngonyani 2004, 42, 44, 48.)

Ammattinimikkeen laaja käyttö todentuu esimerkiksi siinä, miten Tansaniassa hyödynnetään para-sosiaalityöntekijöitä, jotka ovat järjestöjen tai valtion kouluttamia vapaaeh-

toisia. Para-sosiaalityöntekijät asuvat yhteisössä ja pyrkivät edistämään asuinympäristönsä hyvinvointia ja sosiaalista koheesiota. (Links ym. 2010, 996.) Sosiaalityön harjoittelun aikana kohtasin muutamia para-sosiaalityöntekijöitä ja ajattelen heidän asiantuntijuutensa olleen arvokasta, koska he asuivat yhteisössä ja tunsivat tukea tarvitsevat perheet ja yksilöt. Heidän kanssaan tekemäni kotikäynnit mahdollistavat tuttuuden ja luottamuksellisuuden asiakkaisiin, jotka arvostivat yhteisöstä tutun työntekijän läsnäoloa. Mielestäni tämä osoittaa hyvin sosiaalityön erityisyyden ja paikallisuuden tansanialaisen kulttuurin kontekstissa.

Yhteenvetona esitän globaalin sosiaalityön tarjoavan hyvän viitekehyksen tarkastella sosiaalityötä osana maiden rajat ylittävää toimintaa, jossa myös sukupuolen merkitys on huomioitava keskeisenä ihmisoikeuskysymyksenä. Samalla olen halunnut nostaa esille Afrikan maiden ja Tansaniassa tehtävän sosiaalityön erityispiirteitä, koska sosiaalityötä on tarkasteltava osana kulttuurista ja paikallista kehystä. Tansanialainen sosiaalityön koulutus ja käytäntö ovat rakentuneet osana historiallisia tapahtumia ja yhteiskunnallisia muutoksia. Ajattelen globaalin ja lokaalin sosiaalityön täydentävän toisiaan, esimerkiksi eriarvoinen maailmantalous ja ilmastonmuutos ovat keskeisiä kysymyksiä globaalille sosiaalityölle (Rauhala ym. 2016, 30). Samalla nämä globaalin maailman tapahtumat heijastuvat lokaalille tasolle, jossa sosiaalityötä tehdään yksilöiden arjessa ja paikallisessa kehityksessä.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUSPROSESSI

Globaali sosiaalityö Ry:n tukemana pääsin suorittamaan sosiaalityön harjoittelua Tansaniaan, Mwanzaan¹¹. Työskentelin kolmen kuukauden ajan kahdessa eri sosiaalialan järjestössä, joiden toiminta perustui naisten ja tyttöjen aseman vahvistamiseen ja osallisuuden tukemiseen yhteiskunnassa. Harjoittelun ohella keräsin aineistoa koko kolmen kuukauden jakson ajan. Tässä luvussa kerron tästä kolmen kuukauden ajanjaksosta etnografisen tutkimuksen näkökulmasta, ja sen jälkeen kuvaan kenttätöiden jälkeistä aineiston analyysivaihetta.

4.1 ETNOGRAFINEN TUTKIMUS

Kuten johdannossa esitin, olen kiinnostunut siitä, miten sukupuoli jäsentyy, millaista sukupuolen sosiaalista järjestystä ylläpidetään, ja millaisia toimijuuksia tytöille ja naisille tuotetaan sosiaalityössä Tansaniassa. Näitä tutkimuskysymyksiä lähestyn etnografisella tutkimusotteella, jossa halutaan ymmärtää kulttuurisia ilmiöitä ja niiden merkityksiä yksilöille ja yhteisöille. Etnografiselle tutkimukselle ei ole yhtä yleistä määritelmää, mutta yleensä yksilöitä tarkastellaan osana kollektiivista toimintaa, kuten kulttuurisesti jaettuja tapoja, uskomuksia ja käytäntöjä. (Angrosino 2007, 1; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 7.)

Etnografinen tutkimusote sopiikin hyvin tutkielman lähtökohdaksi, koska sukupuolta voidaan tarkastella osana kulttuurista kontekstia. Tarkoitan sitä, että ymmärrän sukupuolen keskeiseksi sosiaalista järjestystä ylläpitäväksi tekijäksi, jota tuotetaan yksilöiden välisissä vuorovaikutuksissa ja kulttuurisissa merkityksissä (Juvonen, Rossi & Saresma 2010, 14). Etnografisessa tutkimuksessa taas pyritään usein juuri hahmotta-

¹¹ Mwanza sijaitsee Victoria järven rannalla maan läntisessä osassa ja on maan toiseksi suurin kaupunki Dar es Salaamin jälkeen. Väestöä on lähes puoli miljoona ja niin kuin muuallakin Tansaniassa, Mwanzan alueen väestörakenne on nuori ja 47,7 prosenttia asukkaista oli 0-14 vuotiaita vuonna 2012 (Citypopulation; World population review 2018).

maan ja ymmärtämään näitä elämään liittyviä ilmiöitä, jotka ovat osana tutkittavien arkea ja kulttuurista kontekstia (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 27—28).

Etnografisen tutkimuksen keskiössä on aineiston kerääminen kentällä, jossa tutkijalta vaaditaan taitoa olla vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa (Eriksen 2004, 48). Tarkoituksena ei ole rakentaa hypoteettisesti testattavia malleja, vaan ymmärtää inhimillistä elämää analyttisesti (Agar 1980, 12—13). Etnografisessa tutkimuksessa halutaan tuottaa rikas ja yksityiskohtainen kuvaus tutkittavasta kontekstista ja tutkimus tehdään luonnollisessa ympäristössä (Puuronen 2018). Etnografisen tutkimuksen haaste on kuitenkin, ettei tutkimustuloksia voida yleistää (Hammar-Suutari 2009, 90, 102). Tiedon paikallisuuden ja rajallisuuden ymmärtäminen onkin keskeinen osa etnografista tutkimusotetta (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 27).

Etnografista tutkimuksen valintaa puoltaa tutkielman paikantuminen sosiaalityön teoreettisiin lähtökohtiin. Etnografiassa tutkija reflektoi paikantumistaan kentälle, ja tieto rakentuu toiminnassa sekä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tutkittavien kanssa (Anttila 1997, 305; Fingerroos & Jouhki 2014, 90; & Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 14). Myös sosiaalityön tutkimuksen tiedon ydin muodostuu erilaisissa vuorovaikutustilanteissa asiakkaiden kanssa ja sosiaalityöntekijän kyky reflektioon muodostaa sosiaalityön eettisen ja inhimillisen ytimen (Juhila 2004, 177—178; Rossiter 2005). Myös etnografiassa tutkijan reflektiivisyys on keskeinen osa tiedon tuottamisen prosessia (Gould 2016, 15). Ajattelen siis etnografisella tutkimusotteella ja sosiaalityön käytännön osaamisella olevan yhtymäkohtia, jotka tukevat toisiaan tämän tutkielman toteuttamisessa.

4.2 AINEISTONKERUU KENTÄLLÄ

Etnografiassa tutkija viettää pitkiäkin aikoja kentällä tutkittavan ryhmän kanssa ja pyrkii oppimaan heidän tapojaan jäsentää sosiaalista todellisuutta (Agar 1980, 6). Tämän tutkielman kenttä on muodostunut tansanialaisen järjestötoiminnan tiloissa ja tilanteissa sekä erilaisissa vuorovaikutushetkissä ja kirjallisissa materiaaleissa. Samalla tutkielman kenttää on värittänyt kokemukseni elämästä ja arjesta tansanialaisessa kulttuurisessa

kontekstissa. Seuraavaksi kuvaan kentällä tapahtunutta aineistokeruuprosessia, jonka myötä tutkielman aineisto koostuu seuraavista osista:

- 85 sivuinen havaintopäiväkirja
- 52 sivua litteroitua haastattelua
- seitsemän kirjoitusta tansanialaisilta sosiaalityöntekijöiltä
- seitsemän kirjoitusta suomalaisilta sosiaalityön opiskelijoilta, jotka ovat suorittaneet sosiaalityön harjoittelun Tansaniassa
- 20 sivuinen tutkimuspäiväkirja

Aineistot ovat suhteessa toisiinsa vuorovaikutuksessa. Tarkoitan sitä, että tarkastelen niitä toisiaan tukevinä, mutta olen kiinnostunut myös niiden ristiriidoista. Kirjoituksia hyödynnän erityisesti silloin, kun tarkastelen suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden ja tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden näkökulmien eroja. Haastattelujen tarkoituksena on vahvistaa ymmärrystäni tansanialaisesta sosiaalityöstä. Havaintopäiväkirjaa käytän silloin, kun haluan konkretisoida paikan ja kontekstin merkitystä sukupuolelle ja sosiaalityölle. Tutkimuspäiväkirjaa hyödynnän tässä luvussa, koska kuvaan tutkimusprosessin ja kenttätöön vaiheita.

Aineistonkeruun alussa

Keväällä 2018 sain varmistuksen harjoittelupaikasta sosiaalialan järjestössä, jonka keskeinen tehtävä on naisten ja tyttöjen aseman vahvistaminen Tansaniassa. Tämän jälkeen aloin vakavasti pohtimaan tutkielman aineistonkeruun toteuttamista Tansaniassa. Olen ollut läpi opintojen kiinnostunut sukupuolen merkityksestä sosiaalityössä, ja tehnyt kandidityössäni kirjallisuuskatsauksen sukupuolen ja sosiaalityön aikaisempaan tutkimukseen. Ennen harjoittelun alkua tutustuin etnografisiin menetelmäoppaisiin, tansanialaisten naisten ja tyttöjen asemaan sekä tansanialaista sosiaalityötä koskevaan aikaisempaan tutkimukseen. Ennako-oletukseni oli, että naisten ja tyttöjen asema on usein haavoittuva Tansaniassa. Toisaalta ennen kentälle menoa pohdin paljon sitä, miten voisin ymmärtää sukupuolen merkitystä Tansaniassa ilman, että tulkitseen sukupuolen merkitystä läpi länsimaisten linssieni. Vaikka pyrin tietoisesti välttämään asenteellisuutta kenttätöön aikana, niin on huomioitava aineiston rakentuneen minun valintojeni ja tulkintojeni

seurauksena, jotka eivät ole vapaita taustastani tai positiostani suhteessa tutkittavaan ilmiöön.

Ennen kenttätöitä suunnittelin pyytäväni järjestön työntekijöitä kirjoittamaan työstään ja samanaikaisesti aion kirjoittaa havaintopäiväkirjaa. Suunnittelin työntekijöiden kirjoituksiin ohjaavat kysymykset ennen harjoittelun alkua (liite 2). Alusta asti tutkielman lähtökohta ja suunnitelma muistuttivat etnografista tutkimusta. Todellisuudessa minulle todentui vasta kenttätöiden jälkeen, että todella onnistuin keräämään etnografiselle tutkimukselle tyypillistä aineistoa. Tarkoitan sitä, että ennen kenttätöitä ja sen aikana olin usein epävarma, saanko kerättyä ylipäättään mitään aineistoa, saati etnografisen tutkimuksen vaatimuksien mukaista monipuolista aineistoa, kuten kuvaan tunnelmia kenttätöiden alussa:

asiat eivät mene niin kuin toivoisi. Harjoittelu on osoittautunut petty-mykseksi. Istumme vain aloillamme tekemättä mitään. Yhteisön sisälle pääsy on todella vaikeaa ja kun ei puhu swahilia niin ulkopuolisuus korostuu entisestään. (tutkimuspäiväkirja 12.6.2018).

Alkuperäinen suunnitelma oli siis suorittaa harjoittelu samassa järjestössä, ja heti ensimmäisenä työpäivänä kysyin järjestön johtajalta tutkimuslupaa (liite 1). Vaikka sain tutkimusluvan ja työntekijät suhtautuivat tutkielmaan myönteisesti, niin itse harjoittelu ei sujunut odotusten mukaisesti. Työn sisältö ei vastannut yliopiston asettamia tavoitteita sosiaalityön harjoittelulle¹², ja järjestö ei ollut odottanut tulevien työntekijöiden olevan sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita vaan ennemmin vapaaehtoisia, jotka olisivat voineet tehdä mitä tahansa työtä. Tämä osoittaa hyvin sosiaalityön ammattinimikkeen olevan suhteellisen vakiintumaton Tansaniassa (luku 3.3). Järjestön johtajan kanssa käydyn keskustelun myötä vaihdoin harjoittelupaikkaa kahden viikon jälkeen ja jou-

¹² ”Opiskelija saa valmiuksia itsenäiseen työskentelyyn ja toimimiseen sosiaalityön sisäisten ja ulkoisten verkostojen jäsenenä. Opiskelija oppii hyödyntämään teoreettista tietoa sosiaalityön käytännön tehtävissä ja omaksuu taitoja reflektoida omaa toimintaansa sosiaalityöntekijänä. Opiskelija tutustuu sosiaalityön johtamiskäytäntöihin ja hallintoon.” (Turun yliopiston sosiaalityön opinto-opas 2017-2018.)

duin ikään kuin toistamiseen aloittamaan tutkimuslupaprosessin ja työyhteisöön sisälle pääsyn.

Uudessa harjoittelupaikassa oli huomattavasti vähemmän työntekijöitä ja aloin epäilemään koko tutkielman miellekkyttä. Aikaisemmassa harjoittelupaikassa olin kokenut itseni ulkopuoliseksi ja työyhteisöön sisälle pääsyn vaikeaksi, kun taas uudessa harjoittelupaikassa en alkuun saanut otetta järjestön toimintakulttuurista ja työntekijöiden ajatuksista. Toisaalta myös tässä järjestössä tutkielman tekemiseen suhtauduttiin myönteisesti ja sain järjestön johtajalta tutkimusluvan. Ennen tätä kävin hänen kanssaan keskustelun, tuleeko minun hakea tutkimuslupaa järjestön ulkopuoliselta viranomaistaholta. Päädyimme kuitenkin siihen, että johtajan antama tutkimuslupa oli riittävä, koska tutkitavat olivat järjestön työntekijöitä. Lisäksi keskustelin tutkielmasta työntekijöiden kanssa ja kysyin henkilökohtaisesti luvan heidän havainnoimiseensa. Harjoittelupaikanvaihdos mahdollisti minulle sisäänpääsyn käytännön asiakastyöhön. Toisaalta järjestö oli huomattavasti pienempi ja sosiaalityöntekijöitä oli yhteensä kolme, joista yksi ei puhunut englantia. Alkuun olin huolissani riittäkö kahden sosiaalityöntekijän havainnointi ja kirjoitukset aineistoksi, joten pyysin aikaisemman harjoittelupaikan työntekijöitä kirjoittamaan työstään alkuperäisen suunnitelman mukaisesti.

Kirjoitusaineistosta

Olin ennen Tansaniaan matkustamista suunnitellut tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten olevan keskeinen osa aineistoa, mutta kentällä huomasin kirjoitusaineiston keräämisen yllättävän haasteelliseksi. Lupauksista huolimatta aikaisemman harjoittelupaikan työntekijät eivät palauttaneet kirjoituksia, ja jouduin useamman kerran nielemään pettymyksen tunteita, kun olin mennyt sovitusti hakemaan kirjoituksia järjestöltä ja kukaan ei ollutkaan tietoinen asiasta. Vuorostaan järjestössä, jossa suoritin harjoittelua, työntekijöillä oli runsaasti töitä, ja he saattoivat työskennellä aamusta iltaan ja työpäivän jälkeen heillä oli kotona perheet odottamassa. He saattoivat sanoa kirjoittavansa heti huomenna, mutta todellisuudessa näin ei tapahtunut.

Kenttätöön ollessa puolesta välissä päätin pyytää aikaisemmin Tansaniassa olleilta suomalaisia sosiaalityön harjoittelijoita kirjoittamaan työstään (liite 4). Tässä vaiheessa

olin jo luovuttanut tavoitteestani saada kirjoituksia tansanialaisilta sosiaalityöntekijöiltä. Suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden kirjoituksista osan sain aikana, jolloin olin vielä Tansaniassa. Huomasin kirjoitusten tuovan kaipaamaani struktuuria tutkielmaan, ja monet niistä sanoittivat ja tukivat havaintopäiväkirjaani. Tämän takia jatkoin kirjoitusten keräämistä suomalaisilta sosiaalityön harjoittelijoilta, vaikka tiedostin heidän kirjoituksiensa tarkastelevan sukupuolen merkitystä osittain Tansanian ulkopuolelta ja niin sanotun suomalaisen sosiaalityön viitekehyksestä käsin. Kuudella sosiaalityön harjoittelijalla harjoittelupaikka on ollut sama kuin minulla ja kaikki kirjoittajat ovat naisia.

Heinäkuun lopussa yllätyin saadessani aikaisemmasta harjoittelupaikasta sähköpostilla kahdelta tansanialaiselta työntekijältä kirjoitukset ja loput neljä harjoittelun lopussa. Kirjoitusten kerääminen mahdollistui pitkälti yhden järjestön työntekijän kiinnostuessa tutkielmasta. Hän alkoi toimimaan kontaktina minun ja muiden työntekijöiden välillä. Ajattelen tämän työntekijän muodostuneen tutkielman avainhenkilöksi¹³, joka mahdollisti kirjoitusaineiston keräämisen järjestöstä, jossa en enää itse työskennellyt. Olin myös ottanut yhteyttä Tansanian sosiaalityön seuraan (TASWO), jonka avulla sain yhden tansanialaisen sosiaalityöntekijän kirjoituksen. Lopulta minulla oli yhteensä seitsemän kirjoitusta tansanialaisilta sosiaalityöntekijöiltä, joista neljä oli miesten kirjoittamia ja kolme naisten.

Haastatteluista

Tansanialaisten työntekijöiden kirjoitukset olivat niukkoja, joten koin tarvitsevani haastatteluja kirjoitusten tueksi. Alkuperäinen suunnitelmani ei siis ollut haastatella työntekijöitä, koska olin epävarma osaamisestani tehdä haastattelua itselleni vieraalla kielellä. Harjoittelun lopussa olin kuitenkin jo tottuneempi käyttämään englantia ja keskustelin päivittäin työntekijöiden kanssa, joten kynnys haastatella heitä oli madaltunut. Tässä vaiheessa olin tutustunut ja lähentynyt harjoittelupaikan työntekijöiden kanssa ja he

¹³ Esimerkiksi Maritta Törrönen (2003, 37) kutsuu tutkimuksessaan avainhenkilöksi työntekijää, jonka avulla hän koki päässeensä lähemmäksi tutkittavia ja joka saattoi olla tärkeässä roolissa, että tutkija hyväksyttiin osaksi tutkittavien arkea.

suhtautuivat haastatteluihin myönteisemmin kuin työstä kirjoittamiseen. Haastatteluista kaksi pidettiin lounastauolla läheisessä ravintolassa ja yksi järjestön toimistolla. Tämä oli työntekijöille helpoin ratkaisu, koska lounastauko tarjosi rauhallisen ympäristön ja samanaikaisesti he saattoivat keskeyttää työnsä hetkeksi. Haastateltavista yksi oli mies ja loput kolme naisia.

Yksi haastateltavista ei ollut sosiaalityöntekijä vaan kokemusasiantuntija. Järjestö oli tukenut ja auttanut haastateltavaa ja hän kävi kerran viikossa järjestön toimistolla auttamassa paperitöissä ja muissa askareissa. Pohdin pitkään voinko haastatella häntä, koska koin välillämme valta-asetelman. Tutustuin haastateltavaan ja huomasin hänen puhuvan ja ymmärtävän hyvin englantia. Koin luoneeni häneen riittävän luottamuksellisen suhteen, jotta hän olisi halutessaan kyennyt kieltäytymään haastattelusta. Lisäksi kysyin järjestön johtajan ja työntekijän mielipidettä ja molemmat heistä vakuuttivat haastattelun olevan hyvä idea. Haastattelu mahdollisti minulle kokemuksellisen näkökulman aiheeseen ja toi esille seikkoja, joita en olisi osannut ottaa huomioon pelkkiä työntekijöitä haastatteleamalla ja havainnoimalla. Ylipäätään sosiaalityössä on pohdittava, miten asiakkaat otetaan kumppaneina mukaan tiedon tuottamiseen (Heinonen 2007, 32), joten näin perustelluksi pyrkiä siihen myös tässä tutkielmassa.

Havaintopäiväkirjasta

Harjoittelun alusta asti kirjoitin lähes päivittäin havaintoja esimerkiksi järjestön toiminnan arjesta ja työntekijöiden kanssa käymistäni keskusteluista. Alkuperäinen suunnitelmani oli kirjoittaa käsin havaintopäiväkirjaa, mutta loppujen lopuksi kirjoitin työpäivän aikana ranskalaisin viivoin muistiinpanoja ja illalla kokosi muistiinpanot tekstimuotoon tietokoneelle. Toimin näin, koska suoritin samanaikaisesti sosiaalityön harjoittelua, joten työpäiväni täytyivät asiakastyöstä, ryhmätoiminnan organisoimisesta, kirjaamisesta ja raportoinnista, eikä minulla ollut aikaa kirjoittaa syvällisiä muistiinpanoja työpäivän aikana. Muistiinpanojen kirjoittaminen jälkepäin haastaa havaintojen systemaattisuutta ja laskee niiden luotettavuutta (Törrönen 2003, 42). Toisaalta olen itse kokenut käytännön sosiaalityötä tehdessäni esimerkiksi asiakastapaamisten sanoittamisen ja analysoimisen monesti helpommaksi vasta tilanteiden jälkeen ja koin samoin tehdessäni havaintomuistiinpanoja.

Aineistonkeruun lopussa

Pilvi Hämeenahon ja Eerika Koskinen-Koiviston (2014, 8) mukaan etnografia vaatii tutkijalta rohkeutta sopeutua ja tarttua kentällä syntyviin uusiin näkökulmiin. Tämän tutkielman aineistonkeruuta on usein rohkeuden sijaan värittänyt kokemus turhautumisesta. Muun muassa näitä ajatuksia olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaan, johon kirjoitin tutkimuksen etenemisestä koskevia muistiinpanoja sekä ajatuksia ja tunteita, joita aineiston kerääminen ja sosiaalityön harjoittelu minussa herätti. Kenttätöön lopussa pohdin tutkimuspäiväkirjassa aineistonkeruun ja kenttätöön prosessia:

Kolmanneksi viimeinen perjantai työpaikalla, jos olisin silloin kesäkuussa nähnyt mitä tästä tulee ja mihin vielä päädyn. En ehkä olisi uskonut. Tuntuu, että aika on mennyt todella nopeasti. — se oli (kentälle olo) alkuun niin vaikeaa ja tuntui kestävän loputtoman pitkän ajan samalla se osoitti, ettei vieraaseen työyhteisöön, kulttuurisiin käytäntöihin mennä vain sisälle: kaiken ollessa vierasta, epämääräistä ja vaikeasti hallittavaa (14.8.2018 tutkimuspäiväkirja).

Maija Jäppisen (2015, 59) mukaan kentällä joutuu sopeutumaan siihen, etteivät alkupe-
räiset suunnitelmat toteudu. Kenttäjakson jälkeen olen pohtinut, onko tämä aineisto muodostunut sopeutumiskykyyni vai enneminkin tietämättömyyden myötä juuri tällaiseksi. Aineisto voisi olla erilainen, jos olisin asunut Tansaniassa pidempään ja ymmärtänyt kulttuurisia käytäntöjä ja aikakäsitystä paremmin. Esimerkiksi en tahtonut uskoa saavani tansanialaisilta sosiaalityöntekijöiltä kirjoituksia enää sen jälkeen, kun olin niitä useamman kerran kysynyt tuloksetta. Tämän takia ajauduin etsimään muita aineistokeruun mahdollisuuksia. Lohduttaudun kuitenkin sillä, että etnografiselle tutkimukselle ominaisella tavalla olen pyrkinyt aktiivisesti reagoimaan kentän tapahtumiin ja tavoittamaan sukupuolen merkityksen monitasoisuuden useita erilaisia aineistokeruuta-
poja yhdistämällä.

Kokoavasti esitän tutkielman aineiston koostuvan havainnoista, haastatteluista ja kirjoituksista. Havaintojen tarkoitus on ymmärtää sosiaalisesti luotua maailmaa ja toiminnan konstruktivistista luonnetta (Holy 1984, 28—29). Haastattelut vahvistavat kenttätöön analyttistä otetta ja mahdollistavat kielellä tuotetun todellisuuden tarkastelun (Huttunen

2010, 40—41). Suomalaisten sosiaalityön opiskelijoiden ja tansaniaalaisten sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten tarkoitus on rikastaa ymmärrystäni sosiaalityön kulttuurisesta kontekstista ja erilaisista tavoista tarkastella sukupuolta sosiaalityössä.

4.3 OSALLISTUVAA HAVAINNOINTIA TUTKIJANA VAI SOSIAALITYÖN HARJOITTELIJANA

Laura Huttusen (2010, 43) mukaan havainnointi tekee etnografiasta etnografiaa. Tämän tutkielman havaintopäiväkirja rakentui osallistuvana havainnointina. Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan tutkijan osallistuvan tutkittavien arjen käytäntöihin ja toimintaan. Osallistuvassa havainnoinnissa on monenlaisia toteutumisen tapoja, esimerkiksi tutkija voi työskennellä yhteisössä tai olla tavoittelematta ryhmän jäsenyyttä. (Törrönen 2003, 29.) Koska suoritin samanaikaisesti sosiaalityön harjoittelua, oli luontevaa pyrkiä osaksi työyhteisöä. Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan positio suhteessa tutkittavaan ilmiöön on kuitenkin keskeinen tutkimusta määrittävä tekijä (Marttila 2014, 388). Positioni sosiaalityön harjoittelijana todentuu havaintojen muodostuessa suhteessa oppimiini sosiaalityön teoreettisiin kehyksiin. Tämä konkretisoitui erityisesti niissä tilanteissa, joissa paikallisten työntekijöiden tavat ja arvot olivat ristiriidassa sisäistämieni sosiaalityön eettisten periaatteiden kanssa. Näissä kohdissa pohdin usein sitä, voivatko havaintoni koskaan täysin tavoittaa järjestön työntekijöiden ajattelu- ja menettelytapoja.

Sosiaalityön harjoittelijan positio avasi havainnoinnille monia ovia. Pääsin lähelle työntekijöiden arkea ja olin harjoittelijan roolissa osallisena käytännön sosiaalityössä. Havainnot ovat siis muodostuneet työn imussa sosiaalityön harjoittelijan positiossa, joten olen ollut keskeisenä toimijana niiden muodostumisessa. On kuitenkin huomioitava, että sosiaalityön harjoittelijana olen kohdannut erityisesti hauraissa elämäntilanteissa olevia yksilöitä ja perheitä, joten olen tulkinnut myös sukupuolen merkitystä osana sosiaalisia ongelmien ja rakenteellista eriarvoisuutta. Tarkoitan siis sitä, että sosiaalityön harjoittelijan positio mahdollisti minulle kokemuksellisen tavan tarkastella sosiaalityötä, mutta samalla rajasi katseeni juuri marginalisaation tulkintaan.

Olen kokenut tutkijanpositioon asettumisen ajoittain vaikeaksi. Ystävystyin järjestön työntekijöiden kanssa ja elin vahvasti arkea työyhteisön jäsenenä, jolloin etäisyyden

ottaminen ja kriittinen tarkastelu tuntuivat vaikeilta. Outi Fingerroosin ja Jukka Jouhkin (2014, 93) mukaan viimeistään kenttätöiden lopussa tutkijan on etäännyttävä kentästä, jotta hän voi ymmärtää tutkimusaihetta tieteellisesti ja systemaattisesti. Ylipäätään osallistuva havainnointi on suhteellisen epäselvästi määritelty tutkimusmenetelmä, joka voi peittää alleen tutkimuksen todellisen eettisen ja metodologisen kulun (Eriksen 2004, 46). Ajattelen systemaattisen otteen mahdollistuvan osittain sillä, että jälkepäin tarkastelen havaintojen muodostumista suhteessa kentällä vietettyyn aikaan.

Havaintojen alussa

Tutkija voi kokea havaintojen rakentuvan kenttätöiden alun ulkopuolisesta tarkkailusta asteittain syvenevään ymmärrykseen (Holy 1984, 32—34). Tunnistan tämän havainnoissani, joita alussa väritti ulkopuolisuus ja vaikeus ymmärtää tansanialaista kulttuuri-kontekstia. Alussa havainnot muodostuivat kulttuurishokissa ja niissä korostui kulttuuristen käytäntöjen vieraus. Michael Agarin (1980, 50) mukaan kentällä koettu kulttuurishokki todentuu siinä, ettei tiedä, miten asioihin tulisi suhtautua eikä ymmärrä muiden ihmisten tapoja toimia. Samaistun tähän ajatukseen kuten tutkimuspäiväkirjassa 13.6.2018 pohdin:

Myönnän, että usein tulee tunne, että hitto miten nämä ihmiset tekevät asioita. Siinä ei ole mitään, mitään järkeä, vaikka onhan siinä ei vain meille. — — Kun keskustelua käydään tyttöjen koulunkäymättömyydestä, moniavioisuudesta, morsiusmaksuista mieleni lähinnä täyttyy ymmärtämättömyyttä sitä kohtaa, kuinka normaalina asioita pidetään.

Edellä kuvaamani kulttuurishokki konkretisoitui havaintojen pinnallisuudessa ja ongelmakeskeisyydessä. Olin myös kuvitellut tiedostavani naisten ja tyttöjen usein haavoittuvan aseman Tansaniassa, mutta konkreettisesti ymmärsin tämän vasta paikan päällä, koska monet sukupuoleen liittyvät käytännöt tuntuivat vaikeasti ymmärrettäviltä.

Havaintojen keskellä

Kenttätöiden keskivaiheessa aloin sopeutumaan tansanialaiseen arkeen, ja havainnointi tavoitti paremmin tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden näkökulmia. Toisaalta jännityk-

sen ja uutuuden kiehtovuuden hälventyessä tunsin ajoittain myös väsymystä. Lisäksi työpäivät olivat pitkiä, kuten havaintopäiväkirjassa 3.7.2018 jäsenän:

Lähdimme kentälle kello 11.00 ja palasimme kotiin vasta 19:00 ilman minkäänlaista lounastaukoa, Afrikan maan helteessä ja julkisissa kulkuvälineissä yli 2 tuntia yhteensä. — — Täällä työntekijät eivät näytä pitävän lounastauttomuutta ja yli 10 tunnin työpäiviä outona, vaan he jaksavat vain olla.

Väsymykseen vaikutti ymmärrys myös siitä, miten vaikeaa sosiaalityötä oli tehdä ilman taloudellisia resursseja tai kunnollisia sosiaaliturvan puitteita. Sosiaalityön harjoittelu painottui perheiden psykososiaaliseen tukemiseen ja ryhmätoiminnan järjestämiseen. Asiakasperheiden ja yksilöiden elämää hallitsi kuitenkin absoluuttinen köyhyys eikä järjestöllä ollut resursseja tai mahdollisuuksia vastata tähän haasteeseen. Sosiaalityön harjoittelijana sain tottua ja turhautua siihen, ettei perheiden ja yksilöiden vaikeita elämäntilanteita voinut tukea taloudellisesti edes elämän perustarpeiden hankinnassa. Tämä konkretisoi sosiaalityön erilaisuutta ja paikallisuutta, mutta myös globaalia eriarvoisuutta, jossa sosiaaliset ongelmat kietoutuvat osaksi maiden välisiä tuloeroja (Rauhala ym. 2016, 30; luku 3).

Havaintojen lopussa

Kenttätöön lopussa aloin suhtautumaan sukupuoleen liittyviin aiheisiin tietyllä tuttuudella. Havaitsin tämän jälkeenpäin litteroidessani haastatteluja; esimerkiksi kokemus-asiantuntijan haastattelussa suhtauduin vailla ihmettelyä hänen kokemuksiinsa lähisuhdeväkivallasta. Palattuani Suomeen aloin litteroimaan haastattelua ja häkellyin siitä, miten olin suhtautunut keskusteluun niin neutraalisti. Väkivalta on kuitenkin vaikea aihe kuulla ja keskustella, mutta haastatteluhetkenä aihe oli ikään kuin arkipäiväistynyt minulle. Ajattelen alun ulkopuolisuuden kokemuksen olleen arvokas, koska silloin en yhtä mutkatta suhtautunut kentällä kohtaamiini vaikeisiin aiheisiin. Toisaalta koen havaintojeni syventyneen ja ymmärryksen lisääntyneen kenttätöön loppuvaiheessa. Harjoittelun lopussa koin myös pieniä onnistumisen hetkiä, kun järjestimme koulun lapsille tukiope-
tusta ja organisoimme yhteisön kanssa vanhempainillan. Nämä pienet asiat tuottivat tunteen siitä, että sosiaalityöllä on merkitystä paremman huomisen rakentamisessa tansanialaisessa kulttuurisessa kontekstissa.

4.4 ARKI JA RUUMIS KENTTÄTYÖSSÄ

Tutkijan tavat olla vuorovaikutuksessa ja rakentaa ihmissuhteita sekä kentällä heräävät tunteet ovat keskeinen osa etnografisen tiedon muodostumista (Angrosino & Mays de Pérez 2003, 111). Lisäksi sukupuoli ei ole tutkijasta irrallinen ominaisuus, ja feministisessä tutkimuksessa tutkija peilaa sukupuolensa suhdetta tutkimukseen (Harding 1987, 9). Kenttätöön aikana elin Tansaniassa ja sukupuoleni oli aina läsnä erilaisissa arjen kohtaamisissa. Tarkastelen näitä kohtaamisia analyttisesti, koska tämä voi mahdollistaa tiedon ruumiillisuuden, paikallisuuden ja rakenteellisuuden tarkastelun (Haraway 1991, 195; ks. myös Jäppinen 2015, 59).

Suvi Ronkaisen (1999, 47) mukaan ruumis sitoo yksilön tilanteisiin ajallisesti ja paikallisesti. Tämä ruumiillisuuden merkitys todentui tavassani liikkua ja aistia eritavoin maaseudun ja kaupungin tiloissa, kuten havaintopäiväkirjassa 26.7.2018 kuvaan:

monilla asiakasperheillä on paljon sairauksia eikä kentällä pääse pesemään käsiään välttämättä kokonaiseen päivään. Vessassa käydään pussassa asiakaskäyntien välissä. — — Piholla on kotieläimiä ja välillä tuntui, että aika pysähtyy kylässä. Myös oma rivakka kävelytyylini rauhoittuu ja kaikki tuntuu vain etenevän omalla painollaan. Kaupungin ja maaseudun välillä ei ole montaa kilometriä, mutta tunnelma tuntuu niin erilaiselle.

Kuten edellä osoitin, kaupungin toimisto ja maaseudun asiakastyö saivat erilaisia merkityksiä aisteissani ja ruumin asennoissani. Lisäksi maaseudun asiakastyössä korostui kaupunkia enemmän tyttöjen ja naisten haavoittuva asema. Tutkielmassa en tarkastele maaseutua vain maantieteellisenä sijaintina vaan keskeisenä tekijänä, joka sosiaalityössä ja tyttöjen toimijuudessa on huomioitava (luku 5.1.3 Yhteisöjen sukupuoli).

Paikan merkityksen lisäksi etnografisessa tutkimuksessa tutkijan sukupuoli heijastuu havaintoihin ja sukupuolen merkitystä voi tarkastella osana tutkittavaa sosiaalista kontekstia (Angrosino & Mays de Pérez 2003, 121—122). Koin sukupuoleni merkityksen esimerkiksi pelossa ja ahtauden tunteissa, kuten tutkimuspäiväkirjassa 25.6.2018 pohdin:

Tapahtui niin, että dala dalassa kuljettaja pysähtyi, lähti ratista ja käveli bussin viereen, jossa istuin. — — Miehet alkoivat kyselemään niitä perinteisiä eli mikä on nimeni ja sitten haluttiin puhelinnumeroa ja niin kuin aina kieltäydyin kohteliaasti, mutta kuski vain jatkoi kysymistä eikä dala dala liikkunut ja minusta tuntui siinä hetkessä kuin olisin nurkkaan ajettu hiiri. Yritin nousta ja lähteä. Siinä vaiheessa kuljettaja alkoi nauramaan ja ajo jatkoi ja rahastajaa huvitti kovasti ja toisteli ettei nyt tarvitse alkaa pelkäämään.

Edellä kuvaamassani tilanteessa ei siis ole todellista vaaraa, vaan paikallisen bussin henkilökunta olisi halunnut tutustua minuun paremmin. Koin tällaiset tilanteet kuitenkin epämiellyttäväksi ja tunsin huomion kohdistuvan ruumiiseeni. Tämä ruumiillinen tieto on sekoittunut osaksi aineiston analyysia, jossa pohdin tyttöjen ja naisten usein ahdasta asemaa kahlitun ruumiin näkökulmasta (luku 5.1.2 Kahlittu sukupuoli).

Ruumiillisen tiedon lisäksi on herkistytävä sille, miten tutkijan kehon ominaisuudet, kuten ihonväri, sukupuoli ja ikä kietoutuvat osaksi kenttätöitä (Gould 2016, 32). Ajattelun tämän olevan myös tilanteellista ja suhteessa siihen, kenen kanssa kentällä kulkee kuten havaintopäiväkirjassa 4.7.2018 pohdin:

Lopussa lähdimme kylästä yhdessä miespuolisen opettajan kanssa. Tajusin hänen kanssaan kävellessä, että kukaan ei huudellut tai katsellut ainakaan yhtä tunkeilevasti kuin aikaisemmillä kerroilla on tehty. Olemme silloinkin olleet paikallisen kanssa, mutta naispuolisen. Tuntuu, että miehillä on sanaton valta täällä ja jopa kadulla kävely tuntuu erilaisella miespuolisen ihmisen kanssa.

Ulkonäköni sai usein runsaasti huomioita, mutta tunne oli erilainen kävellessäni yhdessä yhteisössä tiedetyn miehen kanssa. Sukupuolen merkitys ruumiin tiedossa siis vaihteli ja muuttui suhteessa kentän tapahtumiin. Tämä konkretisoituu aineiston analyysissa, kun pohdin sukupuoli järjestyksen usein toistuvaa, mutta ajoittain kyseenalaistuvaa luonnetta. Sukupuolen merkitys onkin ymmärrettävä muuttuvana ja tilanteellisena (luku 5.1.1 Sukupuolijärjestyksen performanssi).

Sukupuolen lisäksi tutkijalta vaaditaan kykyä säädellä toimintaansa kentän mukaisesti, kuten kielenkäytössä, asioiden esittämisessä ja vaatetuksessa (Kuusisto-Arponen 2007, 239). Esimerkiksi vältin nostamasta esille seksuaalivähemmistöjä koskevia aiheita työn-

tekijöiden kanssa, koska koin aiheen tabumaiseksi ja vaikeaksi Tansaniassa. Tämä on vaikuttanut siihen, että seksuaalivähemmistöt ovat jääneet havainnoinnissa ja haastattelussa hiljaisuuteen¹⁴. Vaikka olen toiminnallani saattanut sivuuttaa jonkin vaihtoehdoisen näkökulman, niin ajattelen valintani olleen perusteltu, koska kenttätöössä sopimaton käytös tai puhetapa voi rikkoa tutkijan ja tutkittavan välisen luottamuksen (Kuusisto-Arponen 2007, 236). Päätöstäni tukivat ne muutamat paikallisten kanssa käymäni keskustelut, missä sivusin homoseksuaalisuutta, koska havaitsin aiheen vaikeasti hyväksyttäväksi. En kuitenkaan ole täysin ohittanut seksuaalivähemmistöjä koskevia kysymyksiä, vaan käsittelen aihetta suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden kirjoitusten avulla (luku 5.1.4 Tavoitteena tasa-arvon sukupuoli).

Suoritin samanaikaisesti harjoittelua kahden muun suomalaisen sosiaalityön opiskelijan kanssa. Yhteisen työpaikan lisäksi asuin heidän kanssaan, ja heidän kanssaan käydyt lukuiset keskustelut ja pohdinnat ovat auttaneet minua refleктоimaan kentän tapahtumia, mutta samanaikaisesti he ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, mille havainnoille olen herkistynyt ja katseeni suunnannut. Lisäksi asumisessamme konkretisoi etuoikeutettujen arki suhteessa moniin paikallisiin, kuten havaintopäiväkirjassa 22.6.2018 pohdin:

Naisen rooli vaikuttaa täällä hyvin velvollisuuksia täyteiselle: perheestä huolehtiminen, ruuan laitto, siivoaminen ja niin edelleen. Tämän olen myös todennut, kun olen joutunut pesemään käsin omia pyykkejäni ja todennut että tämä vie lähes puoli päivää tai kun olen havainnut, kuinka hidasta ruuan laitto on, kun ei ole puhdasta vettä saatavilla ja vain yksi kaasuliesi käytössä. Ja minä sentään asun kaupungissa, suht hyvin varustetussa talossa, sähköjen kanssa ja minulla on varaa ostaa pullovetä.

Tämä etuoikeutettu arki kietoutuu moniin vallan ja hierarkian kysymyksiin, jotka on syytä huomioida tutkielman eettisyydessä.

¹⁴ Maija Jäppinen (2015, 110—111) käyttää tutkimuksessaan hiljaisuuden metaforaa aineiston hiljaisuudesta eli asioista, ilmiöistä ja yksilöiden tarinoista, joita ei tavoitettu.

4.5 TUTKIMUSEETTISET KYSYMYKSET

Tutkiessani sukupuolta itselleni vieraassa kulttuurikontekstissa tartun aiheeseen, joka on vahvojen moraalikoodien värittäjä. Tarkoitin tällä sitä, että esimerkiksi feminististä tutkimusta on kritisoitu länsimaisen, heteroseksuaalin, valkoisen ja keskiluokkaisen naisen normittamisesta ja samalla on ohitettu rodullistetut ja ”kolmansissa maissa” elävät naiset (Lorde 1984, 116; Wittig 1992, 7; Valovirta 2010, 99). Toisaalta tulkinnat ja tutkimukset rodullistetuista naisista voivat olla jo itsessään alistavia. Esimerkiksi länsimaisen kulttuurikontekstin ulkopuolella eläviä naisia kuvataan usein miestensä alistamina uhreina, jolloin tuotetaan yksipuolinen kuva erilaisista yhteisöistä ja vallankäytön monitasoisuudesta (Carby 1984, 113–115; Day 1993, 18–19; Keskinen 2012, 297). Länsimainen naistutkimus on ollut osallisena tämän yksipuolisen kuvan luomiseen marginalisoidessaan ”kolmansien maiden” naisten kokemuksia (Otonkorpi-Lehtoranta & Ylöstalo 2015, 239). Ja niin kuin Tuija Saresmaa (2010, 67) on asian sanoittanut: ”naiset eivät kuitenkaan ole mikään yhtenäinen joukko ja lopulta on kysyttävä keitä ovat ne naiset, jotka tutkivat ja ne, joille tutkimusta tehdään”.

Kolonialismi haastaa tämän tutkielman lähtökohtia. Etnografisella tutkimuksella on kolonialistisia perinteitä, joissa on ohitettu vallan kysymykset ja luotu kertomus modernista Euroopasta ja sen vastinparista esimodernista (Gould 2016, 17). Ulla Vuorelan (1987, 1–2) mukaan länsimainen feminismi ja naisliike ovat joidenkin silmissä jatku-moa kolonialismille. Esimerkiksi kun kehitystoiminnassa pohditaan, miten integroida naiset mukaan kehitykseen, niin kriittinen ”kolmansien maiden” feministi kysyy, millaiseen kehitykseen naisten odotetaan integroituvan (emt. 1–2).

Toisaalta Elina Valovirta (2010, 98) korostaa köyhissä olosuhteissa elävien naisten tutkimuksen vaikeutta pureutumalla relativismin ongelmaan ja kysymällä, mitä annettavaa länsimaisten linssien läpi tuijottavilla tutkijoilla voi olla Toisille naisille, jos tutkimuksissa ollaan kyvyttömiä puuttumaan esimerkiksi tyttöjen sukuelinten silpomisen taustalla vaikuttavaan laajempaan kulttuuriseen kontekstiin. Tämän eettisen riskin välttämiseksi olen tukeutunut etnografiseen tutkimusotteeseen, jossa kentällä saatavaa tietoa ei määritellä tutkijan lähtökohdista käsin oikeaksi tai vääräksi, mutta tutkijalla on mahdol-

lisuus ja eettinen velvollisuus suhtautua kriittisesti kentällä esitettyihin näkemyksiin (Koskinen 2014, 141).

Määrittelemällä itseni pohjoismaisen hyvinvointivaltion kasvatiksi ja korkeakouluopiskelijaksi tuon esille valta-asetelman, joka tutkimuksen teossa on ollut läsnä. Luvussa 4.3 toin esille, miten vaikea minun oli esimerkiksi eettisissä ristiriitatilanteissa asettua paikallisten työntekijöiden asemaan. Näissä tilanteissa olen joutunut tietoisesti välttämään asettumista paikallisten työntekijöiden yläpuolelle. Sosiaalityön eettiset ristiriitatilanteet ovat usein vaikeita, mikä korostuu tilanteissa, joissa ei täysin ymmärretä kulttuurisia käytäntöjä ja työntekijöiden tapoja ajatella. Tällöin saattaa olla houkuttelevaa asettua tilanteiden yläpuolelle ja luoda hierarkkisia asetelmia, joissa ajattelee Tansaniassa tehtävän sosiaalityön olevan vähemmän ”kehittyntä” ja ”modernia” kuin Suomessa. Mahdollisuus luoda tällaisia hierarkioita osoittaa jo tietyn kolonialistisen valta-asetelman minun ja työntekijöiden välillä. Olen pyrkinyt tiedostamaan tämän valta-asetelman postkolonialistisen refleksiivisyyden avulla, joka tarkoittaa tietoisuutta kolonialistisista hierarkioista ja kriittisyyttä omaa valta-asemaa kohtaan (Gould 2016, 32).

Valta-asehasta huolimatta en ole voinut ummistaa silmiäni niissä tilanteissa, joissa olen ajatellut joidenkin käytäntöjen olevan todella yksilöitä vahingoittavia tai ihmisoikeusien vastaisia. Aineiston analyysissä on kuitenkin pohdittava, miten näistä tilanteista kirjoittaa samanaikaisesti sensitiivisesti ja rehellisesti. Erityisesti etnografisessa tutkimuksessa on tärkeää pohtia, millaisen kuvan tutkittavista antaa, jotta ei vahingoita heidän asemaansa (Uusihakala 2016, 98). Tämä tulee lähelle sosiaalityön tutkimuksen haasteellisuutta, jota Riitta Granfelt (2000, 105) kuvaa kurjuuden ja valon kertomuksilla. Niissä kurjuus viittaa tutkittavien elämän kurjuuden leimalliseen korostumiseen, kun taas valon kertomukset luovat idealisoidun ja yltiöpositiivisen kuvan tutkittavista. Myös tämän tutkielman haasteena on, että tuotan yksipuolisen kuvan tansanialaisista naisista ja tytöistä haavoittuvina, avusta ja tuesta riippuvaisina asiakkaina sosiaalityön käytännöissä. Toisaalta liiallisen aktiivisen toimijuuden korostaminen juuttuu herkästi relativismiin, jossa vahingoittavat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset rakenteet sivuutetaan.

Enni Mikkosen (2017, 119) mukaan tutkittaessa ihmisiä heidän elinympäristössään on tutkimuksessa läsnä eettiset kysymykset siitä, miten kirjoittaa yksilöiden elämästä ja millaisia merkityksiä tutkittaville antaa. Merkityksien antamisen kohdalla on myös pohdittava Ilkka Pietilän (2010, 420) esittämää kysymystä siitä, missä määrin ulkopuolelta tuleva tutkija voi tuoda esille toisen kulttuurin sokeita pisteitä tekemättä tietämättömyyttään epäolennaisia havaintoja.

Tässä tutkielmassa olen suunnistanut itselleni vieraassa kulttuurisessa kontekstissa, ja todennäköisesti olen saattanut herkistyä merkityksettömille seikoille tai sivuuttanut jotain tärkeää. Ajattelen maanosasta riippumatta tämän olevan keskeinen kysymys sosiaalityön tutkimukselle ja käytännölle. Sosiaalityössä kohdataan usein yksilöitä, joiden elämätilanne ja arjen todellisuus voivat olla hyvin erilaisia, kuin missä sosiaalityön tutkija tai sosiaalityöntekijä itse elävät. Sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännössä ei kuitenkaan tule ottaa ehdottoman kielteistä kantaa siihen, että pyrkii ymmärtämään itselleen vieraita ilmiöitä tai aiheita, koska sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä on tuoda julki haavoittuvassa tilanteissa elävien yksilöiden tarinoita. (Granfelt 1998 18; Juhila 2006, 197.)

Havainnoin järjestön toimintaa, työntekijöiden kanssa käytäviä keskusteluja ja erilaisia vuorovaikutustilanteita, joissa asiakkaita oli läsnä, mutta en havainnoinut asiakkaita suoraan, vaan huomioni oli järjestön työntekijöiden tavoissa tehdä sosiaalityötä. Jättämällä asiakkaat havaintojen ulkopuolelle sivuutin varmasti jotain todella hedelmällistä ja tärkeää, mutta perustelen valintaani eettisillä syillä. Asiakkaat, joista monet olivat alle 18-vuotiaita, tulivat järjestön piiriin avun ja tuen tarpeessa usein haavoittuvassa elämäntilanteessa. Tein samanaikaisesti sosiaalityön harjoittelua ja huolenani oli, etteivät asiakkaat välttämättä tavoita tutkijan ja työntekijän eroa. Asiakkailta saattoi olla taustalla epäluotettavia viranomaiskohtaamisia ja luottamuksen rakentaminen oli jo itsessään aikaa vievä prosessi, joten jo ennen tutustumista kyselyt suostumuksesta osallistua tutkimukseen olisivat voineet aiheuttaa asiakkaissa hämmennystä. Toisaalta koin eettisesti kestämättömäksi tehdä havaintoja asiakkaista, jotka eivät jo heti alkuun tienneet roolistani tutkijana. Tämän takia olin asiakkaille ennen kaikkea sosiaalityön harjoittelija ja tutkielman painopisteenä olivat järjestön työntekijät.

Asiakkaiden rajaaminen tutkielman ulkopuolelle on vaikuttanut siihen, että olen saanut suhteellisen helposti tutkimusluvan enkä ole kohdannut niin sanottuja portinvartijoita kentällä. Portinvartijalla tarkoitetaan tutkimuksen tekoa säätelevää viranomaista, joka voi edesauttaa tai vaikeuttaa tutkimuksen toteuttamista (Nurmenniemi 2010 14—15). Tämä on tehnyt tutkielman etenemisestä jouhevampaa, mutta samalla vastuu siitä, mitä kentällä olen tehnyt, on yksinomaan ollut minulla. Kentällä ollessa pohdin usein, ymmärtävätkö tutkittavat varmasti mitä tarkoitan havainnoimisella ja graduaineistolla. Tarkoitan siis sitä, että työntekijät suhtautuivat alusta asti myönteisesti havainnointiin ja suostuivat tähän empimättä, mutta olin ajoittain epävarma ymmärtävätkö työntekijät, että saatan tehdä sosiaalityöstä myös kriittisiä tulkintoja. Työntekijät vaikuttivat lähinnä turhautuvan, kun toistelin heille tutkielman tarkoitusta ja he vaikuttivat arvostavan sitä, että olin kiinnostunut heidän työtavoistaan. Lisäksi olen anonymisoinut aineiston ja poistanut kaikki tunnistetiedot. Anonymiteettiä suojaa myös tutkielman toteuttaminen suomen kielellä.

4.6 KOLMIKIELINEN AINEISTO

Etnografiassa on yleistä, että tutkittavilla ja tutkijalla on eri äidinkieli, mikä vaatii tutkijalta erityistä herkkyyttä (Huttunen 2010, 42). Esimerkiksi tämän tutkielman aineisto rakentui englannin, swahilin ja suomen kielellä. Olen siis joutunut analysoimaan aineistoa ja tulkitsemaan havaintoja osittain itselleni vieraalla kielellä. Tämä on otettava huomioon, tutkinhan sukupuolen merkitystä kulttuurisessa kontekstissa, eikä kieltä ja kulttuuria voida erottaa toisistaan. (Pietilä 2010, 411—412.) Kieli on varmasti vaikuttanut siihen, että tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset olivat lyhyitä, koska he joutuivat kirjoittamaan muulla kuin omalla äidinkielellään. Lisäksi huomasin sosiaalityön ammattisanaston olevan erilainen Tansaniassa, mikä on vaikuttanut kirjoitusten niukkuuteen. Esimerkiksi omiin havaintoihin perustuen järjestöissä ei juurikaan käytetty *customer* käsitettä, vaan asiakastyötä kutsuttiin *field work* käsitteellä. En kuitenkaan ollut huomionnut näitä asioita kirjoituspyynnössä, jonka olin tehnyt ennen Tansaniaan lähtöä.

Aineiston analyysin kannalta on myös huomioitava, että suomalaiset sosiaalityön harjoittelijat ovat kirjoittaneet suomen kielellä, mikä on todennäköisesti heille luontevinta. Yhteinen äidinkieli vaikuttaa siihen, että minun on helppo ymmärtää ja samaistua heidän kirjoituksiinsa. Lisäksi olen suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden kanssa opiskellut suhteellisen samanlaisessa sosiaalityön koulutusohjelmassa, ja he ovat samoista kulttuurisista lähtökohdista kuin minä. Tämä voi antaa suomenkielisellä aineistolle etulyöntiaseman suhteessa muuhun aineistoon. Olen pyrkinyt huomioimaan tämän ja välttämään tietoisesti liiallista tukeutumista suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden kirjoituksiin, koska tutkija ajautuu helposti lukemaan aineistoaan omista kulttuurisista lähtökohdista käsin (Pietilä 2010, 419—420).

Swahilin taitamattomuuteni aiheutti erityisiä haasteita havaintojen tekemisessä. Tansanian toinen virallinen kieli on englantia. Omiin kokemuksiini perustuen väitän swahilin olevan huomattavasti hallitsevampi ja käytetympi kieli, eivätkä kaikki järjestön työntekijätkään puhuneet englantia. Järjestöjen asiakkaat eivät osanneet englantia, mikä rajasi heti mahdollisuuksiani havainnoida tilanteita. Myös yhteen haastatteluun osallistui kaksi työntekijää, joista toinen puhui englantia mutta toinen puhui swahilia. Olin antanut hänelle aikaisemmin swahilin kielelle käännetyt kysymykset kirjoituksiin (liite 3) ja toinen työntekijä oli selittänyt hänelle haastattelun tarkoituksen. Englantia taitava työntekijä auttoi minua haastattelemaan toista työntekijää, mutta hän ei kääntänyt vastauksia, koska käytettävissä oli rajallisesti aikaa. Näin kummatkin saivat puhua vapaammin ilman keskeytyksiä tai välikäsiä. Swahilin taitamattomuuteni vaikutti kuitenkin siihen, etten voinut kommentoida tai keskustella toisen työntekijän kanssa luontevasti haastattelun aikana. Olen litteroinut kaikki englanninkieliset haastattelut itse, mutta yhden haastattelun swahilinkielisen osuuden (yhteensä 21 minuuttia) on ammattikäntäjä kääntänyt ensin englanninkielelle ja sitten litteroinut.

Swahilin taitamattomuus on vaikuttanut myös siihen, että esimerkiksi havainnoinnissa olen voinut tulkita tilanteita virheellisesti. Olen kuitenkin aina yrittänyt kysyä tilanteiden jälkeen työntekijöiltä tarkentavia kysymyksiä ja monesti työntekijät ovat selittäneet tilanteita minulle jälkepäin, kuten havaintopäiväkirjassa 26.6.2018 kuvaan:

Lopuksi menimme vielä kylän päätoimistoon, jossa tapasimme kylän päämiehet — — Toimistolla swahilia taitamattomana luulin, että miehet olivat todella vihaisia, koska keskustelu oli kiivasta ja käytös voimakasta. Työntekijä kuitenkin selitti asioita ja jotenkin hän näytti pysyvän sanojensa takana. Työntekijä kertoi jälkeen päin, että päämiehet haluavat jatkossa, että menemme aina sanomaan heille ensin ennen kuin tulemme kylään työskentelemään. Työntekijän mukaan tämä on ymmärrettävää, koska tämä on heidän kylä ja heidän on tiedettävä mitä tapahtuu. Päämiehet lupasivat myös auttaa tyttöjen saamisessa tapaamispaikalle, sillä he tuntevat alueen ja näin voivat vaikuttaa ja tietävät mitä tytöt tarvitsevat.

Kuten havaintopäiväkirjassa kuvaan, tulkitsen tilanteen elekielen ja äänenpainon perusteella virheellisesti. Jälkeen päin työntekijä korjaa käsitykseni ja selittää tilanteen olevan ymmärrettävä ja järjestölle tarjottiin apua tyttöryhmän organisoimisessa.

Kolmikielinen aineisto haastaa tutkielman validiteettia. Toisaalta Laura Huttusen (2010, 42) mukaan voi olla hedelmällistä, jos sekä tutkija että tutkittava puhuvat itselleen vierasta kieltä, jolloin ymmärryksen ja käsitteiden löytäminen vaativat molemminpuolista dialogia. Ajattelen englanninkielisten haastatteluiden muistuttaneen yhteisen ymmärryksen etsintää, koska haastattelut rakentuivat sekä minulle että työntekijöille vieraalla kielellä, esimerkiksi:

Työntekijä: So, we are pushing this the family, the community, the national to be aware to consider more about that's equality, to be in gender-balance. This is work what we are doing.

Elina: like growing their awareness about?

Työntekijä: Yes, this is awareness. That's the right word. (Haastattelu C, mies)

Edellä keskustelen työntekijän kanssa siitä, miten yhteisö vaikuttaa sosiaalityön käytäntöihin. Haastatteluissa on yritetty etsiä yhteisiä sanoja ja merkityksiä aiheille, jotka kiehtoutuvat osaksi sukupuolta ja sosiaalityötä. Lisäksi tutkijan on ymmärrettävä kohde- maan kulttuurista ja yhteiskunnallista tilannetta, jotta aineiston analyysi voidaan rakentaa luotettavalle jalustalle (Pietilä 2010, 412).

4.7 AINEISTON ANALYYSI YKSILÖLLISELLÄ JA YHTEISKUNNALLISELLA TASOLLA

Ymmärrän etnografisen tutkimusotteen Maija Jäppisen tavoin (2018, 58) prosessina, jossa aineistokeruu ja analyysi tapahtuvat limittäin, toisiaan täydentäen. Toisin sanoen

etnografisessa tutkimuksessa kentällä kerättävä aineisto ja vuorovaikutus tutkittavien kanssa määrittävät tutkimuksen analyysia (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014, 8). Kenttätöön jälkeen olen kuitenkin lähtenyt purkamaan aineistoa vaiheittain ja pyrkinyt saamaan siitä systemaattisen ja analyttisen otteen, jotta pystyn vastamaan tutkimuskysymyksiin.

Aineistoanalyysin alkuvaiheessa luin aineiston useita kertoja läpi laittamalla muistiin yksittäisiä sanoja ja käsitteitä. Tämä auttaa huomaamaan tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiä yksityiskohtia ja johdattaa tutkijan pohtimaan, mitä hän tietää ja mitä hän haluaa vielä ymmärtää (Angrosino 2007, 69). Tämän jälkeen siirryin aineiston ristiinluentaan. Laura Huttusen (2010, 42—43) mukaan ristiinluenta tarkoittaa aineistojen tarkastelua toisiaan täydentävinä, mutta myös kyseenalaistavina. Ristiinluennalla yritetään hahmottaa, miten erilaiset aineistosta havaittavat merkitykset kerrostuvat ja kontekstoituvat toisiinsa (emt. 45). Esimerkiksi Anni Vanhalan (2005, 52) tavoin lähdin analyysin alkuvaiheessa liikkeelle etsien aineistosta eron tekoja, yhtäläisyyksiä, usein toistuvia tulkintoja ja poikkeuksia. Tämä oli aineiston analyysin ensimmäinen vaihe, jonka perusteellinen tekeminen loi pohjan seuraaville vaiheille.

Ristiinluennan jälkeen aloin teemoitella tekemiäni muistiinpanoja. Tässä vaiheessa tarkastelin tekemiäni muistiinpanoja suhteessa sosiaalityön ja sukupuolen aikaisempaan tutkimukseen ja teoriaan, joka toimi apuna teemojen luomisessa (Angrosino 2007, 69). Vaikka olen siis lähtenyt liikkeelle aineistolähtöisesti, niin olen käsitteellistänyt ja tulkinut aineistoa sosiaalityön ja sukupuolen tutkimuksen teorioiden, näkökulmien ja käsitteiden avulla. Teemat muodostuivat siis lukiessani aineistoa tietoisesti herkistyen sille, millaisia merkityksiä sukupuoli sai aineistossa ja millainen suhde niillä oli aikaisempaan tutkimukseen ja teoriaan. Teemojen tarkoituksena oli saada suhteellisen laajasta aineistoista helpommin hallittava kokonaisuus. Yksi teema voi sisältää vastauksen kaikkiin tutkimuskysymyksiin. (Hammar-Suutari 2009, 97—98.)

Teemojen luomisen jälkeen laitoin ne taulukkoon ja tarkastelin niitä suhteessa sosiaalityön yhteiskunnalliseen ja yksilölliseen tasoon. Tarkoitin yksilöllisellä tasolla sosiaalityön mikrotason vuorovaikutustilanteita, kun taas yhteiskunnallisella tasolla tarkoitin sosiaalityön käytäntöä ympäröivää kulttuurista ja yhteiskunnallista kehystä. Perustelen

tätä analyyttistä kehikkoa sillä, että sosiaalityön tiedon ydin muodostuu vuorovaikutustilanteissa asiakkaiden kanssa, ja sosiaalityön asiantuntijuuden keskiössä on jokaisen asiakkaan ainutlaatuisuuden tavoittaminen ja tilanteellinen lukutaito. Vuorovaikutustilanteissa sosiaalityöntekijä ja asiakas eivät kuitenkaan ole irrallisia osia yhteiskunnasta, jossa asiakkaan sosiaaliset ongelmat linkittyvät rakenteelliseen eriarvoisuuteen ja jossa sosiaalityöntekijän toimintaan vaikuttaa yhteiskunnalliset tekijät, kuten poliittinen ilmapiiiri, lainsäädäntö ja taloudelliset olosuhteet. (Fook 2002, 3—7; Juhila 2006, 12.) Ajatellen siis teemojen tarkastelemisen yhteiskunnallisella ja yksilöllisellä tasolla mahdollistavan paremman ymmärryksen sosiaalityöstä tansanialaisessa kulttuurikontekstissa. Seuraavassa taulukossa havainnoin sukupuoliteemojen ja sosiaalityön yksilöllisen sekä yhteiskunnallisen tason yhdistämistä.

Taulukko 1. Sukupuolen merkitys sosiaalityön yksilöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla

TEEMA:	Yhteiskunnallinen taso:	Yksilöllinen taso:	Tyttöjen ja naisten toimijuus:
Sukupuolijärjestyksen performanssi	Sukupuolirooli ja sukupuolten välinen hierarkia	Sukupuolijärjestys sosiaalityön vuorovaikutustilanteissa	Ikuiset äidit
Kahlittu sukupuoli	Kulttuurisesti vaietut aiheet, rakenteellinen väkivalta, joka ilmenee esimerkiksi lainsäädännössä	Tyttöjen erot ja erilaiset asemat suhteessa rakenteelliseen väkivaltaan	Tabujen tytöt
Yhteisöjen sukupuoli	Marginalisaatio maaseudulla, jossa patriarkaalin yhteisö ja heikko elintaso ylläpitävät naisten ja tyttöjen haavoittavaa ase-	Työyhteisön sukupuoli, feministisen lähtökohdan huomioiminen yhteisösosiaalityössä	Vertaisuuden tytöt

	maa		
Tavoitteena tasa-arvon sukupuoli	Institutionaalinen sukupuoli, jossa tasa-arvo huomioidaan eri yhteiskuntasektoreilla.	Sorron vastainen sosiaalisyö eriarvoisten rakenteiden purkajana, sukupuolierityinen sosiaalisyö	Tahtotilana tyttöjen täysivaltainen toimijuus

Kuten taulukossa kuvaan, aineiston analyysia on ohjannut lukemisen tapa, jossa olen tarkkaillut neljää sukupuolen kannalta keskeistä teemaa osana sosiaalisyön yksilöllistä ja yhteiskunnallista kehystä. Tällä tavoin olen pykinyt yhdistämään tutkielman kaksi keskeistä käsitettä eli sukupuolen ja sosiaalisyön toisiinsa. Olen merkinnyt kunkin teeman kohdalle keskeiset sosiaalisyön yhteiskunnalliset ja yksilölliset ulottuvuudet. Tasojen hahmottamisen jälkeen olen tarkastellut teemoja siitä näkökulmasta, millaisia toimijuuksia niissä tytöille ja naisille tuotetaan. Tässä kohtaa yksilöllinen ja yhteiskunnallinen taso yhdistyvät, koska ymmärrän toimijuuden yksilöllisinä tekoina ja henkilökohtaisina merkityksinä, mutta toimijuus on myös rakenteiden kehystämä ja ajoittain niiden rajoittama (luku 2.4).

5 SUKUPUOLEN MERKITYS SOSIAALITYÖSSÄ TANSANIASSA

Edellä olen kertonut tutkimustehtävistä ja tutkimusprosessista. Luvun viimeisessä osassa kuvasin aineistoanalyysin vaihetta, jonka myötä tämän luvun tutkielman tulokset ovat rakentuneet. Tässä luvussa analysoin ensin sukupuolen jäsentymistä ja sosiaalista järjestystä sosiaalityössä neljän eri teeman avulla. Tämän jälkeen tarkastelen teemoja toimijuuden näkökulmasta.

5.1 SUKUPUOLEN JÄSENTYMINEN JA SOSIAALINEN JÄRJESTYS

Tarkastellessani sukupuolen merkitystä sosiaalityössä yhteiskunnallisella ja yksilöllisellä tasolla, olen muodostanut seuraavat teemat: 1. sukupuolijärjestyksen performanssi 2. kahlittu sukupuoli 3. yhteisöllinen sukupuoli 4. tavoitteena tasa-arvon sukupuoli. Teemoja ei tule ymmärtää toisiaan poissulkevinä, vaan aineistossa saatetaan liikkua usean eri teeman välillä ja raja maastossa samanaikaisesti. Sukupuolta ei ymmärretä staattisena tai muuttumattomana osana tansanialaista kulttuurikontekstia, vaan sen merkitys vaihtelee sosiaalityön yksilöllisissä vuorovaikutustilanteissa ja yhteiskunnallisissa toimintaympäristöissä.

5.1.1 Sukupuolijärjestyksen performanssi¹⁵

Kysyttäessä miten sosiaalityöntekijät kokivat kulttuurin ja yhteiskunnan määrittelevän sukupuolta ja millaisia tyttöihin ja naisiin liitettyjä kulttuurillisia rooleja ja odotuksia he olivat huomanneet työssään, muodostui kuva sukupuolijärjestyksen performanssista. Viitataan sukupuolijärjestelmällä Yvonne Hirdmanin (1988, 7) luomaan teoriaan, jossa miehen ja naisten elämänalueita pidetään erillään esimerkiksi työelämässä ja perheessä. Samalla nainen on hierarkkisesti alemmassa asemassa mieheen nähden esimerkiksi taloudessa, politiikassa ja päätöksenteossa. (ks. Julkunen 2010, 16.) Tässä tutkielmassa sukupuolijärjestelmä konkretisoitui sosiaalityöntekijöiden tavoissa jäsentää sukupuolta osana miesten ja naisten sukupuolirooleja, kuten tulevat aineisto-otteet osoittavat.

¹⁵ Sukupuolen performanssilla viitataan Judith Butlerin (1990, 140—141) teorioimaan lähestymistapaan, jossa sukupuolta tarkastellaan toistuvana toimintana, sosiaalisina rituaaleina ja aikaan sidottuna.

Girls/women should be respectful to the boys/men. Girls are expected to stay at home while boys are expected to go to school. Girls/women are not expected to seat at the same table with boys/men while eating. — — Analyses of gender differences often show a disadvantaged and weaker position of women and girls in social, political, economic, legal, educational and physical issues. This is why there is a tendency for gender discussions and interventions to focus on correcting these imbalances by specifically targeting women and girls. (Kirjoitus D, nainen)

- *Men/Boys are the head of the family, so he is the one to make all decision*
- *Women/girls expected to depend on men to provide their household need*
- *Women should take care of children hence they need to get married and not expected to take high learning education.*
- *Men is the owner of the household economy*
- *Girls/women should not initiate sex, or say no for having sex when man want (Kirjoitus C, nainen)*

Yllä tansanialaiset sosiaalityöntekijät jäsentävät sukupuolen merkitystä sukupuolieron avulla eli sukupuolten välinen ero tuo esille eriarvoisuuden. Sukupuolta jäsennetään siis nais- ja mieskäsitteiden avulla, ja samalla nämä käsitteet ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Tyttöillä ja pojilla on erilaisia rooliodotuksia ja sukupuoli määrittää ruokapöydän istumajärjestystä. Kuten edellä ensimmäisessä kirjoituksesta huomataan, tyttöjen ja naisten haavoittuva asema todentuu useilla yhteiskunnallisilla tasoilla kuten politiikassa, taloudessa ja lainsäädännössä. Sosiaalityössä pyritään purkamaan näitä eriarvoisia rakenteita ja korjaamaan vallan epätasapaino kohdistamalla interventiot erityisesti naisiin ja tyttöihin.

Jälkimmäinen kirjoitus osoittaa hierarkkisten sukupuoliroolien kietoutuvan osaksi perhedynamiikkaa, jossa nainen on ikään kuin Toinen sukupuoli niin päätöksenteossa kuin seksuaalisuudessakin. Tämä kuvaa sitä, miten joissakin yhteisöissä Tansaniassa naisten ajatellaan olevan miehiä vähemmän arvokkaita ja kyvykkäitä tekemään päätöksiä (Dutt & Garbe 2017, 314). Lisäksi edellä olevista aineisto-otteista huomataan patriakaalisten käytäntöjen todentuvan eri rakennetasoilla, kuten työelämässä, valtion instituutioissa,

miesten väkivallassa, seksuaalisuudessa, kulttuurisissa instituutioissa ja koulutuksessa (Walby 1987, 214).

Tansaniassa sukupuoli näytti olevan ihmistä voimakkaammin määrittävä ominaisuus kuin Suomessa. Minulle sukupuoli näyttäytyi siellä kaksijakoisena, jonkinlaisena työnjakona joka alkaa syntymästä. Tyttö ja poika, mies ja nainen. Molempien alle lista ominaisuuksia ja tehtäviä, joita odotetaan ja oletetaan.

(Kirjoitus F, nainen)

Harjoittelun aikana oli todella vaikea olla vertaamatta tansanialaisia ja suomalaisia sukupuolirooleja keskenään. Oli kuitenkin muistettava, että kulttuurit eroavat toisistaan niin paljon, ettei niitä voi verrata täysin toisiinsa. (kirjoitus N, nainen)

Ensimmäisessä kirjoituksessa suomalainen sosiaalityön harjoittelija kuvaa sukupuoliroolien rakentumisen olevan sukupolvelta toiseen siirtyvä jatkumo, jossa sukupuolen merkitystä neuvotellaan osana vanhemmuutta ja kasvatusta. Sekä tansanialaiset sosiaalityöntekijät että suomalaiset sosiaalityön harjoittelijat jäsentävät sukupuolta siis eron ja hierarkian avulla. Toisaalta suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden vastauksissa sukupuolieroa ja hierarkiaa jäsenetään korostuneemmin kulttuurikontekstin avulla ja eron tekona Suomeen. Tähän suomalaisilla sosiaalityön harjoittelijoilla on paremmat mahdollisuudet, koska he voivat verrata erilaisia kulttuurisia käytäntöjä, vaikka samalla näkevät vertailun ongelmallisena. Kuitenkin sukupuolen jäsentämistä kulttuurisen eron avulla voidaan pohtia osana sitä, miten sukupuoli on osallisena lännen ja ei-lännen rajojen ja erojen tekemisessä (Mohanty 1984, 338). Tansanialaisille sosiaalityöntekijöille sukupuolijärjestys on se sosiaalinen todellisuus, johon he ovat syntyneet ja kasvaneet, mutta samalla he voivat suhtautua siihen kriittisesti.

Toisaalta huomasin harjoitteluni aikana, että tansanialaisen yhteiskunnan tyttöihin ja naisiin kohdistuvat kulttuuriset odotukset ovat erittäin vahvat ja niitä vahvistetaan -- ehkä myös tiedostamattomien -- toimintatapojen kautta. Konkreettinen esimerkki siitä löytyy järjestöstä, jossa olin harjoittelussa. — — Huomasin, että kollegoilleni järjestely, joka edellytti vain tyttöjä osallistumaan siivoamiseen ja keittiöhommiin oli normi. Pojille keksittiin muunlaista tekemistä osallistua yhteisiin tehtäviin, muun muassa pöytien kantamista tai raskaampia pihahommia. (Kirjoitus K, nainen)

The society expects the girls to behave in certain way for example kneeling down when greeting elders or when giving things to elders, obedient, and do household chores (Kirjoitus E, nainen)

Työskentelyssä konkretisoituivat monet tyttöjen ja naisten aseman ongelmat. Tytöt oli kasvatettu hyvin nöyriksi ja aroiksi, ja he kumarsivat ohjaajille, opettajille, ilmeisesti myös isilleen ja olivat auliita palvelemaan. Kesti useampi viikko rohkaista heitä kertomaan mielipiteitänsä ja luopumaan muodollisuuksista. Kun saimme luottamusta rakennettua, tytöillä oli paljonkin mielipiteitä ja kiinnostavia ajatuksia jaettavana. (kirjoitus F, nainen)

Sukupuolijärjestelmän käsitteeseen on kohdistunut kritiikkiä, koska se voi korostaa liikaa rakenteiden merkitystä sivuuttaen yksilöllisen tason (Julkinen 2010, 19). Yksilöllisellä tasolla huomataan kuitenkin, ettei sukupuolijärjestys ole staattista, vaan aikaan ja paikkaan sidottua. Tällä tarkoitan sukupuolijärjestelmän uusiintuvan ja kyseenalaistuvan arjen kohtaamisissa. Sukupuolijärjestelmää voi siis tarkastella osana sosiaalityön muuttuvia vuorovaikutustilanteita, kuten yllä olevista kirjoituksesta havaitaan.

Ensimmäinen kirjoitus kuvaa, sitä miten sukupuolijärjestystä ylläpidetään työntekijöiden tavoissa ja ajatuksissa, joissa tytöille ja pojille asetetaan erilaisia odotuksia sosiaalityön vuorovaikutustilanteissa. Toisessa kirjoituksessa tansanialainen sosiaalityöntekijä kertoo sukupuolijärjestyksen performatiivisuuden todentuvan sukupolvien välisissä tavoissa, joissa ikä on keskeinen yksilön asemaan vaikuttava tekijä. Viimeisessä kirjoituksessa tuodaan esiin se, miten sosiaalityössä sukupuolijärjestyksen performanssi konkretisoituu tyttöjen kehon kielessä ja varovaisuudessa. Toisaalta samalla huomataan, ettei sukupuolijärjestyksen performanssi ole staattista, esimerkiksi tyttöjen käytös voi muuttua luottamuksellisen suhteen rakentuessa ja sosiaalityöntekijöiden tarjotessa turvallisen tilan tytöille.

Työntekijä: But another challenge which to me is a big one is the women and the girl themselves. They don't. They don't see their potentially. [Elina: Yea] Is like: "I am women I can't do this, I can't do this". So, they need to be empowered and then it is. You can see if other women: "we can do this" and then another woman: "no no. You can't do this". It's women themself. Girls themself. (haastattelu C, mies)

Haastattelussa kysyin, mikä heikentää tyttöjen ja naisten osallisuutta yhteiskunnassa ja sosiaalityöntekijä pohtii naisten ja tyttöjen toimijuutta sukupuolijärjestyksen ylläpitämisessä. Yllä oleva aineisto-ote kuvaa sitä, miten sosiaalityöntekijät voivat vastuuttaa sukupuolijärjestelmän performanssin tuottamisesta naisia ja tyttöjä. Naiset ja tytöt eivät siis ole vain sukupuolijärjestykseen alistettuja uhreja, vaan ylläpitävät sitä toiminnallaan. Tämä osoittaa hyvin sosiaalityöntekijöiden tasapainottelun yksilöllisen ja yhteiskunnallisen tason välillä. Sosiaalityössä pyritään kunnioittamaan tyttöjen ja naisten toimijuutta ja vastuullisuutta omasta elämästä, mutta mikäli yhteiskunnallisia rakenteita ei huomioida, tilanne muuttuu herkästi yksilöitä syyllistäväksi toiminnaksi. Tämä on keskeinen haaste sosiaalityölle, koska kuten luvussa 2.4 esitin, patriarkaalinen yhteiskuntarakenne on tiedostettava naisten ja tyttöjen kanssa tehtävässä sosiaalityössä Tansaniassa, sillä yksilön on mahdotonta toimia autonomisesti sortavissa rakenteissa (Myumbo 2018, 130).

Työntekijä1: But in the women who we are working with most women are increasing because the man are running away from their families. The man are not provide to their family so most of families are increasing who are marginalize, who are vulnerability, and the mothers are one of who are man in the family. So, we getting more women who need a support. (haastattelu A, nainen)

Kokemusasiantuntija: You can find, or I can find the woman, engaging herself in different job this small job like a selling tomatoes. [Elina: yea] Then when the man you find the man are not doing work. If works happened in the morning they ask for them [sanasta ei saa selvää] money: “give money, give me money to go to drink”. [Elina: yea] When the women refuses it’s been beating seriously until find a woman wounded, all the money they steal from the women. (Haastattelu B, nainen)

Kysyin haastattelussa asioita, jotka saattavat heikentää tyttöjen ja naisten osallisuutta. Ensimmäisessä haastattelussa tansanialainen sosiaalityöntekijä tuo esille kadonneet miehet, jotka eivät tue perhettä taloudellisesti. Sukupuolijärjestelmä muokkaantuu siis perherakenteen muuttuessa, esimerkiksi yksinhuoltajuuden myötä. Toisaalta miesten lähteminen pois perheiden luota voi liittyä siihen, etteivät miehet Tansaniassa kykene täyttämään heihin liitettyjä maskuliinisuuden odotuksia perheen taloudellisina elättäjinä (Stark 2017b, 898). Sosiaalityöntekijöille naisten yksinhuoltajuus näyttäytyy kuitenkin sosiaalisena ongelmana, koska yksinhuoltajuus kumuloi köyhyyttä. Havaintopäiväkir-

jassa, työntekijöiden haastatteluissa ja suomalaisten harjoittelijoiden sekä tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa korostui ajatus miehen taloudellisesta vastuusta perheen elättäjänä.

Päinvastaisen näkökulman tuo esille edellä toinen haastattelu, jossa kokemusasiantuntija pohti tilanteita, joissa mies on käyttäytynyt pahasti. Kokemusasiantuntija tuottaa kuvan miehen päihteidenkäytöstä ja taloudellisesta väkivallasta. Taloudelliseen väkivaltaan liittyy hallintaa, riippuvuusongelmia ja tavoite hyötyä toisesta taloudellisesti (Kaittila 2017, 79). Kokemusasiantuntija tuo myös esille naisen velvollisuuden huolehtia perheestä taloudellisesti. Tämä kyseenalaistaa vallitsevia käsityksiä naisten ja miesten sukupuolirooleista. Samalla sukupuolittunut väkivalta kuitenkin ylläpitää sukupuolten välistä eriarvoisuutta tansanialaisessa kulttuurikontekstissa.

Edellä kuvatusta voi tiivistetysti todeta sukupuolijärjestelmän elävän esimerkiksi parisuhteissa, perheissä ja kasvatuksessa Tansaniassa eli juuri niillä alueilla, joissa myös sosiaalityötä yleensä tehdään. Sosiaalityöntekijät jäsentävät sukupuolta osana sukupuolijärjestelmää, jonka näkevät ongelmallisena, mutta samalla he saattavat ylläpitää sitä tiedostamattaan. Tarkastelin sukupuolen jäsentymistä siitä näkökulmasta, miten sukupuolijärjestelmää tuotetaan, ylläpidetään ja kyseenalaistetaan sosiaalityössä; toisin sanoen millainen performanssi sukupuolijärjestelmästä muotoutuu (Butler 1990, 139—141). Sosiaalityön käytäntöä siis kehystää yhteiskunnallisella tasolla sukupuolijärjestelmä, mutta performatiivisuus osoittaa sukupuolen merkityksen liikkuvuuden ja neuvoteltavuuden yksilöllisellä tasolla Tansaniassa.

5.1.2 Kahlittu sukupuoli

Kahlitun sukupuolen teemalla tarkoitan sitä, miten naisiin ja tyttöihin kohdistuu yhteiskunnallisia rajoitteita, jotka vaikuttavat niiden kohteeksi joutuvien yksilöiden identiteettiin ja toimijuuteen. Alla olevat aineisto-otteet osoittavat näiden rajoitusten todentuvan tyttöjen ja naisten fyysisen ja psyykkisen tilan rajallisuutena sekä ruumiin kontrollina. Kenttätyön aikana yllätyin, kuinka keskeiseksi tekijäksi tyttöjen ruumiillisuus nousi sosiaalityössä Tansaniassa. Tarkoitan sitä, että sukupuolen ruumiillisuuteen liittyvät aiheet kietoutuivat osaksi tyttöjen haavoittuvaa asemaa yhteisössä. Tyttöjen ruumiilli-

suudesta muodostui keskeinen kipupiste sosiaalityölle, koska kulttuurisessa kontekstissa tyttöjen ruumiillisuudesta ei ollut sopivaa puhua, mutta samanaikaisesti puhumattomuus aiheutti sosiaalisia ongelmia. Sukupuoli kahliutui tabujen ja vaiettujen aiheiden ympärillä.

Sanoisin, että merkittävin tyttöjen toimijuutta heikentävä tekijä oli seksuaaliterveys- ja kasvatus. Seksuaalisuuteen ja kuukautisiin liittyi paljon häpeää ja vaikenemista ja aiheiden käsittely vaati aikaa ja luottamuksen rakentamista. Heillä oli paljon kysymyksiä murrosiästä ja kuukautisista, mutta monella ei ollut aikuista jonka kanssa voisi keskustella näistä aiheista. Tytöt kertoivat että joutuvat usein jäämään pois koulusta kuukautisten aikana johtuen. Kaikki eivät tienneet paljoa oman kehon toiminnasta, ja moni odotti murrosikää peläten tai häpesi kehossaan tapahtuvia muutoksia. (Kirjoitus F, nainen)

Työntekijä1: So, they are continue to face the same problem. Because again what we are planning to do with them they are not good attendant to the sessions. So, we like missing them so again they continue maybe to have un planned pregnant [Elina: yea] Yes, because nobody can talk with them, nobody because they are maybe you can find she is out of school and she is under eighteen. So, nobody even If she get a problem, if she get unplanned pregnant or maybe. Nobody can stand and say what to do with this girls. (Haastattelu A, nainen)

Ensimmäisessä kirjoituksessa näyttäytyy se, miten tyttöjen ruumiillisuuteen murrosiässä liittyy tietämättömyyttä, häpeää ja pelkoa. Sosiaalityön näkökulmasta tämä heikentää tyttöjen toimijuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa esimerkiksi koulunkäynnin vaikeutessa kuukautisten aikana. Myös globaalissa kontekstissa kuukautiset vaikeuttavat monien tyttöjen koulunkäyntiä ja aiheeseen liittyy tabuja, myyttejä ja stigmaa (Human Right Wach 2017, 1).

Edellä haastattelussa kysyin, mikä heikentää tai vahvistaa asiakkaiden osallisuutta ja tansanialainen sosiaalityöntekijä mainitsee vaikeuden tavoittaa ja tukea raskaaksi tulleita tai lapsen saaneita tyttöjä. Tytöt erotetaan koulusta automaattisesti, mikäli he tulevat raskaaksi ja samalla raskaus merkitsee stigmaa yhteisössä. Sosiaalityössä tämä merkitsee tyttöjen olevan ikään kuin kaiken ulkopuolella; he eivät osallistu sosiaalityön ryh-

mätoimintaan ja ovat sivussa yhteiskunnan systeemeistä. Tämä kuvastaa hyvin tabuilla merkittyjen yksilöiden auttamisen vaikeutta, koska tabuille ei ole sanoja eikä niistä ole sopivaa puhua. Tällöin tabuja tai niillä merkittyjä yksilöitä ei ikään kuin ole olemassa. (Pohjola 2009, 252.)

In my work gender means that both men and women should be treated equally and be given the same chances in all opportunities. The only differences between male and female are the biological characteristics for example childbearing for women. (Kirjoitus E, nainen)

Tansaniassa tyttöjen ja naisten asema on heikompi kuin miesten. Monissa perheissä naisten tehtävä on jäädä kotiin hoitamaan lapsia. Tietenkin myös se biologinen fakta, että naiset kantavat ja synnyttävät lapset, vaikuttaa paljon heidän asemaansa, koska halutaan paljon lapsia eikä ehkäisyn käyttö ole yleistä. (Kirjoitus H, nainen)

Sosiaalityöntekijät jäsentävät sukupuolen merkitystä kytkemällä aiheen tyttöjen ja naisten ruumiillisuuteen. Edellä työntekijät tuovat esille biologisen tekijän, joka määrittelee sukupuolieroa naisen ja miehen välille. Sukupuoli merkitsee siis ruumiillista eroa, liittyvän lapsen synnyttäminen kohtuun, rintoihin, hedemällisyyteen ja kuukautisiin. Ensimmäisessä kirjoituksessa tansanialainen työntekijä tuo esille, että sukupuoli merkitsee naisen ja miehen olevan tasa-arvoisessa suhteessa toisiinsa. Toisaalta hän viittaa myös biologiseen sukupuoleen ja jäsentää sukupuolta naiseuteen liittyvän ruumiillisuuden avulla.

Toisessa kirjoituksessa suomalainen sosiaalityön harjoittelija linkittää tämän ruumiillisuuden osaksi sukupuolen kulttuurista ja sosiaalista merkityksantoa, jossa esimerkiksi monilapsinen heteroperhe edustaa normia sekä sosiaalista että taloudellista turvaa vanhuudessa (Otiso 2013, 146). Tämä kuvaa hyvin naisen ruumiillisuuden ja siihen kiinnittyvän reproduktion olevan niin biologinen kuin kulttuurinenkin kysymys (Vuori 2010, 112), joka on otettava huomioon sosiaalityössä.

Kokemusasiatuntija: I was living with my uncle and my aunt. Maybe my uncle can come at home late but if you come home late you having abut,

abused, but from him even if you want to come on time is not asking any questions. Or he can say “today I going to rest for long time” but even if you are going to finish all the work which you supposed to, the duties what you have in your job. If you say “even me I am going maybe to visit my friends because I finished all my works”. You can’t. You are being refuse and they say: “no you must stay at home.”. (Haastattelu B, nainen)

Kenttätyön jälkeen keskustelimme tapaamastamme ryhmästä. Työntekijä kertoi, että ryhmässä on vain muutama tyttö, koska muut eivät päässeet paikalle: vanhemmat eivät anna tyttöjen osallistua ryhmään. Tytöt saavat tavata vain kavereita ja mennä heidän luokseen, mutta pojat ovat vapaita. Työntekijän mukaan vanhemmat ovat huolissaan, että tytöt tapaavat muita ihmisiä. Totesin, että sentään muutama tuli paikalle ja työntekijä kertoi, että heidän on oltava kotona kuuden aikaan, mutta pojat voivat tulla yöllä kotiin. (Havaintopäiväkirja 11.6. 2018)

Ruumiillisuuden lisäksi kahlitun sukupuolen teema kietoutuu osaksi tyttöjen fyysisen liikkumisen rajallisuutta ja sosiaalista asemaa. Yllä haastattelussa kysyin kokemusasiantuntijalta, kokeeko hän sukupuolellaan olleen vaikutusta hänen elämäänsä. Kuten vastauksesta huomaa, sukupuoli merkitsee fyysisen tilan vähäisyyttä ja väkivallalla rajoittamista. Väkivalta rikkoo yksilön ruumiillista koskemattomuutta ja on luonteeltaan sukupuolittunutta. Lisäksi kuten edellä aineisto-otteissa osoitetaan, tytön liikkumista rajoitetaan kielloilla ja kotitöillä. Sukupuoli siis merkitsee kahliutumista kotiin, joka ei kuitenkaan ole aina turvallisin paikka tytölle.

Edellä havaintopäiväkirjassa kuvaan, kuinka tyttöjen fyysisen liikkumisen rajoitteet luovat sosiaalityölle haasteita, koska kahlittu sukupuoli ei voi vapaasti osallistua kodin ulkopuoliseen toimintaan. Näissä tilanteessa sukupuoli jäsentyy rajoittavana ja toimintaa haastavana tekijänä. Tämä kietoutuu osaksi patriarkaalisia rakenteita, joissa nuoret tytöt kasvatetaan huolehtimaan yksityisestä elämänpiiristä. Sama tulee esiin Rachel Haguesin (2017, 113) haastatteluissa, joissa tansanialaisilla tytöillä oli runsaasti koulunkäynnin mahdollisuuksia heikentäviä kodinhoitovelvollisuuksia.

Due to gender issue and community expectation, girls are expected to not own properties, given free time to socialize with community as boys does,

girls are not expected to make a brilliant decision in the family or community, there are activities for man and for boys. All these things weaken girls' participation on deferent activities because they have seen as weak human being and they can't make any change into their own life. (kirjoitus C, nainen)

Pimeän tullessa seitsemän maissa illalla etenkin naispuolisten tuli olla turvallisuussyistä kotona tai ainakin kotimatalla, mikä vaikutti sekä ryhmän jäsenten, että ohjaajien liikkumiseen alueella. Meille kerrotun mukaan tyttöihin ja naisiin kohdistuva väkivalta, niin kuritusväkivalta kuin seksuaalinen väkivalta, ovat hyvin yleisiä Tansaniassa (Kirjoitus M, nainen).

Ensimmäisessä kirjoituksessa työntekijä kuvaa tyttöjen psyykkisen tilan rajallisuutta, eli sukupuoli merkitsee puutteellisia valinnanmahdollisuuksia ja heikentyntä osallisuutta. Sosiaalityössä tyttöjen elämän näköalattomuus määrittää tyttöjen toimijuutta: toisessa kirjoituksessa kahlittu sukupuoli todentuu turvattomuuden tunteessa ja fyysisen liikkumisen rajallisuudessa. Sosiaalityön harjoittelija jäsentää sukupuolta osana ruumiin rajojen rikkomista ja rajallisia mahdollisuuksia liikkua. Samalla sukupuoli merkitsee turvattomuutta riippumatta siitä, onko kyseessä naispuolinen asiakas vai naissosiaalityöntekijä.

Kuten luvussa 2.2. esitin, naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta on yleistä Tansaniassa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu lähisuuhdeväkivallan olevan yleistä Mwanzan alueella ja riskiä lisää naisen nuori ikä ja matala koulutustaso (Kapiga, Harvey, Muhammad, Stöck, Mshana, Hashim, Hansen, Lees & Watts 2017, 7). Lisäksi väkivaltaa kohdanneet tansanialaiset naiset eivät hae apua viranomasilta, koska sukupuoliroolit normalisoivat väkivaltaa ja samalla avun hakemiseen liittyy pelkoa, stigmaa ja häpeää (McCleary-Sills ym. 2015, 229).

Kahlittu sukupuoli todentuu sosiaalityön yhteiskunnallisella tasolla rakenteellisena väkivaltana¹⁶, joka tarkoittaa tässä sukupuoleen kohdistuvaa eriarvoisuutta ja hierarkiaa ylläpitävää yhteiskuntarakennetta. Rakenteellinen väkivalta konkretisoitui kenttätöiden aikana erityisesti lainsäädännössä, jossa raskaaksi tullut tyttö erotetaan valtion ylläpitämästä koulusta automaattisesti. Nämä tytöt muodostuvat keskeiseksi sosiaalityön asiakasryhmäksi. Toisaalta sosiaalityössä tätä ei välttämättä mielletä rakenteelliseksi väkivallaksi, kuten tulevasta aineisto-otteesta huomataan.

Työntekijä sanoi pitävänsä presidentistä koska tämä katsoo eteenpäin ja on parempi kuin aikaisempi. Totesimme, että meidän näkökulmastamme ei ole eteenpäin katsomista estää raskaana olevien tyttöjen koulunkäynti. Työntekijä vastasi tähän, että totta kai meidän on vaikea ymmärtää, kun emme tule kulttuurista tai kun olemme täällä vain kolme kuukautta. Työntekijä sanoi, että on oltava jokin mikä estää suojaamattoman seksin, koska monelle tulee HIV ja muita infektioita, joten raskaana olevien erottaminen toimii kuin esimerkkinä. (Havaintopäiväkirja 11.7.2018).

Yllä keskustelussa neuvotellaan lainsäädännön lisäksi kulttuurisista käytännöistä ja eroista. Esimerkiksi tässä kohtaa paikallinen työntekijä toteaa, etten voi kahden muun suomalaisen harjoittelijan kanssa täysin ymmärtää paikallisia tapoja, koska olemme erilaisista kulttuurisista lähtökohdista. Lisäksi hän selittää lainsäädännön merkitystä HIV-infektion ehkäisyssä, joka on merkittävä haaste Tansaniassa (Global information and education on HIV and AIDS). Kohtaus osoittaa sukupuolen merkityksen kietoutuvan osaksi paikkaa ja aikaa sosiaalityössä.

Lainsäädäntöä voi sosiaalityön harjoittelijoiden näkökulmasta tarkastella tyttöjen ihmisoikeuksia polkevana käytäntönä, joka rikkoo monen tytön koulutusmahdollisuudet. Samalla lainsäädäntö on osa Tansanian yhteiskunnallista tilannetta, jossa tyttöjen teiniraskaudet ovat yleisiä ja väestönkasvu räjähdysmäistä (World Report 2018). Tällöin sosi-

¹⁶ Rakenteellisella väkivallalla tarkoitetaan esimerkiksi ihmisoikeuksia loukkaavaa poliittista päätöksentekoa ja lainsäädäntöä, sekä johonkin ihmisryhmään kohdistuvaa alistavaa toimintaa (Ensi ja turvakotien liitto 2016, 24).

aalityössä saatetaan tukeutua lainsäädäntöön, jonka tarkoituksena on paikallisen työnte-
kijän mukaan toimia varoittavana esimerkkinä nuorille. Toisaalta laki on osa Tansanian
tämän hetkistä poliittista ilmapiiriä, jossa yksilöitä kannustetaan monilapsisuuteen ja
naisia kehoitetaan luopumaan ehkäisystä (The Citizen 2018). Muutenkin yhteiskunta voi
antaa ristiriitaisia viestejä tytöille; esimerkiksi Tansanian maaseudulla arvostetaan tyttö-
jen neitsyyttä ennen avioliittoa mutta samanaikaisesti on yleistä, että vanhemmat miehet
tarjoavat tytöille lahjoja ja rahaa seksuaalista kanssakäymistä vastaan ennen avioliittoa
(Mbelwa & Isangula, 2012, 5).

Kulttuurisesti aremmista aiheista kuten seksuaaliterveydestä oli haastava saada rakennettua opetustuokiota tyttöjen ryhmässä, kun järjestön paikalliset vapaaehtoisetkin empivät, onko asiasta sopivaa puhua ryhmän nuorempien jäsenten kanssa. Ryhmään kuului myös 14-vuotiaita teiniäitejä, joten tietoa seksuaaliterveydestä ja ehkäisystä olisi meidän näkökulmamme ehdottomasti tarvittu myös peruskouluikäisille. Seksuaalisuudesta ja ehkäisystä ei pienessä kyläyhteisössä ehkä ole tarjolla kovinkaan paljon luotettavaa tietoa. Yksinkertaistettuna voisi ajatella, että ehkäisyvalistus tulee hieman myöhässä, jos vauva on jo syntynyt. (Kirjoitus M, nainen)

Edellä suomalainen sosiaalityön harjoittelija kuvaa sitä, miten vaikeaa seksuaaliterveydestä on puhua ja miten aihe mielletään tabuksi, kun vaikenemisen seuraukset konkreti-soituvat 14-vuotiaissa teiniäideissä. Tätä voidaan tarkastella sitä todellisuutta vasten, että Tansanian presidentti John Magufuli on todennut, ettei raskaaksi tulleiden tyttöjen koulunkäyntiä voida hyväksyä, koska avioliiton ulkopuolinen raskaus edustaa moraali-tonta käytöstä (Financial Times 2017). Tämä osoittaa hyvin tyttöjen ruumiillisuuden tabumaisuutta; seksuaaliterveydestä vaietaan ja siihen liittyy myyttisiä uskomuksia. Toisaalta aiheeseen liittyy voimakkaita kannanottoja ja raskaaksi tullut alaikäinen tyttö symboloi moraalittomuutta yhteiskunnassa. (Pohjola 2009, 250.)

Kahlitun sukupuolen teema todentuu yksilöllisellä tasolla tyttöjen erilaisissa tilanteissa suhteessa rakenteellisen väkivaltaan. Tällöin sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa sukupuolen merkitys kietoutuu osaksi muita yksilöä määrittäviä kategorioita. Sosiaalityössä on siis huomioitava sukupuolen intersektionaalisuus, jossa sukupuolen merkitys risteytyy tyttöjen asuinpaikassa, sosioekonomisessa asemassa, iässä ja sen hetkisessä elämän tilanteessa. Esimerkiksi vaikka tytöt eivät olisikaan ras-

kaana, on heidän koulutuspolullaan esteitä perheiden ollessa köyhiä, peruskoulun jälkeisen opiskelun kallista ja työttömyyden korkeaa Tansaniassa (Stark 2017b, 898). Seuraavassa haastattelussa kuvataan sitä, miten koulua käyvien ja koulun ulkopuolisten tyttöjen tilanne nähdään sosiaalityössä erilaiseksi, jolloin käytännön sosiaalityö kohdentuu tyttöihin eri tavoin.

Työntekijä: and for the girls we have two categories. One is those who are in school, so we are empowering them on teaching them life skills. On giving them the basic thing on how they can make a good decision — — And another think is career. How if the kid want to be a doctor or want to be teacher which subject she has to concentrate more on that [Elina: Yea] and then try to see how what the girl knows that can be barrier for them not to reach their dream. So, we helping them to how they can overcome those barriers. Out of that we realize their talents. We encourage them. They can act. They can sing. They can play football. [Elina: mmm] Just something which is in them, this is one category when talking about girls. But this is in school. [Elina: yea]

But out of the school we call those who drop out of from school because of early pregnant or other circumstances and those who never been in school due to the life situation or other reason and those marginalised girls. We encourage them to visit us, they know where we are and then once we meet them. It's difficult, it's not easy to get them. But through community leaders and community authorities they are coming. (Haastattelu C, mies)

Edellä haastattelussa kuvataan sitä, miten sosiaalityön käytäntöön vaikuttaa tyttöjen koulunkäynti tai käymättömyys. Sosiaalityössä koulun käyminen merkitsee tulevaisuuden rakentamista yhdessä tyttöjen kanssa. Sosiaalityössä keskitytään valtauttavaan toimintaan, jossa tyttöjen toimijuutta vahvistetaan esimerkiksi urasuunnitellulla. Tyttöys näyttäytyy toimintaa mahdollistavana tekijänä: tytöt voivat toimia ja saavuttaa unelmiin, kun taas koulun ulkopuolisten tyttöjen kanssa tehtävässä sosiaalityössä keskitytään matalankynnyksen palveluihin ja etsivään työhön. Kahlitun sukupuolen teema korostuu näiden tyttöjen kohdalla, koska tyttöjä on vaikea tavoittaa ja saada osallistumaan sosiaalityön käytäntöihin, kuten ryhmätoimintaan. Yksilöllisellä tasolla sosiaalityön käytännöt muotoutuvat siis sukupuolen lisäksi suhteessa tyttöjä määrittäviin muihin kategorioihin, kuten mahdollisuuteen tai mahdottomuuteen käydä koulua.

Edellä olen tarkastellut kahlittua sukupuolta, joka tarkoittaa tyttöjen ruumiillisuuteen liittyviä rajoituksia. Viitataan teemalla kahlittuun ruumiillisuuteen eli feministisen tutkimuksen hyödyntämään näkökulmaan, jossa ruumis ei ole itsenäinen tai irrallinen yksilön ominaisuus. Hyväksyttävä ja normaalia ruumista tuotetaan kulttuurisissa käytännöissä; esimerkiksi tyttöjen elämään voi liittyä kulttuurisia rajoituksia, jotka satuttavat tyttöjen ruumiillista koskemattomuutta, identiteettiä ja itsetuntoa. (Oinas 2001, 28; Oinas 2011, 317.)

Sosiaalityössä tämä kahlittu ruumiillisuus todentuu tyttöjen sosiaalisen ja fyysisen tilan rajallisuutena. Tämän takia ajattelen kahlitun ruumiillisuuden laajemmin kahlittuna sukupuolena. Sukupuolen kahleita ylläpidetään fyysisellä ja psyykkisellä väkivallalla; esimerkiksi kokemusasiantuntija toi useamman kerran haastattelussa esille väkivallan, jota häneen tai muihin tyttöihin on kohdistettu. Suvi Keskisen (2005, 65) mukaan toistuva väkivalta ja kontrolli lukkiuttavat vallan epäsymmetriseen asemaan sukupuolten välillä. Ajattelen vallan epäsymmetrian olevan yksi sukupuolta kahlitseva tekijä, joka ilmenee yhteiskunnallisella tasolla rakenteellisena väkivaltana. Yksilöllisellä tasolla tämä rakenteellinen väkivalta kehystää tyttöjen elämää intersektionaalisesti, esimerkiksi suhteessa siihen, millainen mahdollisuus tytöllä on käydä koulua.

5.1.3 Yhteisöjen sukupuoli

Yhteisöjen sukupuolella tarkoitan sitä, miten sosiaalityöntekijät jäsentävät sukupuolta erilaisten yhteisöjen avulla. Tulevissa aineisto-otteissa osoitan, kuinka sosiaalityöntekijät tarkastelevat sukupuolta osana maaseudun yhteisöä, sosiaalityön työyhteisöjä ja yhteisösosiaalityötä.

Osa sukupuolen määrittävyydestä peittyi ehkä yhteisöllisyyden alle. Tansaniahan on paljon yhteisöllisempi maa eivätkä yksilöt erottaudu toisistaan niin paljoa. Perhe on tärkeä ja jokaisella on siinä paikkansa. Perheen, naapureiden ja kyläyhteisön mielipiteillä on väliä. Perinteillä on väliä. Koska ihmiset eivät pyri erottumaan toisistaan, ei ehkä siksi sukupuolikäsityskään ole sen moninaisempi. (Kirjoitus F, nainen)

I feel united with everyone in the community as some of cultural roles are improved to balance power in the community, boy/men have started to perform different works as women/girls perform in our communities although some of the rural area it has become very difficult to create power balance as most of community members term creation of power balance as western culture and not relevant to their culture. (Kirjoitus B, mies)

Ensimmäisessä kirjoituksessa suomalainen sosiaalityön harjoittelija tuo esille kulttuurisen eron eli yhteisöllisyyden, joka jäsentää sukupuolen merkitystä tansanialaisessa kontekstissa. Sosiaalityön harjoittelija jäsentää sukupuolta osana tansanialaista yhteisöllistä kulttuuria, jossa sukupuoli-identiteetti rakentuu osana ryhmää ja perinteitä. Vastinparina tälle muodostuu yksilöllinen kulttuuri, jossa sukupuoli-identiteetin rakennus on minäkeskeisempää. Länsimaisessa kulttuurikontekstissa onkin tyypillistä rakentaa identiteettiä yksilöllisen ja ainutlaatuisen minätarinan muodossa (Ronkainen 1999, 37), jota voidaan edellä kuvatun kirjoituksen tavoin tarkastella osana sukupuoli-identiteettiä.

Toisessa kirjoituksessa tansanialainen sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan lähesty yhteisöjen sukupuolta negatiivisessa mielessä, vaan yhteisö on avain sosiaalityön tavoittelemaan muutokseen ja sukupuoliroolien murenemiseen. Tämä kuvaa sitä, miten sosiaalityö rakentuu yhteisölliselle jalustalle Afrikan maissa (luku 3.2). Yhteisö voi olla myös portinvartija, joka suhtautuu epäilevästi sosiaalityön tasa-arvopyrkimyksiin. Toisaalta kuten kirjoituksesta havaitaan, yhteisön epäilevä suhtautuminen voi johtua historiallisista käytännöistä, joissa länsimaiden harjoittamaa kolonialismia on oikeutettu naisten oikeuksien parantamisella. Esimerkiksi Enni Mikkosen (2017, 230) mukaan kolonialistiset valtarakenteet elävät naisten sosiaalista muutosta edistävissä toimissa Nepalissa. Ajattelen tämän olevan myös riskinä Tansaniassa, mikäli samalla sivuutetaan yhteisön keskeinen osa yksilön identiteettiä ja elämän merkitystä.

Välillä tuntuu, ettei työpäivissä ole tasapainoa: olemme joko koko päivän kentällä tai sitten toimistolla. Kummassakin on hyvät ja huonot puolet: kentällä aika ei käy niin pitkäksi ja usein tuntuu saavansa edes jotain aikaa tavatessaan perheitä ja ryhmiä. Samalla päiviä hallitsee epämääräisyys, koska aikatauluja ei ole ja lounaalle pääsy voi venähtää pitkälle iltapäivään. Lisäksi ei ole kunnollista vessaa saatikka mahdollisuutta pestä käsiä. Toimistolla pysyy puhtaana ja lounas sekä kotiin pääsy on taattu aikataulussa, toisaalta päivät kääntyvät helposti pitkäveteisiksi ja puudut-

taviksi. (Havaintopäiväkirja 16.8.2018) Lähdimme kävelemään pois ja kysyimme työntekijän tunnetta tapaamisesta. — — Työntekijä sanoi, että lapsen ongelma saattoi olla alun alkaen jokin parannettavissa oleva. Työntekijä myös totesi äitien tulevan niin aikaisin raskaaksi, etteivät he tiedä mitä tehdä lasten kanssa ja uskovat muita ihmisiä: kylässä äidit eivät välttämättä tiedä lääketieteestä ja uskovat muita ihmisiä. Olen tästä samaa mieltä: naiset tulevat raskaaksi ollessaan vielä itse lapsia ja jos sukulaiset eivät auta tai tiedä asioista lapsen ollessa sairas he voivat luulla lapsessa olevan paha henki. Tästä seuraa se, ettei lapsi pääse aikaisin hoitoon ja äidit merkitään huonoiksi äideiksi. (Havaintopäiväkirja 21.8.2018)

Yhteiskunnallisella tasolla yhteisöjen sukupuoli todentuu marginalisaationa maaseudulla. Tämä konkretisoituu havaintopäiväkirjan lukuisissa kuvauksissa kahdesta erilaisesta tilasta: kaupungin päätoimistosta ja maaseudun asiakastyöstä. Kuten edellä kuvaan, marginalisaatio maaseudulla todentuu juoksevan veden ja saniteettitilojen puutteessa. Sosiaalityön käytännöissä maaseudusta muotoutuu tila, jossa asiakastyötä tehdään ja tätä tilaa kehystää yhteisö. Esimerkiksi Ludovick Myumbon (2018, 83) tutkimuksessa nuorten naisten maalta kaupunkiin muuton taustalla oli perheen ja yhteisön syrjivä kohtelu. Marginalisaatio maaseudulla merkitsee myös naisten ja tyttöjen elämässä terveydenhuollon aukkoja, joita paikataan sukulaisten ja yhteisön voimalla. Myös Dorothy Nkuban (2007, 17) mukaan Tansanian maaseudulla on kaupunkia heikommat peruspalvelut, sähköverkostot ja infrastruktuuri, mikä vaikeuttaa kotitöiden tekemistä ja ylläpitää sukupuolittunutta työnjakoa.

Kuten havaintopäiväkirjassa kuvaan, äitiys on keskeinen osa maaseudulla elävien naisten ja tyttöjen elämää, koska maaseudulla naiset tulevat suhteellisen nuorena äideiksi ja perheet ovat usein monilapsisia (Unicef 2010, 2). Toisaalta niin sanottu epäonnistuminen äitinä voi aiheuttaa stigmaa yhteisössä.

Työntekijä: even like a inherit for the women. Slowly now they can inherit maybe they can inherit you know like a land, houses but now there is changing but this are still there. When I say changing it's in town but if you go interior. Yes, it's very terrible.

Elina: Yes, I have also notice that the place where we are working like when we go to the out of the town [Työntekijä: mmm] There is like a different.

Työntekijä: Yes, it is. It is.

Elina: Is really

Työntekijä: In town you can see because we are coming from different source. But when you going to the interior where they have the same cultural tradition you see the girls are still replacing. Not replace but they are not they are still “this work is for man this work is for woman.” Is still there. Is true. (haastattelu C, mies)

Loppujen lopuksi sukupuolella oli työssäni (tai edes vapaa-ajallani) paljon pienempi merkitys, kuin mitä olin ennen maahan tulemistä odottanut. Tosin paikalliset kaverini olivat pääsääntöisesti vähän ylempää keskiluokkaa ja paremmin koulutettuja kuin maaseutukyläisten tytöt. Työssä kuitenkin koin, että sekä minuun että naispuolisiin kollegoihini suhtauduttiin melko sukupuolineutraalisti. Sukupuolen merkitys korostui asiakasryhmässämme, joita olivat maaseutukyläisten tytöt: heidän elämänsä sukupuoli määräsi lapsesta asti hyvin vahvasti ja raskaaksi tuleminen keskeytti usein koulunkäynnin. (kirjoitus G, nainen)

Edellä olevissa aineisto-otteissa marginalisaatio maaseudulla muodostuu niissä rajoissa ja eronteissa, joissa naisten ja tyttöjen asemaa jäsennetään sosiaalityöntekijöiden binaariajattelun avulla: kaupunki-maaseutu, nykyaika-menneisyys, moderni-traditionaalinen, työntekijä-asiakas. Kaupunki värityy muutosta korostavaksi tilaksi, kun taas sosiaalityöntekijöiden työskentelemällä alueella korostuu traditionaalisten arvojen staattisuus. Tämä osoittaa hyvin, miten sukupuolta hahmotetaan usein vastakkainasettelujen avulla (Rossi 2010, 23). Sukupuolta jäsennetään siis osana maaseuduilla tehtävää sosiaalityötä, koska maaseudun ja kaupungin välinen raja on keskeinen tyttöjen asemaa jakava tekijä yhteiskunnassa. Toisaalta tällaisiin kahtiajakoihin on syytä suhtautua varauksellisesti, koska tällöin saatetaan ylläpitää kolonialistista ajattelutapaa, jossa sivuutetaan traditioiden yksilölliset elämänmerkitykset ja määritellään moderni kyseenalaistamatta hyväksi (Mikkonen 2017, 187).

Edellä toisessa kirjoituksessa suomalainen sosiaalityön harjoittelija kokee, ettei hänen sukupuolellaan ollut merkitystä työssä tai vapaa-ajalla päinvastoin kuin maaseudulla

asuvilla asiakkaila. Suomalaisella sosiaalityön harjoittelijalla on myös jonkinlainen vapaus valita, millaiseen yhteisöön hän haluaa kuulua, kun taas maaseudun tyttöjä ympäröivä yhteisö määräytyy heidän syntymänsä myötä. Toisin sanoen, kuten itsekin yllä olevassa haastattelussa merkityksellistän, niin myös muut sosiaalityöntekijät jäsentävät sukupuolta osana maaseudun traditionaalista kulttuuria, joka rajoittaa naisten ja tyttöjen oikeuksia. Esimerkiksi edellä haastattelussa tansanialainen sosiaalityöntekijä tuo esiin, kuinka maaseutuyhteisöissä naisella ei ole oikeutta periä aviomiehen tai vanhempien maita (Nkuba 2007, 218; Kehityspolitiisen toimikunnan matkaraportti 2016, 4).

Työntekijä2: — — So even our nation really looks after girls and mothers. This means that when you are a girl, you hope to become a mother. So, the community really addresses this issue. Organizations are coming up to fight for girls and women's issues so that they can be liberated economically so that they can fulfil their dreams about their future. Although we hear in other countries, in other regions these issues about female genital mutilation. But for our community that we work with, those things don't exist. Things like discrimination, female genital mutilation, it doesn't exist. (Haastattelu A, nainen, käännös swahlista)

Tansaniassa kohtasin harjoitteluni aikana tilanteen, jossa korostui naisen itsemääräämisoikeuden heikkous. Tilanteessa avioliitossa elävän nainen oli parisuhdeväkivallan uhri. Naisen mahdollisuudet hakea eroa väkivaltaisesta puolisosta oli kuitenkin kiistanalainen paikallisessa kontekstissa. Olen sisäistänyt sosiaalityön ihmisoikeustyöksi, joten siitä näkökulmasta tilanne olisi ollut selkeä; parisuhdeväkivalta rikkoo naisen fyysistä ja henkistä koskemattomuutta ja naisella on täysi oikeus ottaa ero puolisostaan, jos niin päättää – eikä siihen tarvita syytä. Tansanian kontekstissa kysymys oli kuitenkin vaikea, koska kyseinen pariskunta kuului heimoon, jossa naisen nähdään vahvasti kuuluvan miehen päätäntävällän alle. Toisin sanoen naisen oikeutta erota miehestä ei tunnusteta kyseisen paikallisen heimon piirissä, vaikka virallinen lainsäädäntö sanookin toista. (kirjoitus K, nainen)

On otettava huomioon, että Tansaniassa on runsaasti alueellisia eroja, jotka vaikuttavat naisten ja tyttöjen asemaan. Edellä olevista aineisto-otteista havaitaan, että marginalisaatio maaseudulla ei tarkoita kaikkea maaseutua Tansaniassa vaan viittaa alueen sisäisiin heimoihin ja suurempiin alueellisiin kokonaisuuksiin. Esimerkiksi tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen yleisyys vaihtelee alueittain Tansaniassa (Federal Ministry for

Economic Cooperation and Development 2011). Edellä haastattelussa kysyin, miten yhteisö vaikuttaa sosiaalityön käytäntöihin tyttöjen ja naisten kohdalla. Tansanialainen sosiaalityöntekijä ei näe äidiksi tuloa pelkästään negatiivisessa mielessä, vaan myös kohtana, joka on otettava sosiaalityössä ja yhteisössä huomioon. Naiset saattavat nauttia yhteisön kunnioitusta äiteinä. Marginalisaatio maaseudulla merkitsee siis erilaisia tilanteita eikä kyseessä ole staattinen ilmiö.

Edellä suomalainen sosiaalityön harjoittelija huomauttaa sosiaalityön olevan ihmisoi-keustyötä, jossa esimerkiksi kehon koskemattomuus ja turvallisuus ovat keskeisiä yksilön oikeuksia. Samalla huomataan, ettei asia ole näin yksinkertainen yhteisöllisessä kontekstissa ja suomalainen sosiaalityön harjoittelija kuvaa sitä, miten paikallinen yhteisö ja heimo voivat ylläpitää naisen haavoittuvaa asemaan, vaikka kansallisen lainsäädännön puitteet olisivatkin erilaiset. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu yhteisöjen ylläpitävän patriarkaalisia käytäntöjä, vaikka ne olisi kielletty kansallisella ja kansainvälisellä tasolla (Dutt & Grabe 2017, 316; Opoku 2017, 255).

— — *Kuitenkin kulttuuriero järjestön paikallisten työntekijöiden kanssa näkyi myös sukupuolikäsityksessä jonkin verran. Esimerkiksi järjestön naistyöntekijöiden sana painoi nähdäkseni vähemmän kuin miesten, ja työn- ja vastuunjako oli osin sukupuolittunutta.* (Kirjoitus J, nainen)

Sukupuolen merkitys on havaittavissa myös itse työpaikalla. Johtaja on mies ja kenttätyöntekijät naisia. Lähes aina työntekijöiden tulee alistua johtajan mielipiteeseen asiassa kuin asiassa, vaikka heillä olisi hyvät perusteet omaan kantaansa. Tässä voi toki olla paljon merkitystä myös johtaja-alais-asetelmalla, mutta oma tuntemukseni on, että sukupuolella on myös vaikutusta. Naispuolisten työntekijöiden työnkuvaan kuuluu tietysti myös toimiston siisteyden ylläpito. Itse en koe, että sukupuoleni olisi vaikuttanut siihen, miten minuun suhtaudutaan työpaikalla. Onko sitten niin, että johtaja tietää sukupuolten olevan tasa-arvoisempia länsimaissa, ja sallii siksi minun haastaa häntä enemmän. (Kirjoitus H, nainen)

Aineiston esimerkeissä suomalaiset sosiaalityön harjoittelijat tuovat esille työyhteisön sukupuolittuneet käytännöt. Heidän mukaansa paikallisilla naistyöntekijöillä on heikommat vaikutusmahdollisuudet suhteessa miestyöntekijöihin. Suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden kirjoituksissa työyhteisön sukupuolineutraalius kyseenalaistuu ja

sen merkitys todentuu yhteisön valtasuhteissa. Työelämää voidaankin pitää keskeisenä sukupuolieron ja hierarkian tuottamisen paikkana (Julkunen 2010 139).

Toisaalta työpaikan hierarkkiset asetelmat voivat kytkeytyä työn kulttuuriseen kontekstiin eli toimintatapoihin, joissa yhteisön hierarkkisesti ylempää tai iäkkäämpää henkilöä ei ole tapana kyseenalaistaa. Lisäksi sukupuolen merkitys vaihtelee suhteessa työntekijöiden muihin ominaisuuksiin. Esimerkiksi toisessa kirjoituksessa suomalainen sosiaalityön harjoittelija pohtii, ettei hänen sukupuolellaan ollut merkitystä länsimaisen taustan takia. Työyhteisössä sukupuolen merkitys kuitenkin risteytyy työntekijöitä määrittävien muiden kategorioiden avulla. Tätä voidaan tarkastella osana työelämän feminististä tutkimusta, jossa huomioidaan naisten väliset erot kuten yhteiskunnallinen asema, koulu- tus, ikä ja etninen sekä kulttuurinen tausta suhteessa työelämään (Korvajärvi 2010, 184).

In my workplace gender means having equal access and same rewards, resources and opportunities between men and women. Gender equality is important in my workplace not only because it is “fair” and “the right thing to do”, but because it is also linked to a country’s overall economic performance. However, the gender gap in workforce is still prevalent; women continue to earn less than men, are less likely to advance their careers as far as men. At the same time, men have less access to family-friendly policies such as parental leave. (Kirjoitus A, mies)

At work, gender balance power between female staff and male staff as there are no specific work specified for female or male, so all works are being performed with all staff without considering gender. (Kirjoitus B, mies)

Suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden kirjoitukset ovat ristiriidassa edellä olevien tansaniaalaisten sosiaalityöntekijöiden näkemysten kanssa siitä, onko sukupuolella merkitystä työpaikalla. Tansanialaiset sosiaalityöntekijät tuovat esille, että työpaikalla pyritään tasa-arvoiseen kohteluun eikä sukupuolella ole merkitystä. Toisaalta kuten ylempässä kirjoituksessa mainitaan, työn rakenteelliset tekijät, kuten epätasapaino palkoissa ja vanhempainvapaissa, voivat aiheuttaa naisten ja miesten välille eriarvoisuutta työyhteisössä. Edellä kuvattujen suomalaisten ja tansaniaalaisten työntekijöiden vastauksien ristiriitaa, voidaan pohtia osana työyhteisön sukupuolineutraalia ihannetta eli sitä, miten

sukupuolen merkitys halutaan usein sivuuttaa työpaikalla (Korvajärvi 2010, 190). Suomalaisen sosiaalityön harjoittelijoiden voi olla helpompi tarkastella tansaniaista työyhteisöä kriittisemmin, koska he ovat ainakin jollakin tavoin työyhteisön ulkopuolisia jäseniä.

There are situations in my work where gender weakens customers participation for example in sessions where couples meet in community discussions women feel inferior and are not free to share their views, opinions and experiences this may be due to fearing their husbands, But when the couples are being separated that's women group and men group the women share their views, opinions and experiences freely. (Kirjoitus E, nainen)

Kysyin kokemusasiantuntijalta, mitä mieltä hän on tyttöryhmästä, johon säännöllisesti osallistuu:

Kokemusasiantuntija: Yes, I do like it. If maybe you can [epäselvä sana] them many girls if they came those who are out of school girls you can change different ideas and advice you maybe advising each other in good things and changing different ideas sharing together. (haastattelu B, nainen)

Yhteisöjen sukupuoli todentuu yksilöllisellä tasolla yhteisösosiaalityönä. Sosiaalityön käytännöissä tämä konkretisoituu vertaisryhmien organisoimisessa, siltojen rakentamisessa ja verkostotyössä. Tämä liittyy sosiaalityössä kontekstiin, jossa yksilöiden ja perheiden haasteellisissa elämäntilanteissa sukulaisten, naapureiden ja ystävien tuki on ehdotonta, koska se on usein ainoa sosiaaliturvan muoto Tansaniassa. Myös Jean Burken & Balthazar Ngonyanin (2004, 40) ovat huomauttaneet tansanialaisen sosiaalityön rakentuvan kollektiiviselle toiminnalle ja yhteisöperustaisille palveluille. Edellä tansanialaisen sosiaalityöntekijän kirjoituksesta huomaa, kuinka sukupuoli voi heikentää yksilöiden osallisuutta yhteisösosiaalityön käytäntöihin, jos miehet ja naiset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa tilanteessa. Tällöin sukupuoli jäsentyy osana patriarkaalista yhteisöä.

Patriarkaalisen yhteisön lisäksi yllä olevassa haastattelussa keskustelen kokemusasiantuntijan kanssa sosiaalityön järjestämistä vertaisryhmistä koulun ulkopuolisille tytöille.

Dorothy Nkuban (2007, 158—160) tutkimuksessa, Tansanian maaseudulla elävät naiset kokivat ryhmätoiminnan vahvistavan itsetuntoa, vertaisuutta ja mahdollistavan verkostojen rakentamisen. Kuten yllä kokemusasiantuntija esittää, tässä tutkielmassa vertais-tukiryhmä mahdollistaa yhteisöllisyyden kokemuksen. Se hälvittää stigman painoa, jota esimerkiksi raskaaksi tulo aiheuttaa. Tyttöryhmien organisointia voidaan siis tarkastella feministisestä näkökulmasta, jossa lähtökohdaksi otetaan kollektiivinen toiminta ja tyttöjen kokemus. Lisäksi työskentely perustuu sironvastaiselle sosiaalityölle, jossa tytöillä on mahdollisuus puhua ja jakaa ajatuksiaan. (Dominelli 1997, 28.)

Tiivistäen jälleen tämän luvun teeman, yhteisöjen sukupuolella tarkoitan sosiaalityöntekijöiden tapaa jäsentää sukupuolta osana yhteisöä. Yhteiskunnallisella tasolla yhteisöjen sukupuoli saa herkästi negatiivisen sävyn, kun se kytkeytyy osaksi patriarkaalista ja traditionaalista maaseutua. Toisaalta sosiaalityön tutkimuksessa marginalisaatio tarkoittaa toiseutta, erilaisuutta ja tilanteisuutta (Juhila 2006, 104—105). Tässä teemassa marginalisaatio maaseudulla viittaa sosiaalityöntekijöiden tuottamiin rajoihin traditionaalisen maaseudun ja modernista kaupungin välillä.

On muistettava, etteivät patriarkaaliset kulttuuriset käytännöt yksinään heikennä naisten ja tyttöjen asemaa, vaan on tärkeä tiedostaa maaseudun sosiaaliset ja taloudelliset olosuhteet. Suurin osa köyhyydestä sijoittuu maaseudulle Tansaniassa (Kepa 2007; The World Bank 2017). Marginalisaation merkitys myös vaihtelee yksilöiden elämäntilanteissa ja siirtymävaiheissa. Yhteisöjen sukupuoli teema todentuu sosiaalityön yksilöllisellä tasolla työyhteisön ja yhteisösosiaalityön avulla. Sukupuoli kietoutuu osaksi valtaa työyhteisössä. Sukupuolittunut työnjako onkin tunnistettavissa kaikissa yhteisöissä, mutta sen syvyys voi vaihdella (Ronkainen 1999, 65). Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa yhteisöjen sukupuoli jäsentyy osana yhteisösosiaalityötä, jossa sukupuoli voi merkitä vertaisuuden ja voimaantumisen mahdollisuutta.

5.1.4 Tavoitteena tasa-arvon sukupuoli

Tavoitteena tasa-arvon sukupuoliteema tarkoittaa sitä, miten sosiaalityöntekijät jäsentävät sukupuolen merkitystä osana tasa-arvoisen yhteiskunnan rakentamista. Tällöin miehet ja naiset olisivat yhdenvertaisessa asemassa suhteessa toisiinsa esimerkiksi työelä-

mässä, taloudessa ja perheessä. Samalla tasa-arvon sukupuoli rakentuu mielikuvassa, jossa miesten toimintakenttä on normi, johon naisten on ikään kuin päästävä sisälle saavuttaakseen täysivaltaisen jäsenyyden yhteiskunnassa (Saari 2012, 178).

Työntekijä käänsi meille, että oli sanonut tytöille, että tässä maassa toimitaan yhdessä: presidentti toimii maan puolesta, ministerit toimivat yhteisen hyvän puolesta ja järjestö toimii niin, että he auttavat perheitä. Tämä on järjestön velvollisuus, kun taas tyttöjen velvollisuus on kasvattaa lapsensa: ehkä antaa lapsilleen koulutus mahdollisuuksia, mitä vain, mutta luoda tulevaisuutta. (Havaintopäiväkirja 26.6.2018)

We empower women in the following ways; By imparting knowledge which improves their awareness on different aspects of life such violence and HIV. Through teaching entrepreneurship skills (life skills), we empower women/girls to engage I small businesses like selling Batik and food products like 'Mandazi', cakes & 'Chapati'. (Kirjoitus B, mies)

Tavoitteena tasa-arvon sukupuoliteemalla tarkoitan sosiaalityön tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa, jonka tavoitteena on mahdollistaa tytöille yhdenvertainen asema yhteiskunnassa. Kuten edellä olevat aineisto-otteet osoittavat, tasa-arvon sukupuolen teema todentuu sosiaalityöntekijöiden motivoivassa puheessa, tietoisuuden lisäämisessä ja taloudellisten mahdollisuuksien etsinnässä. Taloudellisten mahdollisuuksien etsintä voi liittyä myös sosiaalityön kontekstiin, jolloin esimerkiksi raskaaksi tulleiden ja lapsensaaneiden alaikäisten tyttöjen kohdalla omatoiminen työllistyminen ja pienyrittäjyys ovat usein ainoa vaihtoehto rakentaa tulevaisuutta.

Kuten edellä havaintopäiväkirjassa kuvaan, sosiaalityöntekijät määrittelevät tytöille velvollisuuden huolehtia lapsistaan. Tämä liittyy siihen, että monen lapsen isä katoaa paikalta, koska lainsäädännön mukaan on rangaistavaa täysi-ikäisen saattaa alaikäisen tyttö raskaaksi; siitä voi seurata miehelle vankeutta. Toisaalta Rachel Haguesin (2017, 114) havaitsi kenttätöössään, että lakia sovelletaan harvoin Tansaniassa, mikä asettaa tytöt yksin vastuuseen lapsesta. Edellä esitetyistä aineisto-otteista ilmenee, että tyttöjen jäädessä yksihuoltajiksi sosiaalityöntekijät pyrkivät parantamaan tyttöjen asemaa tasa-arvoisten taloudellisten mahdollisuuksien tavoittelulla. Tämä on ymmärrettävä sitä todellisuutta vasten, ettei Tansaniassa köyhillä perheillä ole mahdollisuutta tukea tyttäri-

ään taloudellisesti. Usein näiden perheiden nuorilta odotetaan itsenäistä toimeentuloa ja aikuisuutta 15-16-vuotiaina. (Stark 2017b, 898.)

Mielestäni on myös tärkeää huomioida, että perinteisten sukupuoliroolien välisen epätasa-arvon lisäksi tansanialainen yhteiskunta on huomattavan syrjivä myös esimerkiksi seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Vähemmistöryhmien kohdalla ei oikeastaan ehkä edes voida puhua tasa-arvosta tai epätasa-arvosta, kun jo valtion hallinto on määrittänyt asian jyrkän tuomittavaksi. Esimerkiksi homoseksuaalisuus on Tansaniassa kriminalisoitu ja nykyisen presidentin voidaan käsittääkseni kuvata jopa vainonneen homoja. Naiseus sentään on Tansaniassa laillista ja naisten hyvinvoinnin parantamiseksi on paikallisillakin halua työskennellä ainakin ruhonjuuritasolla. (Kirjoitus N, nainen)

Sukupuolten välistä tasa-arvoa ei voi mielestäni tarkastella samalla tavalla Tansaniassa kuin Suomessa kulttuurin ja elintason eron takia, ja jonkinasteinen työnjako voi olla perusteltua ja toimivaa. Naisen, lapsen ja seksuaalivähemmistöjen asemassa on kuitenkin paljon sellaista minkä näen yksiselitteisesti ongelmana ja muutostarpeena ja joka ei ole perusteltavissa perinteellä ja kulttuurilla. (Kirjoitus F, nainen)

Sukupuolen lisäksi myös seksuaalisuus on täysin heteronormatiivista ja homoseksuaalisuus on laissa kiellettyä. (kirjoitus H, nainen)

Tavoitteena tasa-arvon sukupuoliteema tarkoittaa kaksinapaista sukupuolikäsitystä, jossa sukupuolten välinen tasa-arvo ymmärretään naisten ja miesten väliseksi asiaksi. On kuitenkin huomioitava, että tasa-arvon voi ymmärtää myös moninaisempana, kuten edellä suomalaiset sosiaalityön harjoittelijat tuovat esille. Tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa tai haastatteluissa eivät nousseet esiin seksuaalivähemmistöjä koskevat aiheet, mihin on voinut vaikuttaa oma toimintani (luku 4.4). Yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat kuitenkin sosiaalityöhön tansanialaisessa kulttuurikontekstissa; esimerkiksi valtionpolitiikka voi vaikuttaa siihen, ettei sosiaalityössä ylipäätään voida huomioida seksuaalivähemmistöjen oikeuksia, koska se on jo itsessään kriminalisoitua (Ulkoministeriö 2014). Yllä suomalainen sosiaalityön harjoittelija ei kuitenkaan halua selittää tätä perinteellä ja kulttuurilla. Tällöin hän myös välttää sortumasta kulttuuriseen relativismiin.

Työntekijä: another thing is like to this can be my additional. And to get all stakeholder, institutions to give a room and then to this gender-balance issues to be including everywhere. [Elina: yea] Everywhere. In the community, in the church, in the mosque, in the whenever, in the school, in the organization, in the prison, in the police, like whenever the gender balance to be something very including. (haastattelu C, mies)

Yhteiskunnallisella tasolla tasa-arvoisen sukupuolen huomioimisen merkitys korostuu eri instituutioissa. Kysyin yllä haastateltavalta, haluaako hän lisätä aiheeseen jotain ja vastauksessa korostui sukupuolen huomioiminen useilla eri yhteiskuntasektoreilla kuten uskonnossa, koulutuksessa, työelämässä ja virkakoneistotasolla. Tästä voidaan käyttää käsitettä sukupuolen valtavirtaistaminen, joka tarkoittaa sukupuolten välisen tasa-arvon sisäistämistä rakenteiden kehittämiseen ja päätöksentekoon (Saari 2012, 178). Tällöin Tansaniassa tehtävää sosiaalityötä voidaan tarkastella osana rakenteellista vaikuttamista, jossa valtavirtaistaminen voi mahdollistaa tasa-arvoisen yhteiskunnan. Yhteiskunnallisella tasolla Tansaniassa valtavirtaistaminen todentuu jo esimerkiksi parlamentin kiintiöpaikoissa naisille (Tanzania National Elections Gender Assessment 2016, 4).

We also aim for Problematize the related issues of gender violence and HIV and bring them into the public realm (frame VAWG as social problem), reposition gender violence and HIV by promoting and modelling positive individual and collective attitudes and behaviors toward prevention, increase girls' safety, agency and voice by strengthening and expanding girl-centered programming platforms that equip girls and young women with protective assets. Build gender equitable relationships among females and males ages 14-19 in and out of school. (kirjoitus C, nainen)

Keskeinen sosiaalityön toimintakenttä on tietoisuuden lisääminen tasa-arvoisesta sukupuolesta yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla. Kuten edellä kirjoituksesta huomaa, tasa-arvon tavoittelussa korostuu sosiaalityön asianajo ja puolesta puhuminen. Esimerkiksi tuomalla julkisuuteen sukupuolittuneen väkivallan ongelmat, sosiaalityöntekijät pyrkivät murtamaan eriarvoisia rakenteita. Tietoisuuden lisääminen aiheesta on tärkeää Tansaniassa, koska usein väkivaltaa ei nähdä ongelmallisena perheissä ja parisuhteissa (McCleary-Sills ym. 2016, 229).

Rakenteellisesta vaikuttamisesta voidaan käyttää sorron vastaisen sosiaalityön käsitettä, jossa sosiaalityöntekijät tarkastelevat sosiaalisten ongelmien taustalla vaikuttavia sortavia rakenteita kriittisesti ja pyrkivät yhteiskunnalliseen muutokseen (Healy 2005, 179). Edellä sosiaalityöntekijä lähestyy tyttöyttä sukupuolierityisenä kysymyksenä, joka on otettava projektien ja toiminnan lähtökohdaksi. Tasa-arvoisen sukupuolen ajatellaan vähentävän sosiaalisia ongelmia; esimerkiksi Tansaniassa HIV-infektio on yleinen nuorilla naisilla ja naiset sairastuvat siihen keskimäärin enemmän kuin miehet. Tämä johtuu siitä, että naisilla on usein vanhempi kumppani ja he avioituvat miehiä nuorempana. (UNAIDS 2017; Global information and education on HIV and AIDS 2018.) Tähän pyritään puuttumaan tasa-arvoisen sukupuolen tavoittelulla erilaisissa institutionaalisissa tiloissa.

Haastattelussa kysyin, millaista tukea pojat tarvitsevat.

Työntekijä: You know they have same need actually and once I have been working with children and then I know they have same need. Except the way because they are coming different families if you gather them they might have different perception on how they see maybe they see: "ok we don't need any girls." [Elina: Yea] But in reality they have same need. And so, we help when we are supporting this child is equal. We don't say "because you are girl, because you are boy" [Elina: naurahtaa] So, we empower them. Except when you come to like reproduction, reproductive health is where we talk them separately [Elina: Yea] and then maybe for maybe in future we start talking to them together. Because they have something in common. And then here we are. (Haastattelu C, mies)

Sukupuolella oli mielestäni merkitystä työssämme kaiken aikaa. Pyrin itse kohtelemaan sekä tyttöjä että poikia samalla tavalla, mutta koin, että vahvat sukupuoliroolit vaikuttivat omaan työhöni ja työskentelyyni Tansaniassa (Kirjoitus N, nainen)

Edellä suomalainen sosiaalityön harjoittelija kuvaa pyrkimystään tasa-arvoiseen tai sukupuolineutraaliin toimintaan, mutta samalla hän tiedostaa, ettei lähestymistapa ole mahdollinen sukupuolijärjestelmän takia tansanialaisessa kulttuurikontekstissa. Ennen tätä haastattelussa käsitellään sitä, miten yksilöllisellä tasolla tavoitteena tasa-arvon sukupuoli saattaa kompastua sukupuolineutraaliin sosiaalityöhön, jossa sosiaalityöntekijä sivuuttavat sukupuolen merkityksen osana työntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaiku-

tusta vetoamalla tasa-arvoiseen lähestymistapaan. Tällöin myös sivuutetaan sukupuolen merkitys osana marginalisaatiota.

Tansanialainen sosiaalityöntekijä korostaa tyttöjen ja poikien tarpeiden olevan samantaisia. Tämä voi liittyä myös tansanialaiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin, jossa yksilöiden perustarpeiden kuten ruuan, vaatteiden ja asunnon turvaaminen ovat keskeinen osa sosiaalityötä (Mwanza 2010; ks. Manzanera-Ruiz & Lizárraga 2015, 221). Näitä perustarpeita voidaan pitää suhteellisen universaaleina sukupuolesta riippumatta.

Edellä tansanialainen sosiaalityöntekijä jäsentää sukupuolta osana lisääntymisterveyttä, joka on keskeinen yhteiskunnallinen tekijä, joka asettaa naiset ja miehet eriarvoiseen asemaan. Seksuaaliterveydestä puhutaan erikseen tyttöjen ja poikien kanssa, minkä taustalla on aiheen tabumaisuus (luku 5.1.2 Kahlittu sukupuoli). Tansanialainen sosiaalityöntekijä piirtää kuitenkin tulevaisuuteen toisenlaisen kuvan, jossa pojat ja tytöt tavaataan yhdessä sosiaalityön ryhmätapaamisissa. Myös maskuliinisuutta Tansaniassa tutkinut Margrethe Silberschmidtin (2004, 245) mukaan naisten seksuaaliterveyttä tukevilla strategioilla on huomioitava miehet, koska miehet voivat kokea tietoisuuden lisäämisen uhkana tai vallan menettämisenä. Sosiaalityön käytännöissä on siis huomioitava myös miehiin ja maskuliinisuuteen liittyvät kysymykset, jotta tasa-arvoinen yhteiskunta on mahdollista saavuttaa.

Kokemusasiantuntija: Boys need help but not like a girl. Many boys when they reaching that old age adult age the boys they have been already [epäselvä sana] the knowledge because you are boy you can go everywhere. But so, for boys they should be educated because they give girls problem by giving them pregnant also some boy you find they do not have jobs also [epäselvä sana] to encourage themselves different job for their future. (Haastattelu B, nainen)

Ei ole riittävää, jos sosiaalityön käytännöt kohdentuvat vain naisten ja tyttöjen kanssa työskentelyyn, kuten kokemusasiantuntija tuo esille. Kysyin häneltä, millaista tukea pojat tarvitsevat. Alkuun kokemusasiantuntija pohtii tuen erilaisuutta, koska pojat eivät ole yhtä kahlittuja kuin tytöt. Mikäli poikia ei huomioida sosiaalityössä niin samalla myös pojilta saatetaan evätä mahdollisuudet seksuaaliterveydestä puhumiseen. Tällöin

perhesuunnittelun vastuu kaadetaan tytöille. Kokemusasiantuntijan pohdinta poikien tuesta työllistymiseen voi linkittyä osaksi miehen taloudellista vastuuta perheessä. Yllä oleva aineisto-ote osoittaa, miten sekä pojat että tytöt hyötyvät sosiaalityöstä tansanialaisessa kulttuurisessa kontekstissa. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu tansanialaisten miesten väkivaltaisuuden taustalla olevan kouluttamattomuutta, työttömyyttä ja köyhyyttä (Silberschmidt 2004, 242). Lisäksi sosiaaliset ja kulttuuriset käsitykset kovasta maskuliinisuudesta ylläpitävät patriarkaalisia sukupuolirooleja (Myumbo 2018, 83).

In my work ‘Gender’ refers to the socially-constructed roles of and relationships between men and women. Gender concerns men and women, including conceptions of both femininity and masculinity. Gender does not mean focusing solely on women or females, but rather on the inequalities between males and females, and should not be confused with feminism or women’s studies. (Kirjoitus D, nainen)

Pääpaino harjoittelussa oli tyttöjen ryhmän toiminnassa, joten harjoitteluni oli siten jo lähtökohtaisesti ”sukupuolittunut”. Se, että järjestö panostaa nimenomaan tyttöjen kanssa työskentelyyn ei tietenkään ollut sattumaa. Asiaa tutkimatta voisin kuvitella, että sukupuolten välistä tasa-arvokehitystä on Tansaniassa tapahtunut paljonkin viime vuosikymmeninä. Silti ei voida missään tapauksessa väittää, että tyttöjen ja naisten asema olisi lähellekään tasa-arvoinen poikiin ja miehiin nähden (Kirjoitus M, nainen)

Ensimmäisessä kirjoituksessa tansanialainen sosiaalityöntekijä määrittelee gender-käsitteen sosiaalisen konstruktion avulla ja huomauttaa, ettei sosiaalisessa sukupuolella ole kyse vain naisten asiasta. Käsite on ymmärrettävä osana historiallista ja kulttuurista jatkumoa, mikä tuo naisten ja miesten välille eriarvoisuutta. Samalla on kiinnostavaa, miksei sosiaalityöntekijä ajattele tämän liittyvän feminismiin. Toisaalta esimerkiksi Mary Kolawolen (2004, 251—252) mukaan Afrikan maissa monilla on ristiriitainen suhde feminismiin, koska seksuaalisuudesta ei ole ollut sopivaa puhua.

Toisessa kirjoituksessa suomalainen sosiaalityön harjoittelija tuo esille miesten ja naisten välisen eriarvoisuuden Tansaniassa, joka on myös lähtökohta sosiaalityön käytän-

nöille. Tyttöryhmää voidaan lähestyä sukupuolierityisenä toimintana, jossa sosiaalityöntekijät tiedostavat eriarvoisten rakenteiden vaikutukset tyttöjen elämään. Näin ollen sosiaalityöntekijä ottavat sukupuolten välisen tasa-arvon tavoitteeksi, johon pyritään sukupuolierityisillä käytännöillä esimerkiksi järjestämällä vertaistuki- ja ryhmätoimintaa tytöille (luku 5.1.4 Yhteisöjen sukupuoli).

Olen siis esittänyt, tavoitteena tasa-arvon sukupuoliteeman tarkoittavan sosiaalityön tulevaisuuteen orientoituvaa toimintaa, jossa tavoitellaan tasa-arvoista yhteiskuntaa. Tasa-arvo ymmärretään miehen ja naisen väliseksi ideaalitulaksi, jossa miesten toimintakenttä avataan naisille esimerkiksi työelämässä ja taloudessa. Yhteiskunnallisella tasolla tavoitteena tasa-arvon sukupuoli jäsentyy osana erilaisia yhteiskunnallisia instituutioita, joissa sukupuolten välinen tasa-arvo on valtavirtaistettava osaksi päätöksentekoa ja toimintaa. Tasa-arvo ei kuitenkaan koske kaikkia, vaan esimerkiksi homoseksuaalien ihmisoikeuksia poljetaan raskaasti tansanialaisessa yhteiskunnassa (Human Right Watch 2018). Samalla on muistettava seksuaalivähemmistöjen haavoittuvan aseman juurien kytkeytyvän osaksi kolonialismia (Ulkoministeriö 2014; Helsingin Sanomat 2018). Sosiaalityön yksilöllisellä tasolla tavoitteena tasa-arvon sukupuoliteema voidaan ymmärtää sukupuolineutraalina tai sukupuolierityisenä lähestymistapana, jolla pyritään tavoittamaan tasa-arvon sukupuoli.

5.2 TYTTÖJEN JA NAISTEN TOIMIJUUS SOSIAALITYÖSSÄ

Edellä olen käsitellyt sukupuolen jäsentymistä ja sosiaalista järjestystä sosiaalityössä Tansaniassa neljän erilaisen teeman avulla. Olen tarkastellut sukupuolta osana sosiaalityön yhteiskunnallista ja yksilöllistä tasoa. Seuraavaksi yhdistän nämä tasot tarkastelemalla, millaisia toimijuuksia tytöille ja naisille tuotetaan sosiaalityössä neljän edellä kuvatun teeman avulla.

5.2.1 Ikuiset äidit

Sukupuolijärjestyksen performanssiteema tuottaa toimijuuden ikuisista äideistä. Tämä tarkoittaa sitä, miten yhteiskunnalliset sukupuoliroolit ja sukupuolijärjestys kehystävät sosiaalityöntekijöiden käsityksiä naisista ja tytöistä äiteinä. Lisäksi sosiaalityön asiak-

kaina on runsaasti lapsen saaneita naisia ja tyttöjä, koska vanhemmaksi tullaan nuorina ja yksinhuoltajuuteen liittyvä köyhyysriski koskettaa erityisesti äitejä.

Työntekijä kertoi, että viime vuonna hän oli ehdottanut lapsen siirtämistä johonkin muualle, mutta toinen työntekijä oli sanonut, että äiti on itse siisti ja etteivät he voi viedä lasta äidin luota ja näin tämä vain oppii, että lapsia voi vain tehdä kantamatta vastuuta. (2.8.2018) Sekä järjestön työntekijöille että minulle vaikeinta on ymmärtää, että äiti on käytännössä kykenevä huolehtimaan lapsesta; hän ei ole sairas ja hän käy töissä. Tästä huolimatta äiti ei vaikuta tekevän elämäkään, että lapsen tila paranisi. Jako niihin, jotka ansaitsevat ja eivät ansaitse apua tuntuvat todentuvat näissä puheissa, joita kohdistamme äiteihin. (8.8.2018) Keskustelimme lapsen äidistä ja yksi harjoittelija totesi, että olisi niin kiinnostavaa päästä juttelemaan mitä hänelle on tapahtunut tai mitä hänen mielellään on. Työntekijä vastasi tämän olevan totta ja kertoi, että ehkä äiti on raiskattu, koska tätä tapahtuu paljon: mies raiskaa naisen ja nainen yrittää aborttia, mutta ei saa sitä tehtyä ja synnyttää lapsen, jota on vaikea kasvattaa ja rakastaa. (9.8.2018 havaintopäiväkirja)

Kuten edellä huomataan, sosiaalityöntekijöiden toiminnassa korostuu äitejä vastuuttavat sävyt. Äidit, jotka eivät kannu vastuuta lapsistaan, määritellään herkästi huonoiksi naisiksi tai tytöiksi, joihin kohdistetaan runsaasti sosiaalityön huolipuhetta. Esimerkiksi Suvi Keskinen (2005, 315) mukaan auttamistyössä äideistä rakennetaan lasten turvaajia, jolloin heidän voimattomuudestaan muodostuu uhkatekijä.

Toisaalta kuten edellä havaintopäiväkirjasta huomataan, tämän tutkielman ikuisen äidin toimijuuteen vaikuttaa sosiaalityötä ympäröivä konteksti, jossa lapsen huolenpito ja kasvatusta ovat perheen ja sukulaisten vastuulla, eikä järjestön sosiaalityöntekijöille ole mahdollisuutta taloudellisesti tukea tai sijoittaa lasta kodin ulkopuolelle äidin ollessa elossa ja terve. Kun lapsien isät usein katoavat paikalta eikä viranomaisjärjestelmä suojele lasta, niin sosiaalityöntekijöiden vaihtoehdoksi jää äidin kontrollointi ja vastuuttaminen. Äidit saattavat vastustaa heihin kohdistuneita odotuksia hiljaisina toimijoina. Esimerkiksi havaintopäiväkirjassa kuvaan tilannetta, jossa äiti suhtautuu näennäisen passiivisena sosiaalityön vastuuttamisyhtymisiin. Toisaalta Kirsi Nousiainen (2004, 64) on huomauttanut, että äitejä moralisoivien tai syyttävien viestien olevan hyvin satuttavia niiden kohteeksi joutuville äideille ja äidin voi olla vaikea ottaa niitä vastaan. Kuten edellä havaintopäiväkirjan lopusta huomataan, että äidin näennäisen välinpitämät-

tömyyden taustalla voi olla traumaattinen kokemus, joka tekee äidin toiminnasta inhimillisen ja ymmärrettävän.

Meillä oli useita asiakasperheitä, joiden isät olivat avioituneet uudelleen ja muuttaneet uuden kumppanin luo. Asiakasperheisiimme saattoikin kuulua äidin ja lasten lisäksi esimerkiksi isovanhempi/isovanhemmat. Tällöin isän, miehen, roolin hoitivat äiti ja/tai isovanhempi/isovanhemmat. (Kirjoitus N, nainen)

Society expects women and /or girls to want things like: a husband/partner, a home, or children. However, in my point of view women and/or girls want something more: such as a career. Unfortunately, this is still not entirely easy for a woman to find a workplace that gives her everything she needs to feel satisfied and successful. Because most of the employers and jobs are not female-friendly yet. (kirjoitus A, mies)

Ensimmäisessä kirjoituksessa sosiaalityön harjoittelijaa käsitteellistää ikuisia äitejä osana sukupolveutuvaa jatkumoa. Isovanhemmat ja isoäidit ovat keskeinen lapsista huolehtiva taho Tansanian maaseudulla. Lisäksi avioerot ovat yleistyneet ja useat miehet menevät uusiin naimisiin tai muuttavat kaupunkiin (Otiso 2013, 146). Miesten poissaolo voi myös liittyä maaseudulla asuvien perheiden taloudelliseen selviytymisstrategiaan, jossa mies lähtee kausitöihin muualle (Nygren ym. 2016, 219). Tällöin myös ikuisen äidin toimijuus laajenee äidin ottaessa perinteiset isän tehtävät hoidettavakseen. Toisaalta tätä toimijuutta kehystävät kulttuuriset rajoitteet, joissa miehellä on mahdollisuus kadota, kun taas äitiys merkitsee paikalleen jäämistä.

Toisessa kirjoituksessa tansanialainen sosiaalityöntekijä tuo esille eriarvoiset yhteiskunnalliset rakenteet, jotka ylläpitävät ikuisen äidin toimijuutta. Yhteiskunnallinen sukupuolirooli ja -järjestys siis tuottaa ikuisen äidin toimijuuden, mutta sosiaalityöntekijä esittää vaihtoehdoisen näkökulman, jossa naisten ja tyttöjen ajatellaan kyseenalaistavan heille tarjottua sukupuoliroolia. Tällöin sosiaalityöntekijä rakentaa tytöille ja naisille toisen toimimisen mahdollisuuden tansanialaisessa kulttuurikontekstissa.

5.2.2 Tabujen tytöt

Kahlitun sukupuolen teemassa keskeistä on tyttöjen ruumiillisuuteen kohdistuvat rajoitukset, jotka estävät tyttöjä rakentamasta kehollisen tervettä itsetuntoa ja toimijuutta.

Lisäksi tähän teemaan liittyy tyttöjen sosiaalisen ja fyysisen liikkumatilan rajoitukset sekä voimakkaat kannanotot tyttöjen moraalisuudesta.

Oli myös hassua, että järjestömme miespuoliset työntekijät olivat kovasti huolissaan siitä, että voisivat tytöt pelata kouluhameet päällä jalkapalloa. Heidän mielestään tyttöjä luultavasti nolotti, koska hameen helmat saattoivat nousta jalkapallon perässä juostessa ylös. Itse seurasin kuitenkin tyttöjen pelaamista paljon, ja ainakaan heidän pelaamisintensiiviteettinsä mukaan heitä ei näyttänyt yhtään mietityttävän, nousivatko hameen helmat vähän ylös. Tämän asian suhteen ajattelin, että miehet olivat ehkä enemmän huolissaan tyttöjen ”siveydestä” ja ”naisellisuudesta” kuin tytöt itse. (Kirjoitus G, nainen)

Kuten edellä kirjoituksesta huomataan, sosiaalityöntekijät saattavat vahvistaa sukupuolen kahleita, mikäli he kohdistavat kulttuurisia rajoittavia asenteita tyttöihin. Asenteet kytkeytyvät ajatukseen tyttöjen siveydestä ja kunnollisuudesta, jotka muodostuvat suhteessa paheksuttavaan ja vaiettuun. Tämä osoittaa, että tabut ovat kulttuurisia ja yhteiskunnallisia, mutta ne todentuvat yksilöllisen toiminnan tasolla (Pohjola 2009, 258). Tällöin tytöillä on vähäinen mahdollisuus puhua ja käsitellä kehoon liittyviä aiheita aikuisen kanssa. Lisäksi tietoisuuden puute heikentää tyttöjen mahdollisuuksia päättää kehostaan ja elämästään.

Kutsun kahlitun sukupuolen teemasta seuraavaa toimijuutta tabujen tytöiksi, koska kulttuurikontekstissa ei puhuta tabuiksi mielletyistä aiheista kuten seksistä ja ehkäisystä. Tabut kuitenkin määrittävät ja heikentävät tyttöjen toimijuutta yhteiskunnassa. Esimerkiksi tyttöjä voidaan syyllistää raskaudesta, vaikka taustalla olisi raiskaus (Hagues 2017, 116). Tällöin sosiaalityössä keskeinen asiakasryhmä on raskaaksi tullut alaikäinen tyttö, joka kantaa vastuun kulttuurisesti vaietuista aiheista, kuten seuraavasta kirjoituksesta huomataan.

Abortti ei ole vaihtoehto, edes raiskaustapauksissa. Seurustelu on useissa perheissä tabu-aihe, joten sitä tehdään salaa. Näin ollen suhde ei välttämättä tule esiin ennen kuin tyttö on jo raskaana. — — Monilla ei ole varaa kuukautissuojiiin tai ehkäisyvälineisiin, eikä näitä ole saatavilla ilmaiseksi kuin poikkeustapauksissa. Totuus on, että koska raskaus jää yk-

sin tytön taakaksi, tytöt kantavat seurustelusuhteesta vastuun. Poika voi salata osuutensa ja jatkaa koulunkäyntiä niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Tämä johtaa myös siihen, että tytölle jää häpeä ja huono maine, kun poikaa ei yleensä edes tunnisteta. (Kirjoitus L, nainen)

Kokemusasiantuntija: specially here in [alue jossa asuu] most girls they do left school because of pregnant. [Elina: yea] Or lot of them now in this year they don't leave the school they just abort. They abort pregnancy. Because [epäselvä sana]

Elina: They abort?

Kokemusasiantuntija: But then when you ask the girl why how do you feel to abort they can say "it is usual" the girl move [epäselvä sana] have been used to moving pregnancy — — And also girls they should be educating on know bad infection of aborting children. [Elina: Yea] Maybe. It can let to them stomach cancer or it can affect to their ovulations you do miscarriage. (haastattelu B, nainen)

Keskustelen edellä kokemusasiantuntijan kanssa lainsäädännöstä, jossa raskaaksi tullut tyttö erotetaan koulusta. Kokemusasiantuntija tuo esille minulle yllättävän ja uuden näkökulman, jossa tytöt saattavat itse keskeyttää raskauden. Toisaalta tämä ei ole yllättävää sitä todellisuutta vasten, että aikaisemman tutkimuksen mukaan 15 prosenttia raskauksista päättyi aborttiin Tansaniassa vuonna 2013 (Keogh, Kimaro, Muganyizi Philbin, Kahwa, Ngadaya & Bankole 2015, 10). Vaikka tytöt eivät saa tukea tai tietoa ehkäisystä sosiaalityöntekijöiltä tai muilta tahoilta, niin tabujen tytöt ottavat kuitenkin ruumiinsa ja tulevaisuutensa haltuun. Kyseessä ei kuitenkaan ole terveydenhuollon ammattilaisen tekemä abortti, vaan tytöt saattavat yrittää raskauden keskeytystä oma-toimisesti. Tällöin abortti voi vaarantaa tytön terveyden. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu turvattoman abortin olevan yksi pääsyy äitiyskuolleisuuteen Tansaniassa (Keogh ym. 2015, 11).

Kuten yllä suomalaisen sosiaalityön harjoittelija kirjoittaa, tabujen tytöt ovat kulttuuristen ja yhteiskunnallisten rakenteiden rajoittamia, kun heille ei suoda mahdollisuutta seksuaaliterveyteen ja raskaaksi tulo merkitsee stigmaa yhteisössä. Samalla kokemusasiantuntija tuo esille tabujen tyttöjen olevan toimijoita, jotka kantavat vastuun raskaudesta tavalla tai toisella, mitkä jättävät jäljet tyttöjen ruumiiseen ja elämään.

5.2.3 Vertaisuuden tytöt

Yhteisöjen sukupuoliteemassa yhteisösosiaalityö vahvistaa tyttöjen vertaisuuden kokemusta. Tyttöryhmiä voidaan tarkastella sukupuolierityisenä toimintana, jossa ryhmän organisoiminen perustuu yhteiseen sukupuoleen ja vertaisuus rakentuu jaettujen kokemusten avulla.

— — *ryhmässä vahvistetaan tyttöjen itseluottamusta ja tytöt opettelevat kommunikaation, itseilmaisun ja ystävyyden taitoja. Tämä on tärkeää, sillä tällainen panostaminen tyttöihin ja heidän tarpeisiinsa, ei ole Tansanian yhteiskunnassa itsestänselvyyttä.* (kirjoitus L, nainen)

Työntekijä2: We work with a group of girls together with women. On the girl's side, we build their capacity. First, self-awareness and to teach them that they got this not that the community will exclude them, no.— — a girl gets pregnant, or gets expelled from school either a) from illness, b) from being kicked out of the home. I mean, there are many reasons that contribute to girls discontinuing school. Now, when we build their capacity that, it's not that the community will exclude them, no. We work very closely with them. This is why we even have sports sessions so that when the girl is there, those thoughts, so they don't keep thinking that "Oh, how does the community see me? How do they see me?" No. We are, I mean, we are happy, we are at peace, so that they completely understand that getting pregnant or to fail your courses is not the end of life. (haastattelu A, nainen, swahilin käännös)

Edellä haastattelussa kysyin, miten sosiaalityöntekijät valtaistavat tyttöjä ja naisia. Tansanialainen työntekijä kertoo tyttöryhmän toiminnasta, jossa tytöt ovat erinäisistä syistä marginaalisoituja yhteisössä. Sosiaalityöntekijä kuitenkin korostaa, ettei tämä määritä koko tytön toimijuutta, vaan elämä jatkuu ja pyrkimyksenä on vahvistaa tyttöjen identiteettiä ryhmätoiminnan avulla. Yhteisöjen sukupuolen teeman yhteiskunnallisella tasolla tarkastelin marginalisaatiota maaseudulla, joka rajoittaa tyttöjen ja naisten osallisuutta ja toimijuutta yhteisössä.

Tyttöjen kokemus marginalisaatioista on kuitenkin yksilöllinen ja muuttuva. Yksilöllisellä tasolla sosiaalityön käytännöissä tämä voidaan huomioida tyttöjen vertaisuuden tukemisessa. Tyttöjen toimijuutta tuotetaan yhteisösosiaalityön käytännöissä, joissa ar-

vostetaan vuorovaikutustaitoja ja toveruutta. Kuten edellä suomalainen sosiaalityön harjoittelijan kirjoitus osoittaa, tyttöryhmä rikkoo perinteistä yhteiskunnallista kaavaa, jossa tytöt ovat yhteisönsä marginalisoimia. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu, että Tansanian alueella elävän maasaiheimon naisten osallistuminen yhteisön tapaamisiin vahvistaa naisten osallisuutta perheessä tehtäviin päätöksiin (Dutt & Grabe 2017, 316). Kutsun tästä lähestymistavasta muodostuvaa toimijuutta vertaisuuden ty-
töiksi.

Koin oman sukupuoleni keskeiseksi työvälineeksi, sillä toimin eräänlaisena mentorina tytöille. Hyödynsin paljon omia kokemuksiani ja havaitsin että jakamalla avoimesti omia kokemuksia ja ajatuksia saimme rohkaistua tyttöjä edelleen kysymään ja osallistumaan. Uskon että naissukupuoli oli tytöille merkittävä samaistumisen ja luottamuksen lähde. (kirjoitus F nainen)

Työntekijä2: — — Women are able to talk to get the message across even to the community. They are not like men. Men are afraid to reveal their secrets, but they do worse things. That's why even when I get to work, when I come to submit my work, it's different to my colleague's work. Because I got the complete picture while he only got half. A woman is unable to reveal all of her secrets to a man that went to visit her. But I can be told everything. So, there is a very big difference between us. (haastattelu A, nainen, swahilin käännös)

Edellä kysyin haastattelussa, kokevatko työntekijät oman sukupuolensa vaikuttaneen asiakaskohtaamisissa. Tansanialainen sosiaalityöntekijä rakentaa kuvan hänen ja mieskollegan välille, ja samalla työntekijä kokee yhteisen sukupuolen mahdollistavan luottamuksellisen suhteen naisten ja tyttöjen kanssa. Sekä tansanialaiset työntekijät että suomalaiset sosiaalityön harjoittelijat näkivät naissukupuolen keskeiseksi työvälineeksi toimiessaan tyttöjen ja naisten kanssa. Tällöin vertaisuus mielletään myös asiakkaan ja työntekijän väliseksi toimijuudeksi. Tarkoitan sitä, että sosiaalityöntekijät näkevät yhteisen naiskokemuksen mahdollistavan vertaisuuteen perustuvan asiakassuhteen, joka myös vahvistaa tyttöjen toimijuutta.

On kuitenkin tiedostettava yhteisen naiskokemuksen kritiikki feministisessä tutkimuksessa (Harding 1987, 7—8). Sosiaalityöntekijöiden ja marginaalissa elävien tyttöjen

välillä on valta-asetelma, joka todentuu esimerkiksi siinä, että sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus valita yhteisönsä, kun taas maaseudulla elävien tyttöjen toimijuutta määrittää heidän syntymisensä patriarkaaliseen yhteisöön. Sekä suomalaiset sosiaalityönharjoittelijat että tansanialaiset sosiaalityöntekijät kokivat kuitenkin yhteisen sukupuolen lisännen sosiaalityön vaikuttavuutta ja vahvistaneen tyttöjen vapaata toimijuutta. Tätä voidaan tarkastella osana strategista essentialismia, jossa eroista huolimatta ryhmät voivat liittyä keskenään murtaakseen yhteiskunnan sortavia rakenteita. Eroja ja valta-asetelmia ei siis yritetä kieltää, mutta tämä ei estä kollektiivista ja kumppanuuteen perustuvaa toimintaa paremman yhteisön ja yhteiskunnan tavoittamiseksi. (Spivak 1987, 206—207.)

5.2.4 Tahtotilana tyttöjen täysivaltainen toimijuus

Tavoitteena tasa-arvon sukupuolen teemassa korostuu sosiaalityön tulevaisuuteen orientoitunut toiminta. Tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoittelun taustalla on tyttöjen täysivaltaisen toimijuuden saavuttaminen. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa miesten toimintakenttä avataan naisille ja tytöille.

Currently we are using Safe space programming approach for empowering girls where girls meet once per works and be trained on sexual reproductive health, sanitation, human rights, self-esteem, life skills, entrepreneurship skills, financial literacy, leadership skills, communication skills and connecting them with other financial institutions for start-up capital to start small ventures so that they become responsible self-reliant young girls. (Kirjoitus C, nainen)

Yllä oleva kirjoitus kuvaa, kuinka sosiaalityössä tytöistä tavoitellaan; itsevarmoja, taloudellisesti toimeentulevia yrittäjiä, jotka kantavat vastuun elämästään. Nämä tavoitteet mielletään täysivaltaisen (maskuliinisen) toimijan piirteiksi tai normeiksi yhteiskunnassa. Tyttöjen täysivaltaisen toimijuuden tavoittelussa voi olla sosiaalityön normittavia ja liittämiseen pyrkiviä piirteitä, jotta tytöt voisivat elää niin sanottua normaalia elämää yhteiskunnassa. Toisaalta tyttöjen saaminen osalliseksi normia voidaan ajatella sosiaalityössä välttämättömäksi ensimmäiseksi askeleeksi tilanteessa, jossa usean tytön toimijuutta rajoittaa esimerkiksi koulutuksellinen ja taloudellinen eriarvoisuus. Samalla tansanialainen sosiaalityöntekijä huomauttaa tyttöjen tarvitsevan turvallisen tilan, jotta he voivat saavuttaa täysivaltaisen toimijuuden. Tämä liittyy tansanialaiseen kulttuurikon-

tekstiin, jossa turvattomuus esimerkiksi liikkua pimeällä tai pelko mitätöinnistä kehys-
tävät tyttöjen rajoittunutta toimijuutta (Mbelwa & Isangula 2012, 7; Hagues 2017, 109).

Osa tytöistä mainitsee korkeita koulutuksia vaativia ammatteja, joista unelmoivat. Joku haluaa rakennuttaa talon, joku ostaa auton. Yhden unelmana on saada elää ”onnellinen elämä täynnä vapautta”. Myös aviomies ja lapset, oma perhe, mainitaan, mutta nämä ovat kaukana tulevaisuudessa. Tyttöjen mainitsemien unelmien ja tavoitteiden voisi ajatella haastavan perinteisiä Tansanialaisia sukupuolinormeja, joissa mies katsotaan päättäjäksi ja menestyjäksi. (kirjoitus L, nainen)

Kokemusasiantuntija: It has helping to encouraging me so that I don't lose hope.

Elina: yea, that's really important.

Kokemusasiantuntija: And it has also help me to know myself, who I am. And who I suppose to be also it has help me in different things. — — First they have encourage me to not lose hope also to be confident. They encourage me to not being fearing anyone.

Elina: yea, that's good.

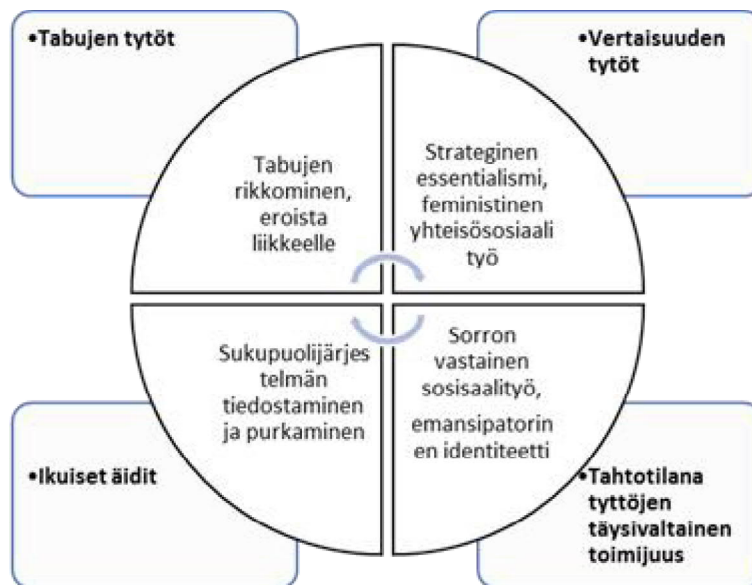
Kokemusasiantuntija: I am not to fear any person. Or to take it inside me although they are difficult to be to take things, they can leave that I can live normal life also they are encouraging me to not keep things in my head. (Haastattelu B, nainen)

Suomalainen sosiaalityön harjoittelija kuvaa ensin kirjoituksessaan tyttöjen olevan aktiivisia oman elämänsä tulevaisuuden rakentajia, jotka myös haastavat ajatuksillaan heille oletettuja perinteisiä sukupuolirooleja. Tytöt eivät siis ole vain sosiaalityön käytännön kohteena, vaan tuottavat itse aktiivisesti merkityksiä elämälleen ja unelmilleen. Sosiaalityön käytännöissä pyritään rikkomaan yhteiskunnallisia rakenteita kuten perinteisiä sukupuolirooleja, jotta tytöillä on mahdollisuus toteuttaa vapaata toimijuuttaan.

Lisäksi edellä haastattelussa kysyin, miten kokemusasiantuntija ajattelee järjestön tuke-
neen häntä. Vastauksessa painottuu sosiaalityön psykososiaalinen tuki, jolla vahvistetaan yksilön identiteettiä ja itsetuntoa. Kokemusasiantuntijan vastaus osoittaa sosiaalityön käytäntöjen tavat kannatella toivoa, luoda turvallisuutta ja rakentaa emansipatorista identiteettiä. Nämä tavat tuovat esille sosiaalityön käytäntöjen pyrkimykset identiteetti-

politiikkaan, jossa tytöille mahdollistuu täysivaltainen yksilöllinen ja yhteiskunnallinen toimijuus tansanialaisessa kulttuurikontekstissa.

Seuraavassa kuviossa kokoon yhteen neljä erilaista sosiaalityöntekijöiden tuottamaa toimijuutta:



Kuvio 1. Tyttöjen ja naisten toimijuudet sosiaalityössä Tansaniassa

Kuvion sisällä on sosiaalityön käytäntöjä, joilla vahvistetaan tai puretaan kyseisiä toimijuuksia. Vasemmassa yläkulmassa tabujen rikkomisella tarkoitetaan sitä, että sosiaalityöntekijät keskustelevat seksuaaliterveydestä ja sukupuolen ruumiillisuudesta tyttöjen ja poikien kanssa. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden on purettava kulttuurisia asenteita, jotka aiheuttavat tytöille stigmaa, häpeää ja toiseutta. Tabujen tyttöjen kohdalla sosiaalityössä on myös lähdettävä liikkeelle eroista. Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaalityöntekijät tunnistavat tyttöjen elämää määrittävät muut kategoriat ja tyttöjen väliset erot suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tämä on tärkeää, koska tabuilla merkityt yksilöt luokitellaan usein ahtaisiin kategorioihin, joissa sivuutetaan yhteiskunnalliset rakenteet ja yksilöiden ainutlaatuisuus (Pohjola 2009, 246). Sosiaalityössä on siis purettava kulttuurisia tabuja ja samalla tytöille on annettava mahdollisuus yksilöllisyyteen ja erilaisuuteen.

Vertaisuuden tyttöjen kohdalla olevalla strategisella essentialismilla viitataan Gayatri Chakravorty Spivakin (1987) jälkikolonialistiseen teoriaan, jossa eroista ja valtaasetelmista huolimatta yksilöt ja ryhmät voivat liitoutua keskenään murtaakseen yhteiskunnan eriarvoisia rakenteita. Tämä on hedelmällinen tapa tarkastella sitä, miten sosiaalityöntekijät kokivat yhteisen sukupuolen mahdollistavan luottamuksellisen ja vastavuoroisen kontaktin tyttöjen kanssa. Sosiaalityöntekijät ja tytöt rakentavat siis vertaisuuteen perustuvan suhteen, jossa tiedostetaan yksilöiden väliset hierarkiat, mutta ne eivät ole esteenä valtauttavalle ja kollektiiviselle toiminnalle. Lisäksi vertaisuuden tyttöjen toimijuuden kohdalla on huomioitava feministisen yhteisösosiaalityön mahdollisuudet, jolla tarkoitan sitä, miten tansanialaisessa sosiaalityössä järjestetään tyttöryhmiä, joiden lähtökohdiksi otetaan tyttöjen jaetut kokemukset ja sukupuolierityiset kysymykset.

Ikuisten äitien kohdalla olevalla sukupuolijärjestelmän tiedostamisella ja purkamisella tarkoitan sitä, miten sosiaalityöntekijöiden on ensin tunnistettava sukupuolijärjestelmän hierarkiat ja ahtaat sukupuoliroolit, ja sitten sosiaalityöntekijöiden on purettava niitä, esimerkiksi suhtautumalla kriittisesti äitiyteen liittyviin kulttuurisiin odotuksiin. Sukupuolijärjestelmän tiedostamisen tukena sosiaalityöntekijät voivat hyödyntää sukupuolen performatiivista lähestymistapaa, jossa sukupuolta tarkastellaan osana rutiininomaista toimintaa sosiaalityön vuorovaikutustilanteissa. Tarkoitan siis sitä, että performatiivinen lähestymistapa auttaa sosiaalityöntekijöitä hahmottamaan, miten he saattavat itse tuottaa sukupuolittuneita normeja käytännön työssään ja miten he voivat vuorovaikutustilanteissa myös toimia toisin ja kyseenalaistaa vallitsevaa sukupuolijärjestystä.

Kuvion vasemmalla alareunalla, sorron vastaisella sosiaalityöllä tarkoitan sitä, miten sosiaalityöntekijät tunnistavat sukupuolen merkityksen osana patriarkaalista yhteiskuntarakennetta. Näitä rakenteita puretaan sosiaalityössä lisäämällä tietoisuutta esimerkiksi sukupuolittuneesta väkivallasta ja HIV-infektiosta. Tyttöjen täysivaltaisen toimijuuden kohdalla on myös huomioitava emansipatorisen identiteetin mahdollisuudet, jolla tarkoitan sitä, miten tansanialaisessa sosiaalityössä kannatellaan toivoa, luodaan turvallisuutta ja vahvistetaan tyttöjen itseluottamusta. Tyttöjä lähestytään oman elämänsä merkityksen tuottajina, ja heillä on mahdollisuus saavuttaa unelmiaan. Pyrkimyksenä on

vahvistaa tyttöjen identiteettiä ja itsetuntoa, jotta tytöt voivat olla täysivaltaisia toimijoita yhteiskunnassa.

Kuten kuvioista huomaa, toimijuus on kehämäinen ja liikkuva. Tarkoitan sitä, että toimijuudessa ei ole kyse yhdestä positiosta, esimerkiksi yhdessä tilanteessa voidaan puhua ikuisista äideistä, jotka toisesta näkökulmasta katsottuna ovat vertaisuuden tyttöjä. Sosiaalityön käytännöt eivät sulje toisiaan pois, vaan on mahdollista rakentaa eroista liikkeelle lähteviä asiakaskohtaamisia, samalla kun sorron vastaisella sosiaalityöllä puretaan tyttöjä ja naisia syrjiviä rakenteita. Sosiaalityössä on siis paljon työkaluja, joilla voidaan tukea yksilöllisiä toimijuuksia ja purkaa yhteiskunnallisia eriarvoisia rakenteita. Sosiaalityössä sukupuoli voi olla toimijuutta rajoittava tekijä, mutta se voi muodostaa myös kollektiivisen toiminnan ja emansipatorisen identiteetin jalustan.

6 YHTEENVETO

Olen tutkielmallani halunnut lisätä ymmärrystä tansanialaisesta sosiaalityöstä ja osoittaa sukupuolen merkityksen sosiaalityössä. Tässä luvussa kertaan tutkimusasetelman sekä esitän vastaukset tutkimuskysymyksiin ja niistä tehtävät päätelmät. Lopuksi osoitan tutkielmani kontribuution globaalille ja lokaalille sosiaalityölle.

6.1 TUTKIMUSASETELMA

Olen tarkastellut sukupuolen merkitystä sosiaalityössä Tansaniassa ja lähestynyt aihetta etnografisella tutkimusotteella. Olen tietoisesti suunnannut katseeni naisten ja tyttöjen kanssa tehtävään sosiaalityöhön kolmen kuukauden kenttätöiden aikana. Asetin seuraavat tutkimuskysymykset: miten sukupuoli jäsentyy, millaista sukupuolen sosiaalista järjestystä ylläpidetään, ja millaisia toimijuuksia tytöille ja naisille tuotetaan sosiaalityössä Tansaniassa. Aineiston analyysissä käytin riistiinluentaa ja teemoittelua. Tarkastelin sukupuolen merkitystä sosiaalityön yhteiskunnallisella ja yksilöllisellä tasolla.

Tässä tutkielmassa kontekstisidonnainen tarkastelu mahdollistui etnografisella tutkimusotteella. Kuten luvussa 4.1 mainitsin, etnografisella tutkimuksella ja sosiaalityön käytännöillä on yhtymäkohtia kuten reflektiivisyyden välttämättömyys (Gould 2016). Tämä reflektio on johdattanut minut pohtimaan paikantumistani suhteessa tutkittavaan ilmiöön, koska positioni kiinnittyy osaksi etuoikeutettua asemaa ja valtaa. Onkin aiheellista pohtia, millainen oikeus minulla on tulkita ja tehdä johtopäätöksiä sukupuolen merkityksestä itselleni vieraasta kulttuurikontekstista. Puolustan tutkielmaa kuitenkin sillä, että olen pyrkinyt tuomaan esille sukupuolen merkityksen todentuvan erilaisissa valtasuhteissa ja toimijuuksissa (Petrelius 2005, 52), kuten sosiaalityöntekijöiden asenteissa, yhteiskunnan rakenteissa ja sosiaalityön työyhteisössä. Lisäksi olen halunnut tuoda esille sosiaalityön paikallisen ja ainutlaatuisen luonteen sekä rikkoa länsimaisen sosiaalityön hegemonista asennetta (Ranta-Tyrkkö 2010, 22; Rauhala ym. 2016 28—29), koska kuten tutkielmasta huomattiin, on myös monia muita tapoja tehdä sosiaalityötä.

Positioni suhteessa tutkivaan ilmiöön on vaikuttanut siihen, että olen kokenut tutkielman kirjoittamisen ajoittain vaikeaksi, koska olen halunnut välttää luomasta eurooppakeskeistä ja stereotyyppistä mielikuvaa Afrikasta. Tarkoitan siis niitä usein länsimaissa rakennettuja diskursseja, joissa kokonainen Afrikan maanosa mielletään pysähtyneisyyden, primitiivisyyden ja loputtoman kurjuuden tyyssijaksi (Löyttö 1994, 115—116). Toisaalta minun on mahdotonta kirjoittaa naisten ja tyttöjen asemasta Tansaniassa, jos en myönnä ajattelevani esimerkiksi hierakkisen sukupuolijärjestyksen tai tyttöihin kohdistuvan väkivallan olevan todellisia ihmisoikeusongelmia Tansaniassa ja joihin sosiaalityössä on puututtava.

Sosiaalityön ihmisoikeusajattelu on kuitenkin ongelmallista, mikäli samalla sivuutetaan erilaisissa kulttuurikonteksteissa asuvien yksilöiden elämänmerkitykset. Tällöin ihmisoikeusloukkausten uhreiksi saatetaan määritellä yksilöitä, jotka eivät itse koe samoin. (Ranta-Tyrkkö 2016, 285.) Ylipäätään tutkielmassa ovat puhuneet pääosin sosiaalityöntekijät ja sosiaalityön harjoittelijat, jotka työskentelevät vaikeissa elämäntilanteissa olevien yksilöiden kanssa. Tällöin naisten ja tyttöjen elämää tulkitaan sosiaalityön ongelmakehikon läpi (Juhila 2006, 209), mikä ei kuitenkaan ole täydellinen totuus siitä, miten tansanialaiset tytöt ja naiset itse kokevat elämänsä. Tulevaisuudessa olisikin tärkeää saada tutkimusta tansanialaisten naisten ja tyttöjen kokemuksista suhteessa kulttuuriin ja sosiaalityöhön.

6.2 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Puutteista huolimatta tutkielma tukee aikaisempien tutkimusten havaintoa ensinnäkin siitä, että sosiaaliset ongelmat ovat sukupuolittuneita (Kuronen ym. 2004, 9). Sukupuolen merkitys kietoutui osaksi koulunkäynnin haasteita, yksinhuoltajien köyhyyttä ja sukupuolittunutta väkivaltaa. Näitä sosiaalisia ongelmia voidaan tarkastella osana maiden rajat ylittävää polarisaatioita ja eriarvoista talousjärjestelmää (Penna, Paylor & Washington 2000, 110), jonka seuraukset todentuvat lokaalilla tasolla naisten ja tyttöjen haavoittuvassa asemassa. Toiseksi kuten johdannossa mainitsin, ymmärrän sukupuolen rakentuvan sosiaalisissa, poliittisissa ja historiallisissa tapahtumissa (Keskinen & Vuori 2012, 23). Esimerkiksi sukupuolen merkitystä ei voi täysin ymmärtää Tansaniassa, mi-

käli ei kiinnitetä huomioita kolonialismin merkitykseen, joka todentui tutkielmassa esimerkiksi homoseksuaaleihin kohdistuvassa syrjinnässä.

Kolmas keskeinen havainto oli sukupuolen merkityksen risteytyminen muiden kategorioiden, kuten iän, sosioekonomisen aseman ja asuinpaikan avulla. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu naisten ja tyttöjen asemaan vaikuttavan esimerkiksi, asuvatko he maaseudulla vai kaupungissa. Lisäksi Tansaniassa ikä on keskeinen yksilön asemaan vaikuttava kategoria. (Hagues 2017, 110; Opoku 2017, 266.) Tämän tutkielman tulokset vahvistavat ajatusta siitä, että sosiaalityön on rakennuttava eroille sensitiivisessä asiakastyössä (Juhila 2006, 109—110), jossa sukupuolen merkitys ymmärretään intersektionaalisesti.

Intersektionaalisuuden lisäksi huomasin sukupuolen olevan alati läsnä sosiaalityön vuorovaikutustilanteissa, joita kehystivät yhteisölliset ja yhteiskunnalliset rakenteet; esimerkiksi patriarkaalin yhteiskuntarakenne korostui lainsäädännössä, perhedynamiikassa sekä naisiin ja tyttöihin kohdistuvassa väkivallassa. Toisaalta sosiaalityötä tehtiin erityisesti naisten ja tyttöjen kanssa, koska miehet olivat usein lähteneet pois perheittensä luota. Tätä voidaan pohtia osana köyhien ja työttömien miesten vaikeutta täyttää maskuliinisuuteen liitettyjä odotuksia perheen taloudellisina vastuunkantajina (Silberschmidt 2004, 234, 242; Stark 2017b, 898). Samalla feminiinisuuden liittyvät rooliodotukset todentuivat tyttöjen kotitöiden määrässä ja arjen rajoittuessa yksityiseen elämäntilanteeseen (Otiso 2013, 158–159; Hagues 2017).

Tutkielmassa sosiaalityöntekijät saattoivat tahtomattaan ylläpitää feminiinisuuden ja maskuliinisuuden liittyviä rooliodotuksia. Tämä tukee aikaisempien tutkimusten havaintoja sukupuolineutraalin sosiaalityön ongelmallisuudesta, koska sukupuolineutraalius ei tarjoa sosiaalityöntekijälle mahdollisuutta huomioida sukupuolta osana vuorovaikutustilanteita ja yhteiskunnallisia rakenteita (Scourfield 2002, 3; Laine 2005, 176; Hammaren ym. 2015, 501).

Sukupuolen merkitys on huomioitava myös toimijuuden analyysissä ja tutkielmassa tavoitin neljä erilaista toimijuutta; ikuiset äidit, tabujen tytöt, vertaisuuden tytöt ja tahtotilana tyttöjen täysivaltainen toimijuus, joissa toimijuus tarkoitti yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa elämään ja toimia toisin, toisaalta toimijuus voi olla myös rakenteiden rajoittamaa (Giddens 1987; Ojanen 2011, 26; Jäppinen 2015, 54). Sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan siis taitoa tunnistaa toimijuutta rajoittavat yhteiskunnalliset rakenteet ja samalla tavoittaa yhteisöllisen ja yksilöllisen toimijuuden mahdollisuudet. Esimerkiksi *tahtotilana tyttöjen täysivaltaiseen* toimijuuteen liittyi sosiaalityöntekijöiden osalta tietty oletus normaalista tai hyväksyttävästä tavasta elää. Toisaalta tähän toimijuuteen kuului myös tyttöjen elämänmerkityksistä ja identiteetistä liikkeelle lähtevä toiminta.

Yhteiskunnallisen ja yhteisöllisen toimijuuden lisäksi jotkut toimijuuden muodot ovat kulttuurikontekstista toiseen toistuvia sosiaalityössä, esimerkiksi *ikuisen äidin* toimijuus ilmenee siinä, miten myös suomalaisessa sosiaalityössä naiset kohdataan usein ensisijaisesti äiteinä ja samalla sivuutetaan naisena olemisen muut merkitykset (Kuronen ym. 2004, 6—7; Petrelius 2005, 40; Kuronen 2009, 114). Tämä konkretisoi sitä, miten tärkeää sosiaalityössä on tunnistaa sukupuolen kulttuuriset merkitykset osana asiakaskohtaamisia. Esimerkiksi äitiyden kulttuurisissa odotuksissa koettu epäonnistuminen voi olla hyvin satuttavaa, ja tämän ohittaessaan sosiaalityöntekijät saattavat vastuullistavilla sävyillä vahvistaa äidin häpeän kokemusta ja stigman painoa.

Sukupuolen kulttuurisidonnaisen tarkastelun lisäksi yhdyn James Midgley'n (1990, 297) näkemykseen siitä, että länsimaalainen sosiaalityön teorian ja käytännön on huomioitava, miten ”kolmansien maiden” sosiaalityöntekijät ovat äärimmäisen niukoissa olosuhteissa luoneet yhteisöperustaisia palveluita ja huomioineet paikalliset voimavarat osana yksilöiden hyvinvoinnin edistämistä. Kuten *yhteisöjen sukupuoliteema* osoitti, tansaniainen sosiaalityö rakentui yhteisöistä liikkeelle lähtevälle toiminnalle, jossa sukupuoli huomioitiin voimaannuttavan vertaisuuden lähtökohdissa. Tai kuten *tahtotilana tyttöjen täysivaltainen* toimijuus kuvasi, sukupuolierityinen sosiaalityö voi rakentua emansipatoriselle identiteettipolitiikalle. Afrikan maiden sosiaalityön lähtökohdiksi onkin otettava alkuperäiskansojen tieto, yhteisöperustaiset interventiot ja paikalliset arvot (Mwansa 2010, 135). Niiden huomioiminen ei olisi yhtään hullumpi idea suomalaisessa sosiaali-

työssä, jossa on jo pitkään kipuilltu yksilön vastuuta korostavien diskurssien ja syrjäytettyjen liittämistehtävän kanssa.

Yhteisöllisyyden huomioimisen tärkeyden lisäksi on tiedostettava sosiaalityön rakentuvan aina paikallisessa kontekstissa ja sitä ympäröivissä normeissa ja arvoissa (Rankopo & Osei-Hwedie 2011, 143). Esimerkiksi suomalaisten sosiaalityön harjoittelijoiden ja tansanialaisten sosiaalityöntekijöiden näkemykset poikkesivat toisistaan. Suomalaisilla sosiaalityön harjoittelijoilla oli kriittisempi suhde siihen, miten tansanialaisessa sosiaalityössä ylläpidetään sukupuolijärjestystä. He korostivat herkemmin joidenkin naisiin ja tyttöihin kohdistuvien käytäntöjen olevan ihmisoikeuksien vastaisia ja yksilöitä vahingoittavia.

Tansanialaiset sosiaalityöntekijät puolestaan lähestyivät yhteisöä välttämättömänä osana työtä ja jotkut heistä eivät suhtautuneet yhtä kriittisesti tämän hetkisen Tansanian presidentin päätöksiin. Toisaalta kuten aikaisemmin mainitsin, tansanialaiset sosiaalityöntekijät ovat syntyneet ja kasvaneet siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa tyttöjen ja naisten asemaa määritellään. Tästä huolimatta aineistossa oli myös heidän osaltaan kriittisiä näkemyksiä sukupuolta sortavista rakenteista. Mielestäni sosiaalityöntekijöiden erilaisia näkökulmia ei tule asettaa vastakkain, vaan ennemminkin ne tarjoavat analyttisen työkalun tarkastella sosiaalityötä osana sosiaalista, yhteiskunnallista ja kulttuurista kontekstia. Ylipäätään maiden välistä vertailevaa sosiaalityön tutkimusta tehdään yllättävän vähän, vaikka tutkimukselle olisi tarvetta. Kansainvälinen vertaileva sosiaalityön tutkimus auttaa jäsentämään eri maiden sosiaalityön erityisyyttä ja huomioimaan globaalin sosiaalityön toimintaympäristön moninaisuutta. (Hämäläinen & Shardlow 2016, 53—54.)

Sosiaalityön kontekstisidonnainen luonne todentui Tansanian maaseudun ja kaupungin välisessä rajassa. *Yhteisöjen sukupuolen* teemaan kiinnittyvällä *marginalisaatio maaseudulla*-käsitteellä olen pyrkinyt nostamaan esille alueiden väliset ja sisäiset erot, erilaiset heimot ja yhteisölliset käytännöt. Tämän tekeminen perusteellisesti yhden tutkielman puitteissa on mahdotonta, koska Tansaniassa on yli 120 etnistä ryhmää, useita

erilaisia uskontoja ja väestöä lähes 60 miljoonaa (BBC News 2018). Olen siis voinut tehdä vain pintaraapaisun Tansanian alueellisiin eroihin.

On kuitenkin korostettava, ettei tansanialaisten naisten ja tyttöjen haavoittuva asema maaseudulla linkity puhtaasti traditionaaliseen yhteisöön, vaan on tarkasteltava maaseudun kontekstia. Esimerkiksi maaseudulle sijoittuva huono-osaisuus kytkeytyy osaksi siirtomaa-aikaista hallintokulttuuria, jossa viljelymaat riistettiin paikallisväestöltä (Nygren ym. 2016, 220—221). Köyhyys ja lukutaidottomuus on otettava huomioon tarkasteltaessa naisten ja tyttöjen haavoittuvaa asemaa maaseudulla (Nkuba 2007, 18; The World Bank 2018). Lisäksi kuten Ludovic Myumbon (2018, 121) tutkimuksessa todettiin, kaupunkiin muutto ei merkittävästi parantanut naisten tilannetta. Naisten ja tyttöjen aseman vahvistamiseksi sosiaalityössä onkin lähdettävä liikkeelle paikallisesta kontekstista, jossa muutos tapahtuu yhteisöjen tasolla.

6.3 TUTKIELMAN KONTRIBUUTIO

Vuoden 2018 aikana olen seurannut uutisointia, jossa Tansanian presidentti John Magufulin tuo esiin kielteisen kantansa raskaaksi tulleiden tyttöjen koulunkäyntiin, ja samalla kehottaa yksilöitä luopumaan ehkäisystä. Kuten tutkielman tuloksista huomattiin, nämä kannanotot heijastuvat sosiaalityöhön esimerkiksi vaikeutena tavoittaa ja tukea raskaaksi tulleita tyttöjä. Lisäksi naisiin kohdistuvan syrjinnän seurauksena Maailmanpankki on perunut 300 miljoonaa dollaria lainan Tansanialta. Myös Tanska on ilmoittanut leikkaavansa Tansanian kehitysavusta, koska vuoden 2018 aikana useita homoseksuaaleja on pidätetty Tansaniassa. (Helsingin sanomat 2018ab; Yle 2018a.)

Edellä kuvatut poliittiset ratkaisut kuuvavat hyvin sitä, miten lokaalit sukupuoleen kohdistuvat poliittiset päätökset heijastuvat eri maiden ja kansainvälisten toimijoiden reagointiin globaaleilla areenoilla. Näillä areenoilla vaaditaan myös niiden äänien kuulemista, joita erilaiset poliittiset ja taloudelliset päätökset koskettavat paikallisella arjen tasolla. Esimerkiksi sosiaalityöntekijät ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun ja sosiaalisen muutoksen toteuttajina (Rauhala ym. 2016, 28—29) voivat olla keskeisessä

asemassa niin paikallisen tason muutostyössä kuin globaalien eriarvoisuuden kitkemisesäkin.

Tyttöjen seksuaalisuutta rajoittavissa mielipiteissä ei ole kyse vain Tansanian tämän hetkisestä poliittisesta tilanteesta. Esimerkiksi Donald Trump päätti, ettei Yhdysvallat rahoita kansainvälisiä järjestöjä, jotka tarjoavat, ohjaavat tai antavat tietoa abortista. Tämä päätös heijastuu seksuaaliterveyttä ajaviin järjestöihin ja kurittaa erityisesti kehittyvissä maissa elävien naisten ja tyttöjen asemaa. (Maailmalla.net 2017.) Samalla naisten ja tyttöjen kehollisen itsemääräämisoikeuden suojele ei ole Suomessakaan itsestään selvää, esimerkiksi tämänhetkinen ulkoministeri Timo Soini on tuonut useasti esille jyrkän kielteiset aborttikantansa kansainvälisillä kentillä (Yle 2018b). Ajattelen *kahlitun sukupuolen* teeman ja siihen kiinnittyvässä *tabujen tyttöjen* toimijuuden konkretisoivan keitä tällaiset kannanotot koskettavat. Kuten Jaana Vuori (2010, 119) on todennut, moni nainen synnyttää enemmän lapsia kuin haluaisi ja naisen yleisin kuolinsyy on raskauteen ja synnytykseen liittyvät ongelmat. Tämä osoitettiin myös tässä tutkielmassa *tabujen tyttöjen* kohdalla.

Seksuaaliterveys on siis keskeinen ihmisoikeuskysymys, jonka huomioiminen on tärkeää sosiaalityössä. Toisaalta sosiaalityön harjoittelijana koin, etten ollut saanut tähän riittäviä valmiuksia ennen Tansaniaan matkustamista, ja olin aikaisemmin mieltänyt aiheen terveydenhuoltoa ammattilaisten asiaksi. Mielestäni sosiaalityön koulutuksessa olisi vahvistettava globaalia lukutaitoa ja tietoisuutta seksuaaliterveydestä, koska sosiaalityössä on pystyttävä suhtautumaan kriittisesti edellä kuvattuihin poliittisiin kannanottoihin, jotka sivuuttavat päätösten ja mielipiteiden vaikutukset heikoimmassa asemassa oleviin yksilöihin. Maanosasta riippumatta sosiaalityöntekijät ovatkin paalupaikalla todistamassa, miten sukupuolittuneet sortavat rakenteet kietoutuvat osaksi yksilöiden toimijuutta. Tämän takia sosiaalityöntekijöiden on oltava keskeisiä globaaleja toimijoita näiden eriarvoisten rakenteiden purkajina, esimerkiksi tässä tutkielmassa sosiaalityöntekijät pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin sorron vastaisella ja sukupuolierityisellä sosiaalityöllä. Ajattelen näiden lähestymistapojen huomioimisen olevan tärkeää sosiaalityön koulutuksessa, jotta sosiaalityöntekijöillä olisi todellinen mahdollisuus purkaa ihmisoikeuksia polkevia poliittisia päätöksiä käytännön työssään.

Sorron vastaisen ja sukupuolierityisen sosiaalityön lisäksi olen yrittänyt kirjoittaa varo-
en tavoitteena tasa-arvon sukupuoliteemasta, koska tasa-arvoajattelu juuttuu herkästi
sukupuolen binaarimalliin, jossa sukupuoli määritellään vain nais- ja mieskategorioiden
avulla. Tällöin ohitetaan erilaiset tavat kokea sukupuoli ja sivuutetaan sukupuoleen kie-
toutuvat muut tekijät. Esimerkiksi homoseksuaalisuuden merkitykseen Tansaniassa tein
vain pintaraapaisun, vaikka mielestäni sosiaalityön tutkimuksessa olisi tärkeää pystyä
kyseenalaistamaan heteronormatiivisuutta ja tavoittamaan sukupuolen moninaisuus.
Ylipäättään seksuaalivähemmistöjä koskevat kysymykset ohitetaan usein kehitysyhteis-
työssä (Mattila ym. 2016, 269), joten seksuaalisuuden moninaisuuden huomioivalle
sosiaalityölle on tarvetta globaaleilla areenoilla. En kuitenkaan vähättele sitä, miten tär-
keää tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoittelu on sosiaalityössä, ja kuten luvussa 5.1.4 mai-
nitsin myös maskuliinisuuteen ja miehiin liittyvät kysymykset on otettava huomioon.
Samalla miehiä ei tule lähestyä vain patriarkaalisen yhteiskuntarakenteen ylläpitäjinä,
vaan on herkistyttävä miesten välisille eroille ja pohdittava, miten ahtaat sukupuoliroolit
satuttavat myös heitä (Mattila ym. 2016, 268).

Tasa-arvoa tarkastellessani huomasin, ettei sukupuolten välinen eriarvoisuus ole staat-
tista, vaan sosiaalityöntekijät saattoivat toiminnallaan vahvistaa, mutta myös kyseen-
alaistaa valitsevaa sukupuolijärjestystä ja sukupuolten välistä hierarkiaa. Mielestäni
sukupuolijärjestyksen performanssi on otettava sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön
keskeiseksi lähtökohdaksi. Ensinnäkin sen takia, että sosiaalityöntekijät reflektoisivat
sukupuolen merkitystä osana omia arvoja, asenteita ja asiakaskohtauksia. Toiseksi
performatiivisuus paljastaa, ettei eriarvoisuus ole ikuista vaan siellä missä on liikettä, on
myös muutosta.

LÄHTEET

- Adomako, Ampofo Akosua, Josephine, Beoku-Betts, Josephine, Ngaruiya, Njambi Wairimu & Osirim, Mary (2004) Women's and gender studies in English-speaking Sub-Saharan Africa. A Review of Research in the Social Sciences. *Gender and society*, [online]. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0891243204269188>. Luettu 21.11.2018.
- Agar, Michael (1980) *The Professional Stranger. An informal introduction to ethnography*. London: Academic press, INC.
- Anis, Merja (2012) Isäkuvat monikulttuurisissa lastensuojelun kohtaamisissa. Teoksessa: Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampereen Yliopisto, 321–349.
- Angrosino, Michael (2007) *Doing Ethnographic and Observational Research*. London: Sage Publications, [online].
https://books.google.fi/books?id=XEDKGQencScC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. Luettu 2.1.2018.
- Angrosino, Michael & Mays de Pérez, Kimberly (2003) Rethinking observation. From method to context. Teoksessa: Norman Denzin & Yvonne Lincoln (toim.) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks: Sage Publications, 107—154.
- Anttila, Pirkko (1996) *Tutkimuksen taito ja tiedon hankinta. Artefakta 2*. Helsinki: Akatiimi.
- Arnfred, Signe (2004) Re-thinking Sexualities in Africa: Introduction. Teoksessa: Signe Arnfred (toim.) *Re-thinking Sexualities in Africa*. Upsala: Nordiska Afrikainstitutet, 7–34.
- BBC News (2018) Tanzania Country Profile, [online].
<https://www.bbc.com/news/world-africa-14095776>. Luettu 30.12.2018.
- Becker, Heige (2004) Efundula: Women's Initiation, Gender and Sexual Identities in Colonial and Post-Colonial Northern Namibia. Teoksessa: Signe Arnfred (toim.) *Re-thinking Sexualities in Africa*. Upsala: Nordiska Afrikainstitutet, 35—58.

- Beauvoir, Simone (2009) *Toinen sukupuoli 1*. Suomentanut Koskinen Iina, Lukkari Hanna & Ruonakoski Erika. Helsinki: Tammi.
- Brunila, Kristiina (2009) Sukupuolten tasa-arvo korkeakoulutuksessa ja tutkimuksessa, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2009:51 [online].
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112347/URN%3aNB%3afi-fe201504225095.pdf?sequence=1>. Luettu 4.1.2017.
- Burdge, Bard (2007) *Bending Gender, Ending Gender: Theoretical Foundations for Social Work Practice with the Transgender Community*. National association of Social Work. Vol. 52:3, 243—250.
- Burke, Jean & Balhazar, Ngonyani (2004) A social work vision for Tanzania. *International Social Work* Vol. 47(1): 39–52, [online].
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0020872804039370>. Luettu 28.11.2018.
- Butler, Judith (1990) *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Citypopulation. Mwanza Region in Tanzania, [online].
<http://www.citypopulation.de/php/tanzania-admin.php?adminid=19>. Luettu 11.1.2019.
- Carby, Hazel (1982) White women listen! Black feminism and the boundaries of sisterhood, in centre for contemporary cultural studies. *The empire strikes back: Race and Rasism in 70s Britain*. Hutchinson. [online].
http://www.google.fi/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUK Ewj97_Un9LaAhXMKiwKHbPVA5YQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Fjan.uc.c.nau.edu%2F~sj6%2Fcarby%2520white%2520woman%2520listen.pdf&usg=AOvVaw0a15fdTNcp7DdRQTYlmdmD. Luettu 24.4.2018.
- Chant, Sylvia (2008) The ‘Feminisation of Poverty’ and the ‘Feminisation’ of Anti Poverty Programmes: Room for Revision? *Journal of Development Studies*, Vol. 44, No. 2, 165–197, [online].
http://personal.lse.ac.uk/chant/chantpublications/JDSarticle_content.pdf. Luettu 5.11.2018.
- Colebrook, Claire (2004) *Gender*. New York: Palgrave-Macmillan.

- Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2012) Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Verkkokatsaus 34/2013, [online].
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152609/34_parisuhdevakivalta.pdf.
Luetto 4.1.2017.
- Davis, Kathy (2008) Intersectionality as buzzworld – A sociology of science perspective on what makes feminist theory successful. *Feminist theory*. SAGE Publications. Vol. 9 (1), 67–85.
- Day, Lesley (1993) Women and oppression: race, class and gender. Teoksessa: Mary Langan & Lesley Day (toim.) *Women oppression & social work. Issues in anti-discriminatory practice*. London: Routledge, 12–31.
- Daily News (2018) Poor children remain vulnerable. *Daily News wednesday*, 18.7.2018.
- Dominelli, Lena (1997) *Sociology for social work*. London: Macmillian press.
- Dutt, Anjali & Grabe, Shelly (2017) Gender Ideology and Social Transformation: Using Mixed Methods to Explore Processes of Ideological Change and the Promotion of Women 's Human Rights in Tanzania. *Sex Roles*. Vol. 77, 309–324.
- Ensi- ja turvakotienliitto (2016) Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa. Tunnista, puutu, auta. [online]. <https://virtuaalikirja.fi/ensijaturvakotienliitto/kirjat/vakivalta-ja-laiminlyonti-tunnista-ja-puutu/sisalto/#last>. Luetto 16.1.2019.
- Eriksen, Thomas (2004) Toista maata? Johdatus antropologiaan. Suomentanut Forde Maarit & Tapaninen Anna-Maija. Helsinki: Gaudeamus.
- Eriksson, Maria (2009) Girls and boys as victims: social workers' approaches to children exposed to violence. *Child Abuse Review*. Vol. 18, 428–445
- Eräsaari, Leena (2010) Miksi hyvinvointivaltio on tärkeä naisille? Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja Sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 210–222.
- Eräsaari, Risto (2007) Konteksti. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 149–172.

- Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (2011) Female Genital Mutilation in Tanzania, [online].
<http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=2ahUKEwjYpNaSzojfAhVYAxAIHS4pCeAQFjADegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fscholar.mzumbe.ac.tz%2Fbitstream%2Fhandle%2F11192%2F420%2Ffgm.pdf%3Fsequence%3D1&usg=AOvVaw3LDGMvzq8zIW8nBYxvRrIM>. Luettu 5.12.2018.
- Fingerroos, Outi & Jouhki, Jukka (2014) Etnologinen kenttätyö ja tutkimus. Teoksessa: Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) Moniulotteinen etnologia. Tallinna: Ethnos Ry, 79—208.
- Financial Times (2017) Tanzania's enemies of the state: pregnant young women, [online] <https://www.ft.com/content/c7507730-712c-11e7-93ff-99f383b09ff9>. Luettu 6.12.2018.
- Fook, Jan (2002) Social Work: Critical Theory and Practice. Sage Publication, [online]. https://books.google.fi/books?id=QwfxGosMFOYC&pg=PA3&hl=fi&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false. Luettu 7.1.2019.
- Giddens, Anthony (1979) Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyyseissä. Suomentanut: Andersson Pasi & Heiskala Ilkka. Keuruu 1984: Otava.
- Global information and education on HIV and AIDS. HIV and AIDS in Tanzania, [online]. https://www.avert.org/professionals/hiv-around-world/sub-saharan-africa/tanzania#footnote8_c14ifnd. Luettu. 5.12.2018.
- Gould, Jeremy (2016) Refleksiivisyyden poluilla. Epistemologisesti radikaalin yhteiskuntatieteen puolustus. Teoksessa: Jeremy Gould & Katja Uusihakala (toim.) Tutkija peilin edessä – refleksiivisyys ja etnografinen tieto. Tallinna: Gaudeamus, 9—37.
- Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Granfelt, Riitta (2000) Kerotuksia kodittomuudesta ja marginaalista. Teoksessa: Synnöve Karvinnen, Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suuntauksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 99—116.

- Gringeri, CE & Wahab, S & Anderson-Nathe, B (2010) What makes it feminist? Mapping the landscape of feminist social work research. *Affilia*, Vol. 25 (4), 390–405.
- Grise-Owens, Erlene (2002) Sexism and the Social Work Curriculum: A Content Analysis of the Journal of Social Work Education. *Affilia*, Vol 17 (2), 147—166.
- Hagues, Rachel (2017) “The Girl Is Brought Up Knowing She’s Nothing” Listening to Voices of Tanzanian Women and Girls. *Children & Schools*, 39 (2), 109—117.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suomentanut Lehtonen Mikko & Herkman Juha. Tampere: Vastapaino.
- Hammaren, Nils, Lunnblad, Johannes & Johanson, Thomas (2015) Masculinity as a problem: An investigation into social work project in Sweden targeting young men. *Qualitative Social Work*, Vol. 14 (4), 488—503.
- Hammar-Suutari, Sari (2009) *Asiakkaana erilaisuus. Kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia*. Karjalan tutkimuslaitos: Joensuun yliopisto.
- Haram, Liv (2004) Prostitutes’ or Modern Women? Negotiating Respectability in Northern Tanzania. Teoksessa: Signe Arnfred (toim.) *Re-thinking Sexualities in Africa*. Upsala: Nordiska Afrikainstitutet, 211—232.
- Haraway, Donna (1991) *Simians, Cyborgs, and Women*. London: Routledge.
- Harding, Sanna (1987) *Feminism & methodology*. Indiana: Open University press.
- Healy, Karen (2005) *Social Work Theories in Context. Creating frameworks for practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Heinonen, Hanna (2007) Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 16, 2007.
- Helsingin sanomat (2018a) Tansanialainen kuvernööri aloitti homoseksuaalien vainot – ”Kertokaa heidän nimensä”. *Helsingin sanomat*: Ulkomaat, Jukka Huusko, 31.10.2018, [online]. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005884245.html>. Luettu 8.11.2018.
- Helsingin Sanomat (2018b) Presidentti patistaa synnyttämään Tansaniassa, vaikka naiset synnyttävät keskimäärin viisi lasta – kehotti luopumaan ehkäisytableteista.

- Helsingin sanomat: Ulkomaat, Petteri Tuohinen, 11.9.2018, [online].
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005823090.html>. Luettu 21.12.2018.
- Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus - Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Hirdman, Yvonne (1988) Genussystemet: teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning. Göteborgs Universitetsbibliotek, Rapport 23, [online].
<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/41325?locale=sv>. Luettu 12.1.2019.
- Hodgson, Dorothy (1999) Patriarchy and History: Changing Gender Relations among Maasai in Tanganyika, 1890-1940. *The Journal of African History*, Vol. 40 (1), 41—65.
- Holy, Ladislav (1987) Theory, methodology and the research process. Teoksessa: Ellen Roy (toim.) *Ethnographic Research. A Guide to General Conduct*. London: Academic Press, 13—53.
- Honkasalo, Veronika (2011) Pois lokeroista. Katsaus monikulttuurisuuden huomioimiseen tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä. Teoksessa: Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino, 249—268.
- Human Right Wach (2017) Understanding Menstrual Hygiene Management & Human Rights. <https://reliefweb.int/report/world/understanding-menstrual-hygiene-management-human-rights>. Luettu 6.12.2018.
- Human Right Wach (2018) Tanzania Events of 2017, [online].
<https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/tanzania-and-zanzibar>. Luettu 5.12.2018.
- Huttunen, Laura (2010) Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39—63.
- Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (2014) Etnografian ulottovuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa: Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Tallinna: Ethnos Ry, 7—31.

- Hämäläinen, Juha & Shardlow, Steven (2016) Vertaileva sosiaalityön tutkimus kansainvälisen sosiaalityön perustekijänä. Teoksessa: Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkka-Liisa Raihala (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. EU 2017: Sosiaalityön tutkimuksen seura, 40—54.
- Ilga (2017) Maps sexual orientation laws, [online]. <https://www.ilga.org/maps-sexual-orientation-laws>. Luettu 31.12.2018.
- International Federation of Social Workers (2012) Women, [online]. <https://www.ifsw.org/women/>. Luettu 30.11.2018.
- International Federation of Social Workers (2014) Global Definition of the Social Work Profession, [online]. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>. Luettu 30.11.2018.
- Jokinen, Arto (2010) Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 128—139.
- Jokinen, Eeva (2004) Sukupuoli tapana. Teoksessa: Johanna Kiili & Katri Närhi (toim.) Tutkiva sosiaalityö. Talentia lehti, sosiaalityön tutkimuksen seura 2004, 5–8, [online] http://scholar.google.fi/scholar_url?url=http%3A%2F%2Fwww.sosiaalityontutkimukseura.fi%2FTutkiva%2520sosiaalityo%2FTutkiva%2520sosiaalityo%25202004.pdf&hl=fi&sa=T&oi=ggp&ct=res&cd=2&ei=rCbxWrmsKofYmgGnw7WgDg&scisig=AAGBfm3xhr08caemzrSfojM7o1hdoQ4XsA&nossl=1&ws=1366x650. Luettu 8.5.2018.
- Juhlila, Kirsi (2004) Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Janus Vol:12 (2), 155-183. [online]. <https://journal.fi/janus/article/view/50263>. Luettu 13.1.2019.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Juvonen, Tuula, Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija (2010) Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa: Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi & Tuija Saresma (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 9—20.

- Jäppinen, Maija (2015) Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus – Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä Venäjällä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kaikkonen, Olli, Rytönen, Seppo & Sivonen, Seppo (1989) Afrikan historia. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Kaittä, Anniina (2017) Rahakonflikti ja taloudellinen väkivalta parisuhteessa. Turku: Turun yliopisto.
- Kantola, Johanna (2010) Sukupuoli ja valta. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja (2012) Johdanto: Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa: Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Tallinna: Gaudeamus, 7—27.
- Kapiga, Saidi, Harvey, Sheila, Muhammad, Abdul Khalie, Stöck, Heidi, Mshana, Gerry Hashim, Ramadhan, Hansen, Christian & Lees, Shelley & Watts, Charlotte (2017) Prevalence of intimate partner violence and abuse and associated factors among women enrolled into a cluster randomised trial in northwestern Tanzania. BMC Public Health, Vol 17 (190), 1—11.
- Kehityspoliittisen toimikunnan matkaraportti (2016), [online].
<https://www.kehityspoliittinentoimikunta.fi/toiminta/matkat/kehityspoliittisen-toimikunnan-matka-tansaniaan-loka-marraskuussa-2016/attachment/tansanian-matkaraportti-3-3-2017/>. Luettu 20.5.2018.
- Keogh, Sarah, Kimaro, Godfather, Muganyizi, Projestine, Philbin, Jesse, Kahwa, Amos & Ngadaya, Esther & Bankole, Akinrinola (2015) Incidence of Induced Abortion and Post Abortion Care in Tanzania. Plos one, 11/2015, [online].
<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0133933>. Luettu 9.12.2018.
- Kepa (2007) Poverty in Tanzania – An analysis of impoverishment in Morogoro and Kilombero districts. Kefa's working papers n:o 7, [online].
<https://www.kepa.fi/uutiset-media/julkaisut/poverty-tanzania>. Luettu 29.5.2018.
- Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat – sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampereen Yliopisto.

- Keskinen, Suvi (2012) Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalien kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa: Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen Yliopisto, 291–320.
- Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana (2012) Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa: Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen Yliopisto, 7–38.
- Kolawole, Mary (2004) Re-Conceptualizing African Gender Theory: Feminism, Womanism and the Arere Metaphor. Teoksessa: Signe Arnfred (toim.) Rethinking Sexualities in Africa. Uppsala: Nordic Africa Institute, 251—269.
- Koponen, Juhani (1994) Development for Exploitation: German Colonial Policies in Mainland Tanzania, 1884–1914. Helsinki: Finnish Historical Society or Lit.
- Koponen, Juhani (2016) Kehityksen merkitykset. Teoksessa: Juhani Koponen, Jari Lanki & Mariko Sato & Anna Kervinen (toim.) Kehityksen tutkimus. Johdatus perusteisiin. Talinna: Gaudeamus, 53—75.
- Korvajärvi, Päivi (2010) Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 183—196.
- Koskinen, Inkeri (2014) Alkuperäiskansojen tieto tutkimuksessa: tieteenfilosofinen näkökulma. Teoksessa: Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) Moniulotteinen etnografia. Tallinna: Ethnos Ry, 128—154.
- Kulberg, Christian (2006) Paid work, education and competence. Social workers' interviews with male and female clients applying for income support. *European Journal of Social work*. Vol. 9 (3), 339—355.
- Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuortti, Joel (2007) Jälkikoniaalisia käännöksiä. Teoksessa: Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Kolonialismin jäljet. Gaudeamus: Helsinki, 11—26.

- Kuronen, Marjo (2009) Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksessa: Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Juva: PS-kustannus, 111—229.
- Kuronen, Marjo, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (2004) Sukupuolittunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksessa: Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikerta, Juva: PS-kustannus, 5—16 .
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2007) Konfliktitapaus. Teoksessa: Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 231—244.
- Laine, Terhi (2005) Turvakotityön käytännöt – Asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Helsinki: Yliopistopaino.
- Langan, Mary (1993) Introduction: women and social work in the 1990s. Teoksessa: Langan Mary & Day Lesley (toim.) Women oppression & social work. Issues in anti-discriminatory practice. London: Routledge, 1—11.
- Lassila, Satu (2017) Tasa-arvoa pitää tehostaa humanitaarisessa työssä. Helsingin Sanomat, [online]. <https://www.hs.fi/paivanlehti/23012017/art-2000005056606.html>. Luettu 31.12.2018.
- Lindsey, Linda (1990) Gender roles a sociological perspective. New Jersey: Prentice-Hall.
- Links, Nathan, Mabeyo, Zena, Omari, Leah, Petras, Donna, Lubin, Bonnie, Abebe Assefa, Abeta, Steinitz, Lucy & Kaijage, Kaijage & Mason, Sally (2010) Para-Social Work to Address Most Vulnerable Children in SubSahara Africa: A Case Example in Tanzania. Children and Youth Services Review 32 (2010), 990–997.
- Lorde, Audre (1984) Sister Outsider. California: The Crossing press.
- Löyttö, Olli (1994) Niilin lähteillä – tutkimusmatka länsimaiseen Afrikka-diskurssiin. Teoksessa: Marjo Kylmänen (toim.) Me ja muut. Tampere: Vastapaino, 113—130.
- Maailmalla.net (2017) Trumpin aborttisääntö kurittaa kehitysmaiden naisia, [online]. <https://www.maailma.net/uutiset/trumpin-aborttisaanto-kurittaa-kehitysmaiden-naisia>. Luettu 21.12.2018.

- Manzanera-Ruiz, Rose & Lizárraga, Carmen (2015) Women's social movements and social development: Opportunities for social work in Tanzania. *International Social Work*, Vol. 60 (1), 219–233.
- Marttila, Annamaria (2014) Tutkijan positiot etnografisessa tutkimuksessa – Kentän ja kokemuksen dialoginen rakentuminen. Teoksessa: Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniuloitteinen etnografia*. Tallinna: Ethnos Ry, 362—392.
- Mattila, Kaari, Sato, Mariko, Seppänen, Maaria & Vainio-Mattila, Arja & Vuola, Elina (2016) Kehityksen sukupuoli, sukupuolen kehitys. Teoksessa: Juhani Koponen, Jari Lanki, Mariko Sato & Anna Kervinen (toim.) *Kehityksen tutkimus. Johdatus perusteisiin*. Tallinna: Gaudeamus, 257—282.
- Mbelwa, Carolyn & Isangula, Kahabi (2012) Teen Pregnancy: Children Having Children in Tanzania. *SSRN Electronic Journal* · March 2012, [online].
https://www.researchgate.net/publication/255699050_Teen_Pregnancy_Children_Having_Children_in_Tanzania. Luettu 3.1.2019
- McCleary-Sills, Jenifer, Namy, Sophie, Nyoni, Jouce, Rweyemamu, Datus, Salvatory, Adrophina & Steven, Ester (2016) Stigma, shame and women's limited agency in help-seeking for intimate partner violence. *Global Public Health*. Jan/Feb 2016, Vol. 11 Issue 1/2, 224—235.
- McPhail, Beverly (2008) Re-Gendering the Social Work curriculum: new realities and complexities. *Journal of Social Work Education*. Vol 44 No 2. 2008, 33—52.
- Midgley, James (1990) International Social Work: Learning from the Third World. *Social Work*, Volume 35, Issue 4, 1 July, 295–301, [online].
<https://academic.oup.com/sw/article/35/4/295/1865111>. Luettu 28.11.2018.
- Mitchell, Juliet (1973) *Naisliike*. Otava.
- Mikkonen, Enni (2017) *Bridges over the mountain ranges - ethnography on the complexities of transition in women's social position in nepalese rural communities*. Rovaniemi: University of Lapland.
- Mmatli, Tilamelo (2008). Political Activism as a Social Work Strategy in Africa. *International Social Work* 51(3), 297–310.

- Mohanty, Chandra (1984) Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses. *Boundary 2*, Vol. 12/13, no. 3 - Vol. 13, no. 1, On Humanism and the University I: The Discourse of Humanism, Duke University Press, 333-358, [online].
http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUK-Ewj8-f37OrfAhUCDCwKHSOiBbYQFjAAegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww2.kobu.ac.jp%2F~alexroni%2FIPD%25202015%2520readings%2FIPD%25202015_5%2Fnjohunder-western-eyes.pdf&usg=AOvVaw1vtFU7v9j-u3Gp6wKEWYDP. Luettu 13.1.2019.
- Myumbo, Ludovick (2018) In search of a better life : Lived experiences of young women who trade sex for livelihoods in urban Tanzania. Tampere: Tampereen yliopisto, [online] <http://tampub.uta.fi/handle/10024/103346>. Luettu 3.2.2019.
- Mwansa, Lengwe-Katembula (2010) Challenges Facing Social Work Education in Africa. *International Social Work* 53(1): 129–36.
- Nkuba, Dorothy (2007) Rural Tanzania Women’s Agency: Experience and responses to socio-economic challenges. The University of the Incarnate Word, [online].
https://www.google.fi/search?ei=4WE7XLFqguezAaCCkqAK&q=nkuba+tanzania+rural&oq=nkuba+tanzania+rural&gs_l=psy-ab.3..33i160.6859.14153..14302...1.0..0.152.2592.0j21.....0....1..gws-wiz.....0i131j0j0i10j0i13j0i13i10j33i21.qZuej_RMCCA. Luettu 13.1.2019.
- Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äityisidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Minerva kustannus.
- Ntoimo, Lorretta & Isiugo-Abanihe, Uche (2014) Patriarchy and Singlehood Among Women in Lagos, Nigeria. *Journal of Family Issues* 2014, Vol. 35(14), 1980–2008. [online]. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0192513X13511249>. Luettu 2.5.2018
- Nurmeniemi, Jenni (2010) Raportti lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka verkkokyselystä. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 33, 2010. [online]

<http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwjN56uvvgJreAhXLhywKHbowA7EQFjAEegQIABAC&url=http%3A%2F%2Fwww.nuorisotutkimusseura.fi%2Fimages%2Fjulkaisuja%2Fetiikkaraportti.pdf&usg=AOvVaw29NxOzrkpl2PS4AwIR4PGd>. Luettu 22.10.2018.

Nygren, Anja, Käkönen, Mira & Ylhäisi, Jussi (2016) Kehitysmaiden maaseudut. Teoksessa: Juhani Koponen, Jari Lanki, Mariko Sato & Anna Kervinen (toim.) Kehityksen tutkimus. Johdatus perusteisiin. Tallinna: Gaudeamus, 207—239.

Oinas, Elina (2001) Ruumita akatemiassa! Sosiaalitieteellistä välttelyä, innostusta ja teoritisointia. Teoksessa: Anne Puuronen & Raili Välimaa (toim.) Nuori ruumis. Helsinki: Gaudeamus, 17—29.

Oinas, Elina (2011) Tyttö tutkimuksen näkökulma ruumiillisuuteen. Teoksessa: Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt? Johdatus tyttö tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 305—342.

Ojanen, Karoliina (2011) Katsaus tyttö tutkimuksen suomalaiseen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa: Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt? Johdatus tyttö tutkimukseen Tampere: Vastapaino, 9 – 43.

Opoku, Regina (2017) Gendered Violence: Patterns and Causes of Women-to-Women Violence in the Lake Zone Regions of Tanzania, East Africa. Tampere: Tampereen yliopisto, [online]. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/100624>. Luettu 3.2.2018.

Otiso, Kefa (2013) Culture and Customs of Tanzania. Kalifornia: Greenwood ABC-CLIO, LLC, [online]. https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=k1omqVGg8EYC&oi=fnd&pg=PP2&dq=Otiso+Kefa+M.+2013.+Culture+and+Customs+of+Tanzania.+&ots=owuZUIFyMA&sig=4X3ahKYitDa3csJWQimyUqJ0cPs&redir_esc=y#v=onepage&q=Otiso%20Kefa%20M.%202013.%20Culture%20and%20Customs%20of%20Tanzania.&f=false. Luettu 8.11.2018.

Otonkorpi-Lehtoranta, Katri & Ylöstalo, Hanna (2015) Kokemuksia kokemuksista. Tutkimustiedon palauttaminen kentälle. Teoksessa: Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) Umpikujasta oivalluksiin. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: TAJU & Nuorisotutkimusseura.

- Oyèwùmí, Oyèrónké (1997) *The invention of women: Making an African sense of western gender discourses*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Paajanen, Annukka (2013) *Näkökulma muunsukupuolisuuteen kokemuksena*. Teoksessa: Elina Penttinen (toim.) *Kokemista, esittämistä & tekoja – Sukupuolen tutkimuksen aineopinto seminaarin artikkelit*, 6—18.
- Penna, Sue, Paylor, Ian & Washington, John (2000) *Globalization, social exclusion and the possibilities for global social work and welfare* *European Journal of Social Work* Vol. 3, No. 2, 109–122, [online].
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/714052818>. Luettu 22.11.2018.
- Petrelus, Päivi (2005) *Sukupuoli ja subjektiivisuus sosiaalityössä -tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, Ilkka (2010) *Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi*. Teoksessa: Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Helsinki: Vastapaino, 411—423.
- Plan International (2016) *Counting the Invisible: Using Data to Transform the Lives of Girls and Women by 2030*. [online]. http://plancanada.ca/file/planv4_files/2016-report-Counting-the-invisible.pdf. Luettu 12.1.2019.
- Pohjola, Anneli (2009) *Yhteenveto – Tabujen purkamisen kysymykset*. Teoksessa: Merja Laitinen & Pohjola Anneli (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino.
- Puuronen, Anne (2018) *Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmien syventäminen seminaariluento*. Seminaaripäivä 15.11.2018. Turun yliopisto.
- Rankopo, Morena & Osei-Hwedie, Kwaku (2011) *Globalization and culturally relevant social work: African perspectives on indigenization*. *International Social Work*, 54 (1), 137–147, [online].
https://www.researchgate.net/publication/254108882_Globalization_and_culturally_relevant_social_work_African_perspectives_on_indigenization. Luettu 30.11.2018.
- Ranta-Tyrkkö, Satu (2010) *At the Intersection of Theatre and Social Work in Orissa, India: Natya Chetana and Its Theatre*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) *Ihmisoikeudet ja sosiaalityö globaalien kriisien maailmassa*. Teoksessa: Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkka-Liisa Raihala

- (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. EU 2017: Sosiaalityön tutkimuksen seura, 273—300.
- Rantonen, Eila (1994) Länsimaisen estetiikan rasismi. Teoksessa: Marjo Kylmänen (toim.) Me ja muut. Tampere: Vastapaino, 131—154.
- Rauhala, Pirkka-Liisa, Jäppinen, Maija, Metteri, Anna & Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) Kansainvälinen, ylirajainen, globaali sosiaalityö – juuria, katkoksia, uusia alkuja. Teoksessa: Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkka-Liisa Raihala (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. EU 2017: Sosiaalityön tutkimuksen seura, 9—39.
- Remy, John (1990) Patriarchy and fratirarchy as from of androcracy. Teoksessa: Jeff Hearn & Jeff Morgan (toim.) Men, Masculinities & social theory. Critical studies on men & masculinities 2. Unwin Hyman: Routledge, 43—54.
- Ronkainen, Suvi (1999) Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Tampere: Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija (2003) Heterotehdas. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija (2010) Sukupuoli ja seksuaalisuus - Eroista eroihin. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 21—37.
- Rossiter, Amy (2005) Discourse Analysis in Critical Social Work: From Apology to Question. Critical Social Work, 2005 Vol. 6, No. 1, [online].
<http://www1.uwindsor.ca/criticalsocialwork/discourse-analysis-in-critical-social-work-from-apology-to-question>. Luettu 17.1.2019.
- Rubin, Gayle (1975) The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex. Toward an Anthropology of Women. New York: Monthly Review Press, 157—210. [online]. <https://genderstudiesgroupdu.files.wordpress.com/2014/08/the-traffic-in-women.pdf>. Luettu 29.5.2018.
- Rwomire, Apollo & Raditlhokwa, Longong (1996) Social Work in Africa: Issues and Challenges. Journal of Social Development in Africa II, 2, 5—19, [online].
http://www.google.fi/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=2ahUKEwjJ27n08-LeAhUKposKHY_1B3oQFjADegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Farchive.lib.msu.e

[du%2FDMC%2FAfrican%2520Journals%2Fpdfs%2Fsocial%2520development%2Fvol11no2%2Fjsda011002002.pdf&usg=AOvVaw2H_NvWQMcW9IPNDJuJJgCq](http://www.researchgate.net/publication/286096802_Transactional_sex_and_mobile_phones_in_a_Tanzanian_slum).

Luettu 20.11.2018.

Rwomire, Apollo (2011) The role of Social Work in National Development. *Social Work & Society*, Vol. 9(1), [online]. <http://www.socwork.net/sws/article/view/10/39>.

Luettu 4.5.2018.

Saari, Milja (2012) Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tasa-arvopolitiikan strategiana. Teoksessa: Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä – Oikeuden ja politiikan näkökulma tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Tallinna: Gaudeamus, 175—197.

Saresma, Tuija (2010) Kokemuksen houkutus. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere Vastapaino, 59—77.

Schmidt, Elizabeth (1991) Patriarchy, capitalism, and the colonial state in Zimbabwe. *Signs* 16(4): 732–756.

Scourfield, Jonathan (2002) Reflections on Gender, Knowledge and Values in Social Work. *British Journal of Social Work*. 32, 1–15.

Shoola, Toni (2014) The effect of the sub-Saharan African gender divide on the rights and status of women in a globalized world. *International Research Scape Journal* 1 (7). [online]. <http://scholarworks.bgsu.edu/irj/vol1/iss1/7>. Luettu 16.5.2018.

Silberschmidt, Margrethe (2004) Masculinities, Sexuality and Socio-Economic Change in Rural and Urban East Africa. Teoksessa: Signe Arnfred (toim.) *Rethinking Sexualities in Africa*. Uppsala: Nordic Africa Institute, 233—250.

Spivak, Gayatri (1987) *In other worlds. Essays in cultural politics*. New York and London: Methuen.

Stark, Laura (2013) Transactional sex and mobile phones in a Tanzanian slum. *Suomen Antropologi. Journal of the Finnish Anthropological Society* 38 (1), 12—26, [online]. https://www.researchgate.net/publication/286096802_Transactional_sex_and_mobile_phones_in_a_Tanzanian_slum. Luettu 15.1.2018.

- Stark, Laura (2015). Transactional sex, early marriage, and parent-child relations in a Tanzanian slum. *Ethnologia European* 46 (1), 76–90, [online].
https://www.google.fi/search?ei=s9g9XJDQBM6LmgWnzYOQDA&q=Stark+Laura+%282015%29.+Transactional+sex%2C+early+marriage%2C+and+parent-child+relations+in+a+Tanzanian+slum.+Ethnologia+Europaea+46+%281%29%2C+76%E2%80%9390.&oq=Stark+Laura+%282015%29.+Transactional+sex%2C+early+marriage%2C+and+parent-child+relations+in+a+Tanzanian+slum.+Ethnologia+Europaea+46+%281%29%2C+76%E2%80%9390.&gs_l=psy-ab.3...1789.4260..4491...0.0..0.0.....1....1j2..gws-wiz.....0.N6llvlc78Kw. Luettu 15.1.2019.
- Stark, Laura (2017a) Etnologisia näkökulmia köyhyyden tutkimiseen urbaanissa Tansaniassa. Teoksessa: Outi Fingerroos, Maija Lundgren, Sanna Lillbroända-Annala & Niina Koskihaara (toim.) *Yhteiskuntaetnologia*. Helsinki: Suomalainen kirjallisuuden seura.
- Stark, Laura (2017b) Early marriage and cultural constructions of adulthood in two slums in Dar es Salaam. *Culture, Health & Sexuality An International Journal for Research, Intervention and Care*. Vol 20, No. 8, 888–901, [online].
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691058.2017.1390162>. Luettu 30.11.2018.
- Swantz, Marja-Liisa (2003) *Tie vei Tangajikaan*. Helsinki: Suomen lähetysseura.
- Tanzania Law of Marriage Act, 1971. [online].
<https://landwise.resourceequity.org/record/363>. Luettu 21.11.2018
- Tanzania national website (2017) *Articulture*. [online].
<https://web.archive.org/web/20130412004959/http://www.tanzania.go.tz/agriculture.html>. Luettu 17.9.2018.
- Tanzania National Elections Gender Assessment (2016) International Republican Institute, [online].
<https://www.google.fi/search?source=hp&ei=c3IPXN6hLsWbsAG1mZ6ICw&q=Tanzania+National+Elections+Gender+Assessment+%282016%29+International+Republican+Insti-tute&btnK=Google-ha-ku&oq=Tanzania+National+Elections+Gender+Assessment+%282016%29+Internation>

[al+Republican+Insti-tute&gs_l=psy-](#)

[ab.3...2059.2059..2833...0.0..0.80.80.1.....0....1j2..gws-wiz.....0.5KhUeDAhYks](#). Luettu 11.12.2018.

Tanzania Population (2018) [online]. <http://www.worldometers.info/world-population/tanzania-population/>. Luettu 13.5.2018.

Taso Ry (2016) Lisää valmiuksia moninaisuuden kohtaamiselle kannanotto. [online] http://www.talentia.fi/files/6016/LISAA_VALMIUKSIA_MONINAISUUDEN_KOHTAAMISEEN. Luettu 4.1.2017.

TASWO Tanzania social work centre. [online].

<https://tanzaniasocialworkcentre.webs.com/>. Luettu 19.9.2018.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2015) Sukupuoli-identiteetin määritelmä.[online]. <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuoli-identiteetti>. Luettu 14.1.2017.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2016) Seksuaalisuuden määritelmä. Alkuperäinen määritelmä: WHO (2006). Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health. [online]. <https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/seksuaalisuus>. Luettu 14.1.2017.

The Citizen (2018) Magufuli advises against birth control, [online].

<https://www.thecitizen.co.tz/News/Magufuli-advises-against-birth-control/1840340-4751990-4h8fqpz/index.html>. Luettu 7.12.2018.

The World Bank (2017) Gender data potrail. [online].

<http://datatopics.worldbank.org/gender/country/tanzania>. Luettu 28.4.2018.

The World Bank (2018) Tanzania Mainland Poverty Assessment: A New Picture of Growth for Tanzania Emerges, [online].

<http://www.worldbank.org/en/country/tanzania/publication/tanzania-mainland-poverty-assessment-a-new-picture-of-growth-for-tanzania-emerges>. Luettu 12.5.2018.

Tilastokeskus (2016) Naiset ja miehet Suomessa 2016. [online].

http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_namisu_201600_2016_16132_net_p4.pdf. Luettu 29.5.2018.

- Tripp, Aili Mari (1989) Women and the Changing Urban Household Economy in Tanzania. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 27, No. 4, 601—623.
- Tripp, Aili Mari (2003) Women in Movement Transformations in African Political Landscapes. *International Feminist Journal of Politics*. Vol. 5, 2003, Issue 2, [online] <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461674032000080585>. Luettu 29.5.2018.
- Turun yliopiston sosiaalityön opinto-opas (2017-2018) Sosiaalityön harjoittelu, [online]. <https://nettiopsu.utu.fi/opas/opintojakso.htm?rid=31352&idx=2&uiLang=fi&lang=fi&lvv=2017>. Luettu 16.1.2019.
- Törrönen, Maritta (2003) Lasten arki laitoksessa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ulkoministeriö (2014) Oikeus olla olemassa - homoseksuaalina Afrikassa, [online]. http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=235959&fbclid=IwAR3nGaUm0h0UqGHRpNLpMJ69FC3rGb48oIdFuKTxkK_6oOVm9cjmXOypkrY. Luettu 31.12.2018.
- UNAIDS (2017) Tanzania, [online]. <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/unitedrepublicoftanzania>. Luettu 5.12.2018.
- Unicef (2010) Children and Women in Tanzania. https://www.google.fi/search?ei=v7ocXLaqN8WqrgS7n4hw&q=Children+and+Women+in+Tanzania+-+Unicef&oq=Children+and+Women+in+Tanzania+-+Unicef&gs_l=psy-ab.3...258103.260927..261815...0.0..0.116.116.0j1.....0....1j2..gws-wiz.....0.zwm9Fc2xmn4. Luettu 21.12.2018.
- Unicef (2013) Female Genital Mutilation/Cutting: A statistical overview and exploration of the dynamics of change, [online]. https://www.google.fi/search?source=hp&ei=27QHXXxMubJrgTpnKuoDg&q=female+genital+mutilations+tanzania+unicef&btnK=Google-haku&oq=female+genital+mutilations+tanzania+unicef&gs_l=psy-ab.3..33i21.2326.14558..15065...4.0..0.151.1822.21j3.....0....1..gws-wiz.....0..0j0i131j0i22i30j33i160.V1l-p41SnyQ. Luettu 5.12.2018.

- United Nations Tanzania (2015) Gender issues, [online]. <http://tz.one.un.org/who-we-are/7-un-programmes/87-gender?showall=&start=2>. Luettu 12.5.2018.
- UnWomen (2016) United Republic of Tanzania. Global Database on Violence against Women, [online]. <http://evaw-global-database.unwomen.org/fr/countries/africa/united-republic-of-tanzania>. Luettu 3.2.2019.
- Uusihakala, Katja (2016) Totuuksia Afrikasta? Kitkaisia kenttäkohtaamisia zimbabwelaisten siirtolaisyhteisössä. Teoksessa: Jeremy Gould & Katja Uusihakala (toim.) Tutkija peilin edessä – Refleksiivisyys ja etnografinen tieto. Tallinna: Gaudeamus, 88—113.
- Valovirta, Elina (2010) Ylirajaisten erojen politiikka. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 92—105.
- Vanhala, Anni (2005) Paikka ja asiakkuus. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Virkki, Tuija & Lehtikangas, Mari (2014) Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä. *Janus*. Vol. 22 (2), 119–137.
- Vuorela, Ulla (1987) *The Women's Question and the Modes of Human Reproduction: An Analysis of a Tanzanian Village*. Kehitystutkimuksen seura; Suomen antropologinen seura. Scandinavian Institute of African Studies; Finnish Society for Development Studies.
- Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 109—102.
- Walby, Sylvia (1989) Theorising patriarchy. *Sociology*, 23, 213-234. [online]. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0038038589023002004>. Luettu 2.5.2018.
- Wittig, Monique (1992) *The Straight Mind And Other Essays*. Boston: Beacon Press.

World population review (2018) Population of Cities in Tanzania (2018), [online]. <http://worldpopulationreview.com/countries/tanzania-population/cities/>. Luettu 8.1.2019.

World Report (2018). Human right watch, [online]. <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/tanzania-and-zanzibar>. Luettu 6.5.2018.

Yle (2018a) Tansania kieltää raskaaksi tulleilta tytöiltä koulunkäynnin – menetti 300 miljoonan dollarin lainan Maailmanpankilta, [online]. <https://yle.fi/uutiset/3-10510904>. Luettu 21.12.2018.

Yle (2018b) Timo Soini puolustaa aborttia vastustavia esiintymisiään: "Ulkoministerin tehtävän hoitaminen ei estä minua nauttimasta oikeuksistani", [online]. <https://yle.fi/uutiset/3-10355575>. Luettu 21.12.2018.

LIITTEET

6.4 LIITE 1: TUTKIMUSLUPA

Research permit application

Objectives and execution of the research

I am a student at the University of Turku and my major subject is social work. I am applying for a research permit to conduct the master's thesis included in my studies. The research is the responsibility of the Social Policy and Social Work Unit at the University of Turku. The supervisor will be confirmed in autumn 2018.

The working title of the research is 'The significance of gender in social work practices in Tanzania'. I am interested in collecting material within the organisation alongside a period of practical training in social work. The preliminary research questions concern how gender is understood within social work practices in Tanzania, which forms of agency are given to girls and/or women in social work practices in Tanzania, which forms of gender-related social order are maintained within social work practices, and how the subjectivity of gender is founded in the interaction between social workers and customers. These are preliminary research questions, and they may change and evolve during the research process.

The objective of the research is to learn about the organisation and to identify and develop concepts that can aid in understanding and interpreting how gender is understood within the practices of the organisation's activities. The intention is to collect research material from the organisation's employees by asking them to write free-form texts about their work. The texts will be guided by auxiliary questions that the employees can answer (see Appendix 1). In addition, I will write a daily observations log alongside my period of practical training in social work. My goal is to listen, ask and watch so that I can learn to look at life within the organisation in the ways that are customary and characteristic of the organisation.

The objective of the research is to increase the understanding of the practices and significance of social work in Tanzania. A further purpose is to raise awareness of the meaningfulness of strengthening the inclusion of girls and women in a global context. The research can raise awareness of Tanzanian social work and I believe that the research can support international co-operation between different organisations and entities working with girls and women.

As a researcher, I undertake to comply with the guidelines in force in Finland in relation to the retention of research material and data protection legislation. The research material will be retained appropriately, and it will only be used by me. The research subjects will be anonymised, and it will not be possible to identify them from the material. Participation in the research will be voluntary, and the research subjects' right of self-determination will be respected. The people participating in the research are not expected to face negative consequences as a result of their participation.

The intention is to collect research material in summer 2018. The research should be complete by the end of June 2019 at the latest.

I will be happy to answer any additional questions,

Elina Laine

**Signature, position and name in block letters of the person
and
granting the research permit**

**Date
locality**

6.5 LIITE 2: KIRJOITUSPYYNTÖ ENGLANNIKSI

Appendix 1. Text request

I would be grateful if you could tell me about your work with women and girls. All texts will be anonymised, so it will not be possible to identify you or your customers. There are no limits for the length of your text: you can write as much as you want, but please write at least one A4 page with your answers. You can use the questions below for help with your writing. You do not need to answer all of the questions: you can choose the questions that you think are best for you. You can also write about all of them if you wish.

Questions:

1. How do you empower women and/or girls in your work? Please provide examples of this?
2. Do you feel that there are situations in your work where gender strengthens/weakens your customers' agency or participation? Describe some actual situations.
3. Describe some examples of interaction with customer where gender has played a role.
4. If possible, give some examples of how you feel that the surrounding culture and society determine gender and/or what types of cultural roles and expectations related to girls and/or women you have noticed in your work.
5. Describe what gender means to you and whether you feel that this is different/similar to how your customers feel.
6. What meanings does gender have in your work?

If you can think of any other key issues related to gender and you feel that they are important when you work with girls and women, you can also write about them. I will be happy to answer any questions you may have about this research or your text. I am very grateful for your support and your responses.

6.6 LIITE 3: KIRJOITUSPYYNTÖ SWAHILIKSI

Kiambatisho 1. Maombi ya nakala

Ningeshukuru kama ungenipa taarifa juu ya wanawake na wasichana kazini kwako. Nakala zote zitakuwa za siri, hivyo hazitaweza kukutambua wewe au wateja wako. Hakutakuwa na vizuizi katika kuelezea nakala yako. Unaweza ukatumia hayo maswali hapo chini kwa ajili ya kukusaidia wakati unapojibu maswali hayo. Siyo lazima kujibu maswali yote, ila unaweza kuchagua baadhi ya maswali utakayo yamudu. Pia unaweza kujibu maswali yote kama utapenda.

Maswali:

1. Ni kwa namna gani unawawezesha wanawake au wasichana kazini kwako? Thibitisha kwa mifano juu ya suala hili.
2. Je, unafikiri kuwa kuna hali yeyote inayoongeza au kupungaza wateja au utendaji wa kazi kutokana na jinsia: Elezea kwa ufupi hali halisi iliyopo kazini kwako.
3. Elezea kwa mifano juu ya mchango wa wanawake au wasichana walivyopelekea mwingiliano baina yao na wateja.
4. Kama inawezekana, toa mifano kwa namna gani jamii na tamaduni zinazotuzunguka zinazovyopelekea jinsia au ni aina gani ya mchango wa utamaduni na matarajio yanayohusiana na wasichana au wanawake ambao umebaini kazini kwako.
5. Elezea nini maana ya “jinsia” na jinsi gani unavyofikiri kama kuna utofauti au ufanano na wateja wako.
6. Neno “jinsia” lina maana gani kazini kwako?

Kama unadhani kuwa kuna mambo mengine ya msingi yanayohusu jinsia na unafikiri kuwa kuna umuhimu wa kufanya kazi na wasichana au wanawake, unaweza pia kuelezea kuhusiana. nao. Nipo tayari kujibu maswali yoyote utakayo uliza kuhusiana na utafiti au nakala. Nina shukuru sana kwa majibu na mchango wako.

6.7 LIITE 4: KIRJOITUSPYYNTÖ SUOMEKSI

Toivon sinun kirjoittavan vapaamuotoisen tekstin siitä, miten koit sukupuolen merkityksen todentuvan sosiaalityön käytännöissä Tansaniassa. Alle olen koonnut kysymyksiä, joita voit halutessasi käyttää kirjoituksesi tukena. Sinun ei tarvitse vastata kaikkiin kysymyksiin, vaan voit valita niistä itsellesi mieleiset. Kirjoitukselle ei ole rajallista pituutta, vaan voit kirjoittaa niin paljon kuin haluat. Toivon kuitenkin vähintään yhden A4 vastauksen.

Kysymykset:

1. Kerro kuinka vahvistit ja/tai koit sosiaalityöntekijöiden vahvistaneen naisten ja/tai tyttöjen osallisuutta harjoittelusi aikana, kerro esimerkkejä.
2. Koitko Tansaniassa tekemässäsi sosiaalityössä olleita tilanteita, joissa sukupuoli vahvisti/heikensi asiakkaiden toimijuutta tai osallisuutta. Kerro konkreettisista tilanteista, jos mahdollista.
3. Kerro konkreettisia esimerkkejä asiakastyöstä, jossa sukupuolella oli merkitystä Tansaniassa.
4. Kerro mahdollisia esimerkkejä siitä, miten koit tansanialaisen kulttuurin ja yhteiskunnan määrittelevän sukupuolta ja/tai minkälaisia tyttöihin ja/tai naisiin liitettyjä kulttuurillisia rooleja ja odotuksia huomasit työssäsi harjoittelun aikana?
5. Kerro/kuvaa/ mitä sukupuoli tarkoittaa sinulle ja koetko tämän olleen erilainen/samanlainen tansanialaisten asiakkaittesi/työtovereittesi kanssa?
6. Millaisia merkityksiä sukupuoli sai työssäsi Tansaniassa?

Mikäli mieleesi tulee jokin sukupuoleen liittyvä keskeinen asia, jonka koit tärkeäksi työskennellessäsi tyttöjen ja naisten parissa Tansaniassa, niin voit kirjoittaa myös siitä. Vastaa mielelläni, jos sinulla on kysyttävää tutkimuksesta tai kirjoittamisesta. Arvostan todella paljon tukeasi ja vastaustasi.

6.8 LIITE 5: KIRJOITUKSIA JA HAASTATELUJA KOSKEVA AINEISTOTAULUKKO

Aineistomuoto	aineistonkeruu päivä	Sivumäärä/ kesto	muuta?
kirjoitus A	13.7.2018	1	Tansanialainen sosiaalityöntekijä, mies
kirjoitus B	25.7.2018	1	Tansanialainen sosiaalityöntekijä, mies
haastattelu A	30.7.2018	50 min	kaksi naistyöntekijää, swahilia ja englantia. Lounastauko.
haastattelu B	6.8.2018	46 min	kokemusasiantuntija, nainen, lounastauko.
haastattelu C	7.8.2018	32 min	miestyöntekijä, aamulla toimistolla.
kirjoitus C	7.8.2018	1,5	Tansanialainen sosiaalityöntekijä, nainen
kirjoitus D	9.8.2018	1	Tansanialainen sosiaalityöntekijä, nainen
kirjoitus E	7.8.2018	1	Tansanialainen sosiaalityöntekijä, nainen
kirjoitus F	13.8.2018	4	Harjoittelija Suomesta. Sosiaalityön masterivaiheen opiskelija
Kirjoitus G	20.8.2018	2	Harjoittelija suomesta. Sosiaalityön masterivaiheen opiskelija
Kirjoitus H	23.8.2018	2	Harjoittelija Suomesta. Sosiaalityön masterivaiheen opiskelija.
kirjoitus I	24.8.2018	1	Tansanialainen sosiaalityöntekijä, mies
Kirjoitus J	26.8.2018	1	TASWO:n kautta saatu, tansanialainen sosiaalityöntekijä, mies
Kirjoitus Suomi K	16.9.2018	2	Harjoittelija Suomesta. Sosiaalityön masterivaiheen opiskelija.
Kirjoitus Suomi L	27.9.2018	3	Harjoittelija Suomesta. Sosiaalityön masterivaiheen opiskelija.
kirjoitus Suomi M	30.9.2018	2	Harjoittelija Suomesta. Sosiaalityön masterivaiheen opiskelija.

			ja.
--	--	--	-----